

Halvtidsutvärdering av strategin för svenskt deltagande i Horisont Europa

Redovisning av ett regeringsuppdrag



Halvtidsutvärdering av strategin för svenskt deltagande i Horisont Europa
Rapport 2024:22

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2024

Författare: Heléne Fröborg, Niklas Odelberg, Nils Olsson

Diarienummer: 1.1.1-00112-24

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	8
Uppdraget.....	8
Avgränsningar för uppdraget.....	8
Nationell strategi för deltagande.....	8
Metod.....	10
Disposition.....	12
Övergripande beskrivning av Horisont Europa.....	13
Horisont Europas tre pelare.....	14
Fördelningen av medel och finansieringen av projekt.....	16
Reglering av mål, innehåll och struktur.....	17
Nationell organisation och stödstruktur.....	18
Svenskt deltagande i Horisont Europa.....	24
Måluppfyllelse för beviljandegrad och beviljade medel.....	24
Fördjupade analyser om det svenska deltagandet.....	25
Diskussion och bedömning av måluppfyllelse.....	34
Mål 1: Målet för deltagande är delvis uppnått.....	34
Mål 2: Deltagandet är betydelsefullt för kvaliteten på svensk forskning.....	37
Mål 3: Deltagande bidrar i hög grad till nationella satsningar inom forskning och innovation.....	39
Mål 4: Ökat deltagande för att möta samhällsutmaningarna.....	40
Mål 5: Deltagande bidrar i hög grad till kunskapsutveckling inom högre utbildning.....	42
Mål 6: Deltagande ger ökad tillgång till infrastrukturer och testmiljöer.....	43
Mål 7: Deltagande bidrar i hög grad till främjandearbetet för öppen vetenskap.....	44
Mål 8: Påverkansarbetet på EU-nivå kan samordnas ytterligare.....	45
Bilaga 1. Resultat från intervjuer och en workshop.....	48
Inledning.....	48
Intervju med Vinnova.....	49
Intervju med Vetenskapsrådet.....	53
Intervju med stödet för små och medelstora företag, EU SME Support.....	54
Workshop med nätverket SWARMA.....	57
Intervju med Vinnova om missions.....	60
Intervju med Vetenskapsrådet om missions.....	63
Intervju med Formas om missions.....	64
Intervju med Formas om kluster och europeiska partnerskap.....	66
Intervju med Vetenskapsrådet om europeiska partnerskap.....	69

Intervju med Vetenskapsrådet om forskningsinfrastrukturer	71
Intervju med Vetenskapsrådet om öppen vetenskap	72
Intervju med Kungliga biblioteket	74
Intervju med forskare vid Uppsala universitet.....	77
Intervju med forskare vid Karolinska institutet	79
Intervju med ordföranden i SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor.	80
Intervju med Sveriges kommuner och regioner.....	83
Intervju med ordföranden för SFS doktorandkommitté.....	87
Bilaga 2. Regeringsuppdraget.....	89
Halvtidsutvärdering av strategin för deltagande i Horisont Europa.....	89

Sammanfattning

I den här rapporten redovisas Universitetskanslersämbetets (UKÄ) regeringsuppdrag att genomföra en halvtidsutvärdering för att följa upp och analysera det svenska deltagandet i Horisont Europa.

Utvärderingen ska innehålla en bedömning av hur deltagandet har utvecklats och i vilken grad de uppsatta målen har uppnåtts. Horisont Europa är det nionde europeiska ramprogrammet för forskning och innovation. Det pågår under perioden 2021–2027 med en budget på över 95 miljarder euro.

UKÄ:s halvtidsutvärdering fokuserar på målen i den nationella strategin för svenskt deltagande, för att göra en bedömning av i vilken grad målen har uppnåtts. UKÄ har analyserat offentliga statistiska uppgifter tillsammans med uppgifter från sexton intervjuer och en workshop för att bedöma i vilken grad respektive mål har uppnåtts. Den nationella strategins beskrivningar av insatser som ska bidra till att respektive mål uppnås ligger till grund för UKÄ:s bedömning av måloppfyllelse. UKÄ redovisar däremot inte hur deltagandet har utvecklats över tid. Sveriges deltagande i ramprogrammet följs upp tillsammans med övriga länders deltagande av Vinnova i *Horisont Europa – årsbok 2023*.

UKÄ bedömer utifrån halvtidsutvärderingens resultat att tre av målen har uppnåtts och att de återstående fem delvis har uppnåtts. UKÄ föreslår fler riktade informationsinsatser till kommuner, regioner och företag för att bidra till deltagandet. UKÄ noterar att det behövs omfattande fortsatta insatser för att kunskap och resultat från Horisont Europa i större utsträckning ska komma till användning i det svenska samhället. Sverige behöver bland annat samordna arbetet på EU-nivå ytterligare för att påverkansarbetet ska bli mer strategiskt och för att bättre synliggöra Sverige. Det är viktigt att experterna har nödvändiga resurser för sitt arbete och kan inhämta behov och synpunkter från referensgrupper, anser UKÄ. Det finns också behov av en tydligare samordning när det gäller villkoren för de nationella kontaktpersonernas arbete. Vidare noterar vi en nedgång i beviljade medel för infrastrukturer för Sveriges del. UKÄ föreslår att nedgången följs upp av ansvarig myndighet.

Det första målet i den nationella strategin anger att Sverige ska tillhöra de främsta deltagarna avseende andel beviljade ansökningar och att Sverige ska beviljas mer än 3,7 procent av totalt beviljade medel. UKÄ bedömer mål 1 som delvis uppnått. Halvvägs in i programmet tillhör Sverige de länder som får flest ansökningar godkända av de ansökningar som man skickar in. Sverige når däremot inte målet för andelen beviljade medel. Sverige har beviljats 3,4

procent av de totala medlen, vilket är i linje med Sveriges deltagande i det tidigare ramprogrammet. UKÄ föreslår fler riktade informationsinsatser till kommuner, regioner och företag för att bidra till deltagandet. UKÄ bedömer också att det finns ett behov av ytterligare samordning av den nationella stödstrukturen, delvis beroende på att de nationella kontaktpersonerna hör till olika forskningsfinansiärer.

Det andra målet är att deltagande i Horisont Europa ska bidra till att höja kvaliteten på svensk forskning samt stärka näringslivets konkurrenskraft och innovationsförmåga. UKÄ bedömer mål 2 som uppnått. Svenska sökanden beviljas en högre andel av de beviljade medlen inom pelare I, Vetenskaplig spetskompetens och pelare III, Innovativa Europa. I båda fallen är andelen högre än målet i strategin, 4,3 procent respektive 4,0 procent. Utifrån statistik samt att Horisont Europa fördelar medel för excellent forskning och innovation i stor konkurrens gör UKÄ bedömningen att deltagandet höjer kvaliteten i svensk forskning och stärker näringslivets konkurrenskraft och innovationsförmåga.

Det tredje målet innebär att deltagande i Horisont Europa ska bidra till att stärka Sveriges nationella satsningar. UKÄ bedömer mål 3 som uppnått. UKÄ anser att nationella satsningar inom forskning och innovation gynnas av deltagande i Horisont Europa och tvärt om.

Det fjärde målet handlar om att kunskap och resultat från Horisont Europa i större utsträckning ska komma till användning i det svenska samhället. UKÄ bedömer mål 4 som delvis uppnått, men noterar samtidigt att målluppfyllandet kräver omfattande fortsatta insatser. I Sverige råder skilda uppfattningar om värdet av de instrument i Horisont Europa som används för att gemensamt angripa de stora samhällsutmaningarna. UKÄ menar att Sverige inför nästa ramprogram behöver fatta ytterligare strategiska beslut för det fortsatta deltagandet.

Det femte målet är att Sveriges deltagande i Horisont Europa ska bidra till kunskapsutvecklingen vid högre utbildning inom universitet och högskolor. UKÄ bedömer mål 5 som uppnått utifrån uppgifter som stöder att deltagandet och samverkan med forskningsfinansiärerna bidrar till sammanhållna kunskapsmiljöer så att verksamheten hos EU-finansierade projekt förankras i högre utbildning. Bidraget är påtagligt för utbildning på forskarnivå.

Det sjätte målet handlar om att svenska forskare och svenskt näringsliv ska kunna använda och dra nytta av forskningsinfrastrukturer och test- och demonstrationsmiljöer i Europa. UKÄ bedömer mål 6 som delvis uppnått. UKÄ menar att ramprogrammet främjar möjligheten för svenska forskare att få ta del av infrastrukturer utomlands. Svenska forskare har också kunnat

erbjuda andra länders forskare att utnyttja infrastrukturer och testmiljöer som de förfogar över här. Samtidigt sker enligt tillgängliga data en tydlig nedgång i beviljade medel för infrastrukturer för Sveriges del. UKÄ föreslår att nedgången följs upp av ansvarig myndighet.

Det sjunde målet anger att Sverige ska vara ledande inom öppen vetenskap. Det svenska arbetet för öppen vetenskap ska dra nytta av Horisont Europa och omvänt. UKÄ bedömer mål 7 som delvis uppnått. UKÄ gör bedömningen att det finns goda förutsättningar att stärka samarbetet för den öppna tillgången av vetenskapligt baserad kunskap och att aktörerna bidrar till och påverkar utarbetandet av rutiner och principer för öppen vetenskap. Samtidigt återstår det att anpassa meriterings- och utvärderingssystem till ett öppet vetenskapssystem.

Det åttonde målet är att Sverige i ökad utsträckning ska påverka EU:s forsknings- och innovationspolitik genom ett aktivt deltagande. UKÄ bedömer mål 8 som delvis uppnått. UKÄ noterar att påverkansarbetet stärks genom att svenska aktörer är aktiva i programkommittéarbetet och i utformandet av arbetsprogrammen. Det finns nätverk, experter och referensgrupper som samordnar och främjar svenskt påverkansarbete, samt delegater, experter och referensgrupper som har dialog med forskare och företag för att utarbeta de svenska positionerna. UKÄ bedömer samtidigt att expertrollen bör prioriteras av berörda myndigheter så att samtliga experter arbetar med en nationell referensgrupp och har adekvat kompetens och nödvändiga resurser för sitt arbete. Påverkansarbetet stärks också av svenska aktörers närvaro och nätverk i Bryssel, som används för att öka möjligheterna för svenska satsningar att dra nytta av de satsningar som görs inom ramprogrammet. UKÄ drar slutsatsen att Sverige behöver samordna arbetet på EU-nivå ytterligare, för att påverkansarbetet ska bli mer strategiskt och för att bättre synliggöra Sverige.

Inledning

Uppdraget

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har fått i uppdrag av regeringen att genomföra en halvtidsutvärdering för att följa upp och analysera det svenska deltagandet i Horisont Europa. Utvärderingen ska innehålla en bedömning av hur deltagandet har utvecklats och i vilken grad de uppsatta målen har uppnåtts.¹

Avgränsningar för uppdraget

Regeringsuppdraget benämns som en halvtidsutvärdering av strategin för deltagande i Horisont Europa. Den nationella strategin för svenskt deltagande i Horisont Europa beslutades i oktober 2021 och tar upp åtta mål för deltagandet.²

UKÄ:s utvärdering fokuserar därför på målen i den nationella strategin för svenskt deltagande, för att göra en bedömning av i vilken grad de har uppnåtts. UKÄ redovisar däremot inte hur deltagandet har utvecklats över tid. Skälet till avgränsningen är att Sveriges deltagande i ramprogrammet följs upp i tillsammans med övriga länders deltagande av Vinnova i *Horisont Europa – årsbok 2023*.³

Även Europeiska atomenergigemenskapens (Euratom) forsknings- och utbildningsprogram och Europeiska försvarsfonden är delar av Horisont Europa.⁴ Europeiska försvarsfonden har särskilda regler samt ett annat syfte och förutsättningar än övriga delar av ramprogrammet, vilket innebär att den nationella strategin inte är tillämplig för den delen av programmet. Euratom har en separat budget utanför ramprogrammets. Delprogrammen redovisas separat av Strålsäkerhetsmyndigheten respektive Försvarets Materielverk och inte av Vinnova. UKÄ har valt att inte inkludera dessa delar i halvtidsutvärderingen.

Nationell strategi för deltagande

Forskningsfinansiärerna Formas, Forte, Rymdstyrelsen, Statens energimyndighet, Vetenskapsrådet och Vinnova fick år 2020 i

¹Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Universitetskanslersämbetet.

²<https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2021/10/en-nationell-strategi-for-svenskt-deltagande-i-horisont-europa-20212027/> Hämtad 2024-04-25.

³Vinnova (2024) Horisont Europa – årsbok 2023.

⁴<https://www.regeringen.se/contentassets/6ebe9050b9544ee4b7d7457ab1bad216/uppdrag-att-ansvara-for-europeiska-unionens-ramprogram-for-forskning-och-innovation-horisont-europa-och-for-euratoms-forsknings-och-utbildningsprogram.pdf>

uppdrag av regeringen att ta fram förslag till en strategi för det svenska deltagandet i Horisont Europa.⁵ Utifrån dessa förslag tog regeringen fram *En nationell strategi för svenskt deltagande i Horisont Europa 2021–2027*.

Den nationella strategin anger åtta mål för Sveriges deltagande. De olika målen i strategin knyter an till regeringens mål för forskningspolitiken som formulerats i forsknings- och innovationspropositionen 2020.⁶ Strategin ger förslag till hur forskningsfinansiärer, universitet och högskolor samt projektdeltagare ska arbeta för att bidra till måluppfyllelse. Av strategin framgår också att slutsatserna från en halvtidsutvärdering ska kunna användas för att bedöma om ytterligare insatser behövs för att öka det svenska deltagandet.

Den nationella strategins mål, som i enlighet med uppdraget ligger till grund för UKÄ:s halvtidsutvärdering, är följande:

1. Sverige ska ha ett högt deltagande i Horisont Europa.
 - Sverige ska tillhöra de främsta deltagarna avseende andel beviljade ansökningar.
 - Sverige ska beviljas mer än 3,7 procent av beviljade medel.⁷
2. Deltagande i Horisont Europa ska bidra till att höja kvaliteten på svensk forskning samt stärka näringslivets konkurrenskraft och innovationsförmåga.
3. Deltagande i Horisont Europa ska bidra till att stärka Sveriges nationella satsningar.
4. Kunskap och resultat från Horisont Europa ska i större utsträckning komma till användning i det svenska samhället.
5. Sveriges deltagande i Horisont Europa ska bidra till kunskapsutvecklingen vid högre utbildning inom universitet och högskolor.

⁵ Vinnova (2020) *Kraftsamling för Horisont Europa - Förslag till nationell strategi för ett starkare svenskt deltagande*.

⁶ Prop. (2020/21:60) *Forskning, frihet, framtid, kunskap och innovation för Sverige*. Regeringskansliet: Stockholm. Anger att "Sverige ska vara ett av världens främst forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation, där högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd, näringslivets konkurrenskraft och svarar mot de samhällsutmaningar vi står inför, både i Sverige och globalt"

⁷ Andel beviljade medel för ett land som procentsatsen relativt den totala summan av beviljade medel för hela ramprogrammet.

6. Svenska forskare och svenskt näringsliv ska kunna använda och dra nytta av forskningsinfrastrukturer och test- och demonstrationsmiljöer i Europa.
7. Sverige ska vara ledande inom öppen vetenskap.
8. Sverige ska i ökad utsträckning påverka EU:s forsknings- och innovationspolitik genom ett aktivt deltagande.

Metod

UKÄ:s uppdrag är att utvärdera måluppfyllelsen för den nationella strategin för svenskt deltagande i Horisont Europa. Vi har analyserat offentliga statistiska uppgifter och genomfört intervjuer och en workshop för att bedöma i vilken grad respektive mål har uppnåtts. Vi har granskat dokument och tagit del av skriftligt material om ramprogrammet och tidigare gjorda uppföljningar.

För beskrivningar och analyser av det svenska deltagandet används data från eCorda⁸ för att på aggregerad nivå beskriva fördelningen av beviljade medel till Sverige på organisationsnivå och hur det svenska deltagandet skiljer sig från jämförbara länder.

Sveriges deltagande i ramprogrammet följs också upp tillsammans med övriga länders deltagande i Vinnovas *Horisont Europa – årsbok 2023* och i Vetenskapsrådets *Forskningsbarometern*⁹. Där redovisas bland annat deltagandet genom tre indikatorer: *relativt söktryck*, som anger antal ansökningar i relation till antal forskare; *relativ framgång*, som anger antal beviljade ansökningar i relation till antal forskare; *beviljandegrad*, som anger antal beviljade ansökningar i relation till antal ansökningar. Dessa indikatorer ingår även i UKÄ:s resultatredovisning.

Utgångspunkt för de frågor vi ställde i intervjuerna och en workshop är *En nationell strategi för svenskt deltagande i Horisont Europa* och förslagen om de förväntade åtgärderna från olika parter som framfördes i forskningsfinansiärernas rapport *Kraftsamling för Horisont Europa – Förslag till nationell strategi för ett starkare svenskt deltagande*.

Den nationella strategins beskrivningar av insatser som ska bidra till att respektive mål uppnås ligger till grund för UKÄ:s bedömning av måluppfyllelse.

⁸External COmmon Research DAta Warehouse

⁹<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2023-11-30-forskningsbarometern-2023.html>
Hämtad 2024-04-26

Utvärdering av deltagandet för mål 1

Vi har analyserat offentliga statistiska uppgifter för att analysera måluppfyllelse för mål 1. Statistik om Sveriges deltagande i Horisont Europa är hämtade från EU:s databas eCorda, som används för att beskriva ramprogrammets uppbyggnad och fördelning av medel med uppgifter om deltagande ramprogramprojekt. Databasen uppdateras kontinuerligt men har en eftersläpning om cirka 3 månader från beslut om beviljade medel och cirka 8–12 månader från utlysningen. Den statistik som rapporteras här uppdaterades senast den 22 februari 2024. På grund av eftersläpning i rapporteringen till eCorda kan det finnas forskningsfinansiering som är beslutad men inte kontrakterad och som därför inte ingår det statistiska underlaget.

Det finns få europeiska partnerskapsprogram¹⁰ med i det statistiska underlaget vilket kan medföra undertäckning i materialet.

Underrapporteringen av ramprogrammets partnerskap kan också påverka resultaten i någon utsträckning. Partnerskapen kommer vid ramprogrammets slut att ha utgjort en relativt stor andel av de beviljade medlen och om Sverige är framgångsrika inom partnerskapen kommer resultaten falla bättre ut än vid denna halvtidsutvärdering. Omvänt kommer ett lägre deltagande i partnerskapen att påverka resultaten negativt.

För flera av jämförelserna anges Sveriges deltagande tillsammans med ett antal jämförbara länders deltagande. Jämförbara länder är Danmark, Finland, Norge, Nederländerna, Belgien, Österrike och Schweiz, ett urval som Vetenskapsrådet ofta har med i sina jämförelser.¹¹

En mer utförlig beskrivning av statistiken i eCorda finns i Vinnovas årsbok över Horisont Europa.

Utvärdering av deltagandet för mål 2–8

För att komplettera det statistiska materialet har vi inhämtat uppgifter genom sexton intervjuer och en workshop. Dessa uppgifter används för att analysera måluppfyllelse avseende målen 2–8. De intervjuade fick besvara frågor som de i nästan samtliga fall tog del av på förhand några dagar innan intervjun. Frågorna formulerades utifrån de insatser som – enligt den nationella strategin – bidrar till att målet kan uppnås.

¹⁰ De europeiska partnerskapen är ett samlingsnamn för olika samarbeten mellan EU-kommissionen, länderna och andra intressenter och ingår i pelare II, *Globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft*.

¹¹ Norge, Finland och Danmark är våra närmaste grannar med ett FoU-system som liknar Sveriges. De jämförbara länderna är de länder utanför Norden som mest liknar Sverige när det gäller FoU-utgifter totalt och FoU-utgifter i relation till BNP. Se Forskningsbarometern 2023. Svensk forskning i internationell jämförelse. Vetenskapsrådet 2023. Det är samma länder som tidigare använts i Vetenskapsrådets Forskningsbarometer för liknande jämförelse.

Flera intervjuer genomfördes med forskningsfinansiärerna Formas, Vetenskapsrådet och Vinnova. De besvarade frågor utifrån myndighetens instruktion, uppdrag och roll i den nationella organisationen och stödstrukturen för Horisont Europa. Vi har intervjuat Kungliga biblioteket utifrån deras instruktion om att samordna, följa upp och främja samverkan i arbetet för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. Vi har även intervjuat personer från RISE Research Institutes of Sweden och Chalmers Industriteknik som deltar i den nationella stödstrukturen för små och medelstora företag, EU SME Support. För att få in perspektiv från ytterligare aktörer utanför akademien intervjuade vi Sveriges kommuner och regioner (SKR).

För att få med perspektiv från framgångsrikt deltagande intervjuade vi två forskare med omfattande erfarenhet av att delta i projekt och projektkoordination inom Horisont Europa och tidigare ramprogram. Vi intervjuade ordföranden för SFS doktorandkommitté för att efterfråga vad kommittén känner till och har erfarenhet av när det gäller deltagande i ramprogrammet. Vi intervjuade också ordföranden för SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor för att få övergripande perspektiv från universitet och högskolor.

För att inhämta synpunkter från lärosätenas interna stöd för forskare som ansöker om forskningsfinansiering genomförde vi i samarbete med nätverket SWARMA (Swedish Association for Research Managers and Administrators) en workshop med cirka fyrtio deltagare. Nätverket SWARMA (Swedish Association for Research Managers and Administrators) består av forskningsrådgivare, forskningsadministratörer och chefer för forskningsstödsfunktionen (Grants' Offices och motsvarande) vid svenska lärosäten som är medlemmar i SUHF. Vi valde att genomföra en workshop i mindre grupper för att kunna inhämta erfarenheter från flera universitet och högskolor vid ett och samma tillfälle.

Disposition

Rapporten inleds med en översiktlig beskrivning av Horisont Europa med fokus på programmets innehållsliga delar. Sedan följer ett kapitel där UKÄ redovisar aktuella uppgifter från eCorda och statistikuppgifter hämtade från Vinnovas årsbok. Statistiken bidrar till en analys av svenskt deltagande i ramprogrammet för att redovisa i vilken grad strategins första mål har uppnåtts. I kapitlet *Diskussion och bedömning av måluppfyllelse* analyserar UKÄ resultat från statistik, intervjuer och workshop för att formulera en bedömning av i vilken grad den nationella strategins mål har uppnåtts. I bilaga 1 redovisar UKÄ ett sammandrag av respektive intervju och workshop. I bilaga 2 anges regeringsuppdraget.

Övergripande beskrivning av Horisont Europa

För att ge en inblick i förutsättningarna för deltagande i Horisont Europa beskriver vi i det här kapitlet översiktligt programmets ramar och beståndsdelar. Genomgången ska ge en bakgrundsbild till de frågor som vi i utvärderingen har ställt till olika intervjudeltagare.

Horisont Europa är EU:s största forsknings- och innovationsprogram och är fortsättningen på Europeiska unionens ramprogram Horisont 2020.¹² Europeiska rådet beskriver syftet med programmet på följande sätt:

Syftet med programmet är att stärka EU:s vetenskapliga och tekniska grund, bland annat genom att utveckla lösningar för att hantera politiska prioriteringar som den gröna och digitala omställningen. Programmet bidrar också till att uppnå målen för hållbar utveckling och främjar konkurrenskraft och tillväxt. Det är EU:s främsta initiativ för att stödja forskning och innovation från idé till marknadsintroduktion.¹³

Meningen är att Horisont Europa ska bidra till Europas framtida tillväxt och välbefinnande genom att bidra till en världsledande position för Europa inom forskning och innovation. De stora landsövergripande projekten ska möta globala utmaningar inom exempelvis energiförsörjning, hållbar utveckling samt hälso- och sjukvård. För att underlätta genomförandet av Horisont Europa tar Europeiska kommissionen fram övergripande strategiska planer.¹⁴ Planerna för åren 2021–2024 respektive 2025–2027 ska bidra till stabilitet i planeringen för forskarvärlden och öppnar samtidigt för en viss grad av flexibilitet att bemöta förändrade omvärldsfaktorer.

Ramprogrammet ska stimulera till samarbeten mellan länder och har en inriktning mot mål och verksamheter som inte på ett ändamålsenligt sätt kan genomföras av medlemsländerna på egen hand, utan snarare i samarbete med andra. I de övergripande målen nämns därför att programmet ska komplettera nationell och regional finansiering. Detta avspeglas också i den svenska strategin för deltagandet. Vi har i våra frågor till de intervjuade belyst utmaningar

¹²För en mer detaljerad beskrivning, se Vinnova (2024) Horisont Europa – årsbok 2023.

¹³<https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/horizon-europe/> Hämtad 2024-03-19.

¹⁴https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/strategic-plan_en / Hämtad 2024-04-25)

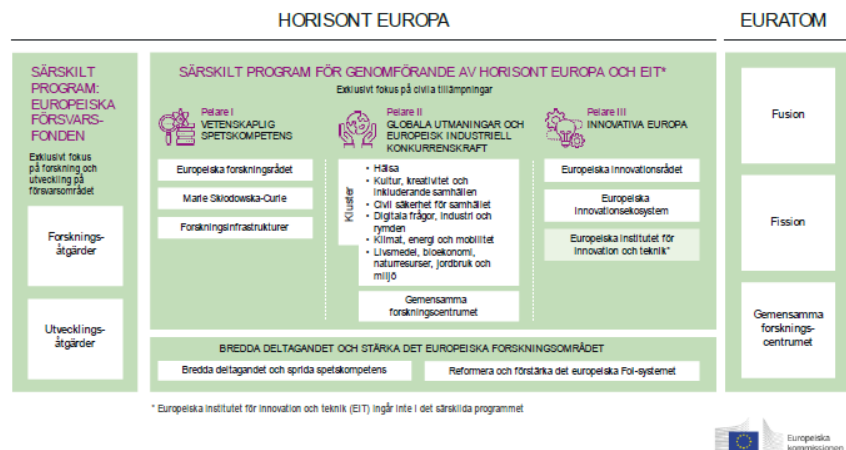
när det gäller att samverka kring forskningsprojekt över landsgränser. Frågor har också gällt hur det fungerar att skapa synergier mellan nationell och europeisk finansiering.

Målgruppen för Horisont Europa är bred. Syftet med programmet medför att flera typer av nationella aktörer förväntas delta: forskningsfinansiärer, forskningsinstitut, universitet och högskolor, företag, industri, offentlig sektor och civilsamhälle. Det innebär att intervjuer om deltagande behöver involvera olika kategorier av respondenter.

Horisont Europas tre pelare

För att beskriva skillnaderna mellan ramprogrammets olika delar följer i detta avsnitt en beskrivning av hur Horisont Europa är strukturerat. Programmets tre huvudinriktningar, vanligen refererade till som programmets tre pelare, har sin tonvikt på olika forskningsaktiviteter inom forskning och innovation (figur 1). Det är värt att notera för fortsatt förståelse att medel under pelarna I och III tillfaller för det mesta en mottagare. Medel under pelare II riktas främst till konsortium av deltagare från flera länder. Något förenklat kan pelare I sägas vara inriktad mot grundläggande forskning, pelare II mot tillämpad forskning och pelare III mot innovation.

Figur 1. Horisont Europa har tre huvudinriktningar, pelare, inom vilka projekt kan få finansiering. I pelare II ingår också missions och europeiska partnerskap.¹⁵



Inom pelare I, benämnd *Vetenskaplig spetskompetens*, sker utlysningar som har ett fokus på spetsforskningsprojekt genom europeiska forskningsrådet (European Research Council, ERC) samt utlysningar som rör investeringar i forskningsinfrastruktur. I pelare I

¹⁵ Vinnova (2024) Horisont Europa – årsbok 2023.

ingår även Marie Skłodowska-Curie-programmet som finansierar forskares rörlighet, utbildning och karriärutveckling.

Utlysningarna i pelare II, *Globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft*, avser i hög grad tillämpad forskning och innovation inom områdena samhällsutmaningar och industriteknik. Pelaren består av flera delar men kärnan är så kallade *kluster* inom tematiska områden: (1) Hälsa, (2) Kultur, kreativitet och inkluderande samhällen, (3) Civil säkerhet för samhället, (4) Digitala frågor, industri och rymden, (5) Klimat, energi och mobilitet samt (6) Livsmedel, bioekonomi, naturresurser, jordbruk och miljö. Utlysningarna, som kallas *samarbetsprojekt* eller *arbetsprogram*, ger möjligheter att söka forskningsanslag för projekt inom nämnda områden för ett konsortium av samarbetspartners med som regel minst tre partners från tre olika länder.

Eftersom forskningsområdena inom pelare II berör utmaningar som kräver betydande resurser och gemensamma insatser från flera länders forskning, finns inom ramarna för klustren också så kallade *europeiska partnerskap*. Partnerskap är större samarbeten mellan EU-kommissionen och medlemsländerna inom tematiska områden som grön omställning, öppen vetenskap, hälsa, digital industriell omställning och artificiell intelligens. I de samfinansierade partnerskapen¹⁶ delar kommissionen och nationella partners på finansieringen. Den nationella partnern kan exempelvis vara en svensk forskningsfinansierare. Sverige har valt att delta i 21 av 22 pågående europeiska partnerskap.¹⁷ Inom pelare II finns även EU-kommissionens gemensamma forskningscentrum. Denna funktion stödjer EU:s beslutsfattande via rådgivning utifrån bland annat omvärldsbevakning och sammanställningar av forskningsresultat.

Pelare II innehåller också så kallade utmaningsdrivna uppdrag (*missions*) som är strategiskt riktade forsknings- och innovationssatsningar avsedda att angripa specifika samhällsutmaningar. Stor vikt läggs vid konkreta tillämpningar och arbetssättet är att först fastställa mål och därefter anpassa forsknings- och innovationsaktiviteterna efter målet. Dessa missions ska vara relevanta för en avsevärd del av EU:s befolkning och ett stort antal EU-medborgare. De fem områdena är (1) Klimatanpassning som inbegriper samhällsomvandling, (2) Cancer, (3) Friska hav samt kust och inlandsvatten, (4) Klimatneutrala och smarta städer samt (6) Markhälsa och livsmedel.

¹⁶ Det finns också andra typer av partnerskap; samprogrammerade partnerskap som är avtal direkt mellan kommissionen och privata aktörer, och institutionaliserade partnerskap som kan tecknas mellan medlemsländer.

¹⁷ Det finns 49 områden inom vilka partnerskapsprogram kan anordnas, 9 nya områden träder i kraft under 2024. Bland de pågående partnerskapen kan medlemsländerna välja att delta i 22.

Pelare III, *Innovativa Europa*, är inriktad på att främja alla former av innovation, alltså om framtagande av nya tjänster och produkter. Pelaren är i huvudsak inriktad mot företag för olika steg i processen att utveckla teknik från laboratoriemiljö till kommersiellt gångbara produkter, men även andra aktörer kan söka medel.

Den gemensamma grunden för pelare I–III är två tvärgående program: Bredda deltagandet och Stärka det europeiska forskningsområdet (European Research Area, ERA). Det förstnämnda syftar till att stödja EU-länder med lägre forsknings- och innovationsresultat. Det andra tvärgående programmet bygger på en vision inom EU om ett starkt Europa i forskningshänseende som är öppet för omvärlden och där forskare, vetenskaplig kunskap och teknologi kan röra sig fritt. Medlen för detta innefattar bland annat arbete för öppen vetenskap och framtagande av gemensamma riktlinjer för kvaliteten på forskning. Utöver detta ingår även Euratom och den Europeiska Försvarsfonden i Horisont Europa, dock med separata budgetar. För dessa två delar har Strålsäkerhetsmyndigheten respektive Försvarets Materielverk ett särskilt ansvar.

Det finns några delar i Horisont Europa som har införts sedan det föregående ramprogrammet. Ett antal stora samhällsutmaningar har pekats ut som motiv för ett eget instrument i ramprogrammet, så kallade missions. Det finns numera också ett särskilt innovationsråd för stöd till små och medelstora företag. En annan detalj är att länder som presterar lågt i forskning och innovation kan få ett ökat stöd. Det ställs också högre krav på att resultat från finansierade projekt inom ramprogrammet ska publiceras i öppna format.

En annan skillnad är att de europeiska partnerskapen inom Horisont Europa har fått en mer framträdande roll jämfört med Horisont 2020. EU-kommissionen har som målsättning att upp till hälften av budgeten för pelare II ska fördelas via partnerskapen.

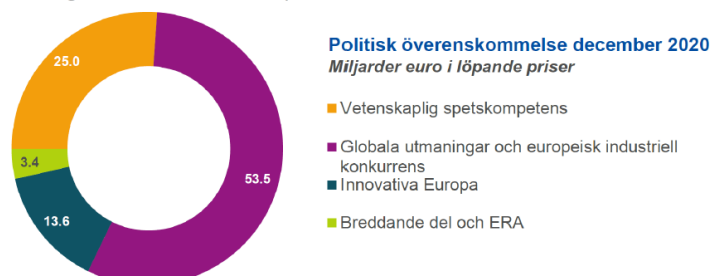
Fördelningen av medel och finansieringen av projekt

Av totala budget för programmet, 95,5 miljarder euro, omfattar pelare II den största andelen, 53,5 miljarder euro (figur 2). Pelare I har 25 miljarder euro och pelare III har 13,6 miljarder euro. Bredda deltagandet och ERA disponerar totalt 3,4 miljarder euro.

Figur 2. Budget för Horisont Europa.

Horisont Europas budget: 95,5 miljarder euro (2021–2027)

(inklusive 5,4 miljarder euro från Next Generation EU – EU:s program för återhämtning från covid-19-krisen)



Att erhålla medel från ramprogrammet sker i öppen konkurrens bland deltagare från medlemsländer och associerade länder. Konkurrensen om medel är stor. En förutsättning som skiljer sig åt mellan delprogram och som kan påverka deltagandet är att graden av finansiering varierar mellan olika delprogram och med aktörerna som deltar. Ramprogrammet tillåter en finansiering som omfattar alla specificerade och godkända kostnader inom ett projekt. Därutöver kan kringkostnader, som exempelvis OH, finansieras med upp till 25 procent. Det finns dock några undantag från denna regel. Projekt inom innovation med en närhet till marknaden och för de organisationer som är vinstdrivande gäller 70 procent för godkända kostnader och 25 procent för kringkostnader, som OH. När det gäller samfinansierade europeiska partnerskapsprogram går kommissionen ofta in med 30 procent av kostnaderna. Taket för kommissionens medfinansiering är 70 procent.

Reglering av mål, innehåll och struktur

Innan ett ramprogram fastställs sker en omfattande dialog med olika grupperingar inom medlemsländerna. Exempelvis är innehållet i det ramprogram som ska starta 2028 redan föremål för diskussioner. När medlemsländerna kommit överens fastställs ramprogrammet i en förordning. Målen, innehållet och strukturen för Horisont Europa finns därför reglerade i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/695.¹⁸ Ramprogrammets budget, innehåll i programmet och beslut om att bevilja ansökningar ansvarar EU-kommissionen för.

¹⁸Regleringen av Horisont Europa finns i sammanfattning av huvuddokumentet *Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/695 av den 28 april 2021 om inrättande av Horisont Europa*: <https://eur-lex.europa.eu/SV/legal-content/summary/horizon-europe-the-framework-programme-for-research-and-innovation-laying-down-its-rules-for-participation-and-dissemination.html> Hämtad 2024-03-23

Horisont Europa är öppet för privata och offentliga organisationer i länder såväl inom som utanför den Europeiska unionen. De deltagande länderna delas in i tre kategorier; EU:s medlemsländer, associerade länder och tredje länder. De associerade länderna har ett avtal med Horisont Europa, ett exempel är Norge. Ett annat associerat land är Storbritannien, som deltog i Horisont 2020 som ett EU-land men inte har deltagit i Horisont Europa förrän 2024 som ett associerat land. Tredje länder utgörs av de länder som inte är EU-medlemmar eller har ett associeringsavtal med Horisont Europa. Tredje länder kan inte ha ett projektledaransvar. Tredje länder är i normalfallet beroende av inhemsk finansiering då de som regel inte kan få finansiering från ramprogrammet. Det finns undantag när det tredje landet är låg- eller medelinkomstland eller om landets medverkan är nödvändigt för att genomdriva en aktivitet inom programmet.

Europeiska kommissionen måste samråda med särskilda programkommittéer när den exempelvis ska implementera ramprogram samt fatta beslut om de olika delprogrammets innehåll. I programkommittéerna finns EU-kommissionens medlemsländer samt associerade länder representerade. Det finns också kommittéer som representerar regioner och städer, och som har en mer rådgivande funktion i de fall innehållet i ramprogrammet berör dem. Genom medlemsländernas och de associerade ländernas ledamöter och experter i kommittéerna kan EU-kommissionen föra dialog med ländernas centrala förvaltningar och regioner innan den fattar beslut. Vid framtagande av ramprogrammen mottar kommissionen inspel från andra aktörer än kommittéerna. Det kan handla om konsortier av företag (till exempel *European Technology platforms*) eller andra intresseorganisationer.

De fem områdena för så kallade missions är fastställda i ramprogrammets förordning. Däremot är inte de europeiska partnerskapen fastställda till sitt innehåll i förordningen. Innehållet specificeras i särskilda strategiplaner, som uppdateras under perioden för ramprogrammet. Förordningen fastställer vidare regler för rätten till deltagande och finansiering, etiska regler och principer samt säkerhetsbestämmelser.

I regleringen ingår också åtaganden som varje medlemsland förbinder sig till genom att delta i Horisont Europa. Det handlar om arbete inom programkommittéer samt att ha system med nationella kontaktpersoner som bistår med informationsinsatser för programmet.

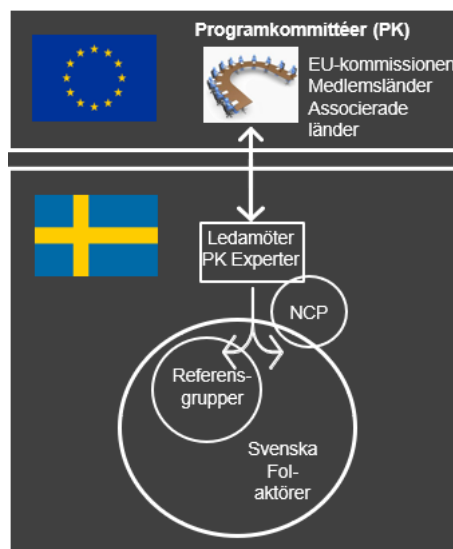
Nationell organisation och stödstruktur

För att informera om ramprogrammets utlysningar samt ge rådgivning och stöd till potentiella sökande inför en ansökan och under projekttiden finns de nationella kontaktpersonerna (*National Contact Point, NCP*). De nationella kontaktpersonerna finns i första

hand på Verket för innovationssystem (Vinnova) och Vetenskapsrådet, men några av kontaktpersonerna finns på andra berörda sakmyndigheter. EU-kommissionen bestämmer vilka NCP-ansvar som ska finnas. Det finns 19 områden som medlemslandet ska utse NCP för. De flesta kontaktpersonerna matchar mot ett delprogram i Horisont Europa, men några täcker horisontella aspekter eller delmängder av ett delprogram. Var kontaktpersonerna ska vara placerade beslutas av Regeringskansliet.

NCP:erna fungerar som EU-kommissionens förlängda arm för att nå ut med relevant och korrekt information om ramprogrammet till potentiella deltagare (figur 3). Kontaktpersonerna arbetar med nyhetsbrev, webinarier, utbildning i ansökningskrivande med mera, riktade till universitet och högskolor, företag och offentlig sektor. Deltagande länder förbinder sig att erbjuda funktionen NCP vilket medför att det finns standarder och riktlinjer framtagna av kommissionen.¹⁹ Utbildningsdepartementet har utifrån dessa tagit fram närmare riktlinjer anpassade till en svensk kontext.

Figur 3. Den nationella stödstrukturen med nationella kontaktpersoner (NCP) och experter i relation till programkommittéerna på EU-nivå. (Vinnova 2024)



Experter för påverkansarbete inom Horisont Europa

Till alla programkommittéer ska det finnas experter kopplade. I Sverige finns dessa experter hos berörd sakmyndighet, det vill säga någon av forskningsfinansiärerna. Experterna stöttar Regeringskansliets arbete i de programkommittéer som finns för Horisont Europas olika delprogram och i de arbetsgrupper (*working*

¹⁹ *Minimum standards and Guiding principles for setting up systems of National Contact Points (NCP systems) under Horizon Europe.* Europeiska kommissionen.

groups) som fyller en liknande funktion för missions. Experternas arbete är utåtriktat, till skillnad från de nationella kontaktpersonernas, med påverkansarbete av ramprogrammets innehåll som den viktigaste uppgiften (figur 3).

Medlemslandet är skyldig att bemanna 15 programkommittéer med ledamot och expert. Regeringen bestämmer vilka myndigheter som ska utföra uppgiften och myndighetscheferna bestämmer budget och personal för uppdragen. Regeringens riktlinjer för arbetet i Horisont Europa anger att experterna ska ha en referensgrupp knuten till sig.

Experten för ett specifikt område i Horisont Europa – exempelvis ett kluster eller mission – har i uppgift att i samarbete med en referensgrupp ta fram en samlad bild av behov och önskemål för utlysningarnas (arbetsprogrammets) innehåll. Referensgruppen ska spegla bredden av intressenter inom det specifika fältet som utlysningen berör och där ingår medlemmar från forskarsamhället, näringslivet, offentlig sektor och andra relevanta aktörer. Synpunkterna från referensgruppen är underlag till möten i programkommittén på EU-nivå där vanligen experten och en ledamot, en tjänsteman från ett departement, deltar och för Sveriges talan. De inhämtade synpunkterna kan också vara underlag för mer direkt kommunikation med Europeiska kommissionen. I de svenska riktlinjerna för expertrollen betonas vikten av nära samarbete mellan expert och utförare inom området, och samarbete med ansvarig kontaktperson (NCP) inom området.

EU-Sam för europeiska partnerskap

För att stödja Sveriges deltagande i den del av ramprogrammet som rör samfinansierade europeiska partnerskap finns en EU-samordningsfunktion, EU-Sam. I funktionen ingår forskningsfinansiärerna och här diskuteras vilka partnerskap Sverige ska delta i och hur finansieringen kopplad till dessa ska ske. Regeringskansliet bjuds in till dessa möten.

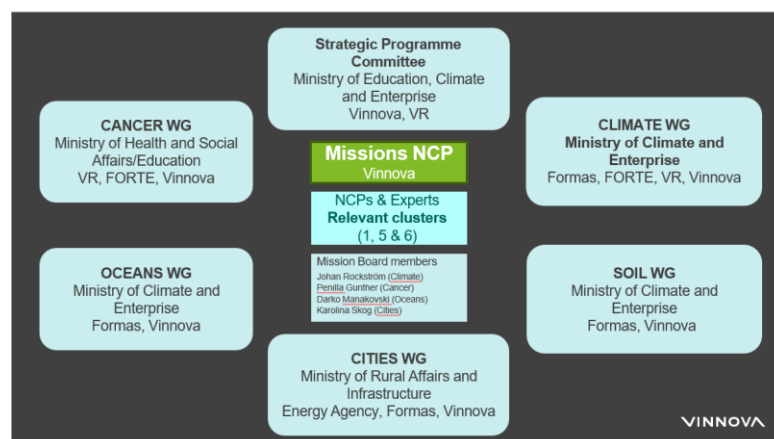
I nuläget har EU-Sam enbart medel som kan användas för medfinansiering av projekt som finansieras inom europeiska partnerskap. Även om EU-Sams huvudsakliga fokus ligger på partnerskap finns också andra syften: att samordna och förstärka det strategiska och proaktiva arbetet inom det europeiska forsknings- och innovationssamarbetet, verka för synergier mellan EU-satsningar och nationella satsningar inom forskning och innovation samt erbjuda möjlighet till erfarenhetsutbyte mellan de ingående myndigheterna.

Strukturen för *missions*

Sverige är som nämndes tidigare engagerade i samtliga fem så kallade missions som finns inom Horisont Europa. Inom ramen för

det nationella stödsystemet och för deltagandet inom respektive mission knyts även här nationella kontaktpersoner (NCP) och experter som hör till någon av forskningsfinansiärerna. Expertens samlade bild tas vidare till en arbetsgrupp (*working group*, WG). Det finns en WG för varje mission där experten deltar samt NCP:er från relevanta forskningsfinansiärer tillsammans med ledamoten från ett departement (figur 4). På en övergripande nivå finns en *strategisk programkommitté* (SPC), med medlemmar från två departement, Utbildningsdepartementet och Näringslivsdepartementet, samt Vinnova och Vetenskapsrådet. SPC hanterar det som framkommit i de olika arbetsgrupperna. Ståndpunkterna från de nationella strukturerna tas vidare till en av de fem olika styrelserna, så kallade *mission boards*. Där deltar forskare inom området från medlemsländer och associerade länder. Beslut om innehållet i utlysningarna fattas slutligen av EU-kommissionen.

Figur 4. Deltagare i arbetet med *missions* i arbetsgrupperna (WG), strategiska programkommittén (SPC) samt styrelserna (*mission board*). (Vinnova 2024)



Nationellt stöd för små och medelstora företag

För företag som överväger att delta i Horisont Europa samt några andra EU-program finns en tjänst som erbjuder stöd och rådgivning, EU SME Support.²⁰ Tjänsten upphandlas av Vinnova och delfinansieras också av Tillväxtverket samt Energimyndigheten. Tjänsten koordineras av *Research Institutes of Sweden AB* (RISE). Även lärosäten deltar operativt i stödet som erbjuds företagen.

²⁰ EU SME Support hjälper innovativa, små och medelstora företag (SME) med internationella ambitioner att söka EU-finansiering.

Det interna stödet vid universitet och högskolor

När det gäller det lokala arbetet med stöd vid universitet och högskolor bedrivs det på olika sätt. Vid större och medelstora lärosäten finns ofta en central funktion för ansökningar om forskningsmedel, ett så kallat Grants' Office. Visst stöd finns också vid fakulteter och institutioner. Gemensamt för dem är att de informerar om aktuella utlysningar och ger stöd och råd kring ansökningar och vilka möjligheter till medfinansiering som finns från det egna lärosätet.

Universitet och högskolor har ett nätverk för forskningsadministratörer och andra funktioner som vid svenska lärosäten arbetar inom Grants' Offices eller motsvarande med administrativt stöd kring extern finansiering av forskning vid lärosätet – *Swedish Association of Research Managers and Administrators*, SWARMA. Enbart organisationer som är medlemmar i SUHF kan vara med i SWARMA. I nätverket får deltagarna information om både svenska och EU-relaterade finansiärer och deras kommande utlysningar.

Universitet och högskolor bevakar övergripande EU-frågor inom forskning, utbildning och innovation även via grupper inom Sveriges universitets- och högskoleförbunds (SUHF) expertgrupp för internationaliseringsfrågor.

Aktörernas olika kontor i Bryssel

Det finns andra vägar för påverkansarbetet och för att hålla informationen om ramprogrammet uppdaterad för svenska intressenter. Vinnova och Vetenskapsrådet har ett gemensamt kontor i Bryssel benämnt *Sveriges forsknings- och innovationskontor i Bryssel* (SWERI). Kontoret ska öka möjligheterna att följa och informera om utvecklingen av ramprogrammet samt utgöra en plattform för påverkansarbetet. Kontoret har bland annat kontakt med andra länders forsknings- och innovationskontor i Bryssel, i syfte att bidra till att svenska aktörer hittar samarbetspartners. Det finns även möjligheter för svenska delegationer att besöka kontoret.

Det finns kommuner och regioner som samverkar och bedriver påverkansarbete i EU-frågor genom egna kontor i Bryssel, ibland i samverkan med svenska lärosäten. Även flera svenska lärosäten har kontor i Bryssel, för bland annat den samverkan de bedriver inom ramen för Europauniversitetet²¹. Dessa kontor finansieras av kommunerna, regionerna och lärosätena själva och är inte del av Horisont Europa eller den nationella stödstruktur som utgörs av

²¹ <https://www.uhr.se/om-uhr/detta-gor-uhr/projekt-och-uppdrag/europauniversitet--ett-europeiskt-utbildningsomrade-2025/> Hämtad 2024-05-27

forskningsfinansiärernas kontor. Kontoren är däremot betydelsefulla för aktörernas möjligheter till påverkansarbete även när det gäller ramprogrammet.

Svenskt deltagande i Horisont Europa

Det övergripande syftet med den nationella strategin är att Sverige ska ha ett högt deltagande i Horisont Europa. I det här kapitlet redovisar vi aktuella uppgifter från eCorda och statistikuppgifter hämtade från Vinnovas årsbok. Statistiken bidrar till en analys av svenskt deltagande i ramprogrammet för att redovisa i vilken grad strategins första mål har uppnåtts. För att förtydliga begreppen i redovisningen av måluppfyllelse kan nämnas att *beviljandegrad* är den andel av ett lands projekt som EU-kommissionen godkänt och därmed beviljat finansiering, uttryckt i procent. *Andelen beviljade medel* är procentsatsen relativt den totala summan av beviljade medel för hela ramprogrammet.

Måluppfyllelse för beviljandegrad och beviljade medel

Sverige ska enligt den nationella strategins första mål tillhöra de främsta deltagarna avseende andel beviljade ansökningar i Horisont Europa. Det svenska deltagandet följs upp på ett omfattande vis i Vinnovas årsbok 2023 och återges endast i korthet här.

Av årsboken framgår att Sverige tillhör ett av de länder som får flest ansökningar godkända av de ansökningar som man skickar in. I genomsnitt är beviljandegraden 16,9 procent sett till alla länder inom EU27²². Sverige har en högre än genomsnittlig beviljandegrad, 19,9 procent, vilket är i nivå med de jämförbara länderna Danmark, Finland, Norge, Belgien, Nederländerna, Schweiz och Österrike. För en mer detaljerad beskrivning av beviljandegrad hänvisas till årsboken.²³

Sverige ska enligt målet också beviljas 3,7 procent av beviljade medel i Horisont Europa. Av Vinnovas årsbok framgår att Sverige beviljas 3,4 procent, vilket är i nivå med resultaten från det förra ramprogrammet, Horisont 2020, men under målvärdet för Horisont Europa. I tabell 1 redovisas de tjugo största ländernas deltagande i Horisont Europa.

²² De 27 medlemsländer som ingår i Europeiska unionen.

²³ Vinnova (2024) *Horisont Europa – årsbok 2023*.

Tabell 1. Deltagandet för de 20 största länderna inom Horisont Europa. *Deltaganden* avser hur många aktörer i landet som medverkar i projekten. *Koordinatorer* avser projekt där en organisation från ett land har den samordnande rollen och *projekt* anger antal projekt som har skrivit avtal med kommissionen och fått medel beviljade. (Vinnova, 2024. Horisont Europa – årsbok 2023.)

Land	Beviljade medel (€)	Andel beviljade medel %	Beviljandegrad %	Deltaganden	Koordinatorer	Projekt
Tyskland	4 912 156 959,08 €	16,3%	22,52%	8 107	1 468	4 130
Frankrike	3 427 257 764,71 €	11,3%	23,23%	6 618	1 116	3 124
Spanien	3 272 475 786,30 €	10,8%	20,34%	7 890	1 346	3 397
Nederländerna	2 758 993 409,25 €	9,1%	24,37%	4 608	889	2 634
Italien	2 660 203 377,87 €	8,8%	19,72%	6 872	1 090	3 234
Belgien	2 107 774 771,04 €	7,0%	24,69%	3 988	604	2 355
Grekland	1 187 768 331,48 €	3,9%	20,43%	3 148	373	1 490
Sverige	1 022 196 785,38 €	3,4%	21,84%	1 994	387	1 345
Österrike	990 850 882,46 €	3,3%	22,13%	2 093	354	1 334
Norge	972 247 239,35 €	3,2%	23,93%	1 606	344	1 000
Danmark	873 664 322,66 €	2,9%	24,24%	1 729	432	1 232
Finland	871 233 250,67 €	2,9%	22,38%	1 750	287	1 057
Portugal	681 866 738,48 €	2,3%	19,42%	1 915	280	1 192
Irland	664 424 963,96 €	2,2%	22,05%	1 381	304	987
Israel	578 572 075,55 €	1,9%	20,57%	644	269	541
Polen	424 147 873,67 €	1,4%	20,20%	1 178	96	874
Tjeckien	350 165 644,81 €	1,2%	23,00%	972	157	701
Slovenien	252 492 179,43 €	0,8%	23,47%	764	72	523
Cypern	207 383 640,26 €	0,7%	19,31%	611	61	428
Rumänien	206 512 288,83 €	0,7%	18,74%	768	44	501

Fördjupade analyser om det svenska deltagandet

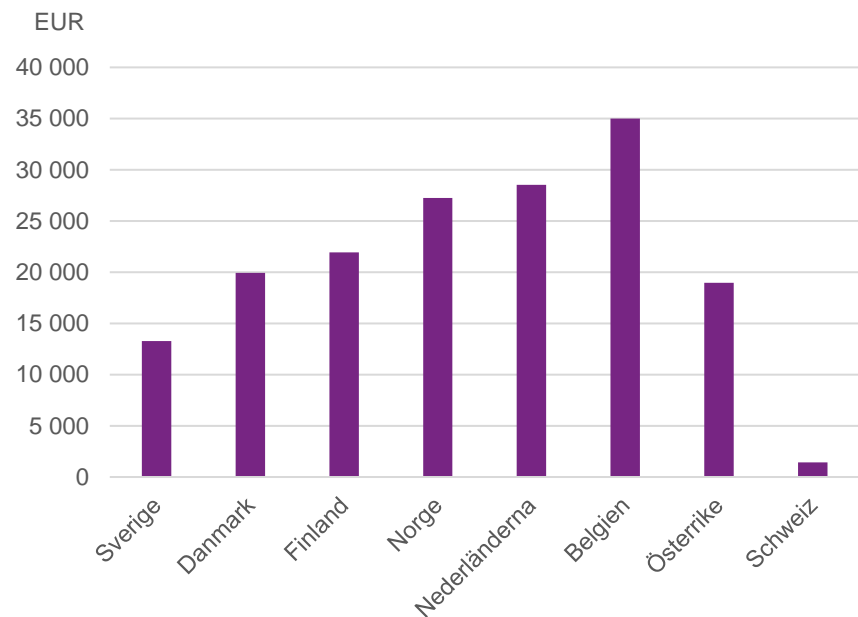
För att ytterligare belysa hur det svenska deltagandet ser ut och skiljer sig från deltagandet i andra länder presenterar vi i det här avsnittet ytterligare analyser. De syftar till jämförelser med andra länder som kompletterar de som görs i Vinnovas årsbok. Därigenom får vi ytterligare underlag till en utvärdering av deltagandet. I analyserna har vi liksom Vinnova använt data från eCorda. En skillnad är att den sista uppdateringen av den statistik vi använde inföll en månad senare (februari 2024) än den som låg till grund för Vinnovas analyser i årsboken, vilket medför att vårt statistiska underlag marginellt skiljer sig från det som används i Vinnovas årsbok.

Sverige beviljas som nämnts ovan mycket medel från Horisont Europa. Sverige är den åttonde största mottagaren av medel. Det är samtidigt viktigt att poängtera att många av de länder som vi jämför med här är mindre än Sverige, mätt i antal forskare i FOU-systemet.²⁴ I figur 5 har vi beräknat beviljade medel per forskare i FOU-systemet. Samtliga jämförbara länder utom Schweiz beviljas mer medel per

²⁴ Danmark, Finland, Norge, Nederländerna, Belgien, Österrike och Schweiz

forskare. Schweiz är dock ett tredje land och inte associerat till Horisont Europa och har därför inte samma förutsättningar att beviljas medel. Även Vinnova når fram till slutsatsen att Sverige borde kunna beviljas mer medel givet förutsättningarna sett till landets storlek.²⁵

Figur 5. Beviljade medel per forskare i Sverige och jämförbara länder. Antal forskare avser år 2019.



Som nämnts ovan är omfattningen på det svenska deltagandet hittills i nivå med tidigare ramprogrammet Horisont 2020 (cirka 3,4 procent). Det skiljer ut Sverige från andra jämförbara länder där det vanligaste är att deltagandet ökar. Nederländerna och Belgien har ökat sin andel av beviljade medel med mer än en procentenhet, i Belgiens fall med två procentenheter. Schweiz deltagande har minskat med över tre procentenheter vilket med stor sannolikhet beror på att Schweiz status i ramprogrammen förändrats över tid.²⁶ Resultaten i tabell 2 ska också tolkas mot bakgrund av att Storbritannien deltog i Horisont 2020 som ett EU-land men har inte deltagit i Horisont Europa förrän 2024 då Storbritannien blev ett associerat land. Storbritanniens motsvarande

²⁵ Vinnova (2024) *Horisont Europa – årsbok 2023*.

²⁶ Schweiz är i dagsläget inte ett associerat land och kan inte längre delta på samma villkor som under Horisont 2020.

andel av beviljade medel i Horisont 2020 har följaktligen fördelats på andra länder i statistiken som presenteras här.

Tabell 2. Beviljade medel och andel av beviljade medel i Horisont Europa och Horisont 2020. Sverige och jämförbara länder.

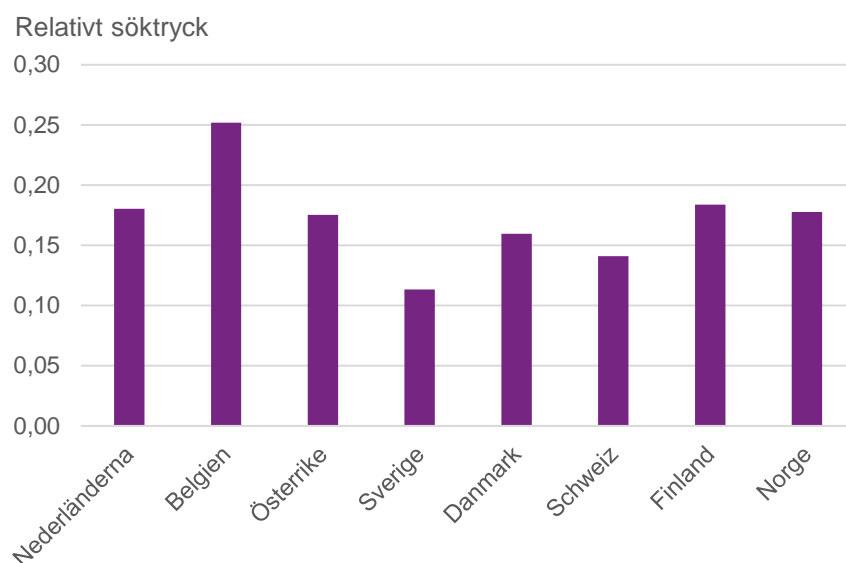
Land	Beviljade medel i Horisont 2020 (EUR)	Andel av beviljade medel i Horisont 2020 (%)	Beviljade medel i Horisont Europa (EUR)	Andel av beviljade medel i Horisont Europa (%)	Skillnad (procentenheter)
Nederländerna	5 374 158 214	7,9	2 788 211 308	9,1	1,3
Belgien	3 394 426 984	5,0	2 122 063 592	7,0	2,0
Sverige	2 321 166 252	3,4	1 042 851 748	3,4	0,0
Schweiz	2 432 013 289	3,6	68 312 687	0,2	-3,3
Österrike	1 958 932 334	2,9	1 001 595 306	3,3	0,4
Damnark	1 760 428 418	2,6	890 445 955	2,9	0,3
Finland	1 536 660 575	2,2	876 539 982	2,9	0,6
Norge	1 709 829 464	2,5	977 996 314	3,2	0,7
Horisont Europa	68 339 800 672	100	30 513 292 238	100	

För att ytterligare belysa skillnaderna med jämförbara länder har vi använt oss av de indikatorer som rekommenderas i forskningsfinansiärernas förslag till Sveriges nationella strategi.²⁷ De föreslår att andel beviljade medel ska följas upp tillsammans med relativ framgång och relativt söktryck.²⁸ Andel av beviljade medel presenterades i inledningen till det här kapitlet. Här presenterar vi därutöver enbart relativt söktryck. Vidare analyser visar att den relativa framgången i stort liknar resultaten för relativt söktryck och nämnaren i de båda indikatorerna är också densamma. Relativt söktryck presenteras i figur 6.

²⁷ Vinnova (2020) *Kraftsamling för Horisont Europa – Förslag till nationell strategi för ett starkare svenskt deltagande*.

²⁸ Relativ framgång är antal beviljade ansökningar i relation till antal forskare i FoU-systemet. Relativt söktryck är antal ansökningar i relation till antal forskare i FoU-systemet

Figur 6. Relativt söktryck som antal ansökningar per forskare i heltidsekvivalenter i FOU-systemet. Sverige och jämförbara länder.

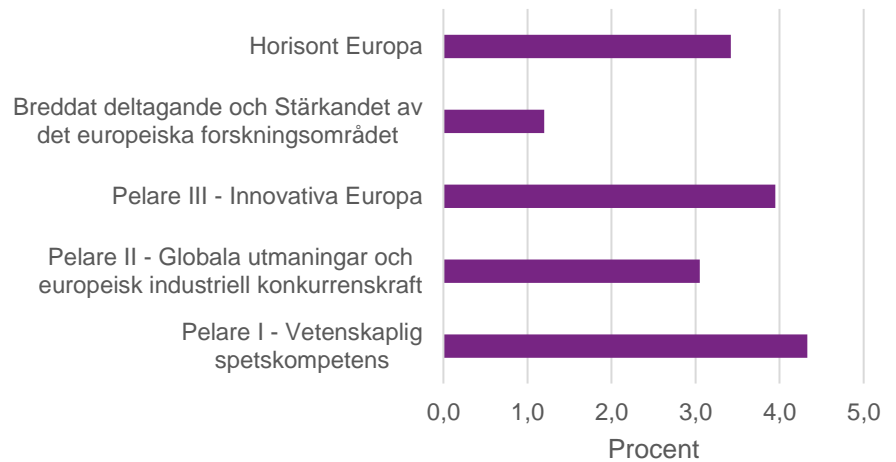


Resultaten i figur 6 indikerar att benägenheten att söka medel från Horisont Europa är relativt låg i Sverige och lägst bland de jämförbara länderna. Högst relativt söktryck har Belgien, som också beviljas mycket medel per forskare. Men det finns inget entydigt samband mellan att skicka in många ansökningar och beviljas mycket medel. Finland beviljas exempelvis något mindre medel per forskare jämfört med de som beviljats mest, trots ett av de starkaste söktrycken jämfört med samma länder (se figur 5 och 6). Det kan antingen bero på att ansökningarna beviljats i lägre grad eller att de ansökningar som har beviljats har handlat om relativt mindre summor.

Beviljade medel per pelare

Sverige har ett högre deltagande inom vissa områden än inom andra. I figur 7 redovisar vi Sveriges andel av beviljade medel per pelare inom Horisont Europa.

Figur 7. Sveriges andel beviljade medel totalt för hela Horisont Europa, andel av beviljade medel för de tvärgående programmen Bredda deltagandet och Stärka det europeiska forskningsområdet, samt andel beviljade medel per pelare.



Svenska sökanden beviljas en högre andel av de beviljade medlen inom pelare I *Vetenskaplig spetskompetens* och pelare III *Innovativa Europa*. I båda fallen är andelen högre än målet i strategin. Pelare II är den största av pelarna inom Horisont Europa, med cirka 60 procent av beviljade medel vid mättillfället och cirka 56 procent av den totala budgeten. I pelare II är Sveriges andel lägre, men på grund av sin storlek är det ändå den pelare där Sverige beviljas mest medel (54 procent). *Bredda deltagandet och Stärka det europeiska forskningsområdet* är två tvärgående program som pelare I–III vilar på men som omfattar en mindre del av Horisont Europa – cirka 3 procent vid mättillfället och av den totala budgeten. *Bredda deltagandet* riktar sig mot länder med lägre forsknings- och innovationsresultat medan *Stärka det europeiska forskningsområdet* ska bidra till friare rörlighet för forskare, delning av kunskap, mångfald och jämställdhet. Det är förväntat att Sverige beviljas en relativt låg andel av medel inom *Bredda deltagandet*, även om det bara kan utgöra en del av förklaringen. Ett liknande mönster går att få om antal deltaganden används som mått istället.²⁹

I Sverige liksom i jämförbara länder domineras pelare I av lärosäten. I en del länder står också forskningsinstitut för en stor del av medverkan i pelaren. Pelare III domineras i sin tur av företag i många länder. För pelare II ges en mer spretig bild, i Sverige är det i stor utsträckning lärosäten som beviljas medel ur pelare II men i andra länder är både forskningsinstitut och företag också dominerande (exempelvis Finland och Österrike).

²⁹Vinnva (2024) Horisont Europa – årsbok 2023.

Att Sverige inte uppnår målet om 3,7 procent av beviljade medel kan delvis förklaras av Sveriges relativt låga andel av beviljade medel i pelare II som är Horisont Europas största pelare. Samtidigt ska Sveriges relativt svaga resultat i pelare II tolkas mot bakgrund av att en del jämförbara länder har samma mönster med ett relativt svagare resultat för pelare II och ett starkare för pelare I. Två exempel på detta är Danmark och Nederländerna.

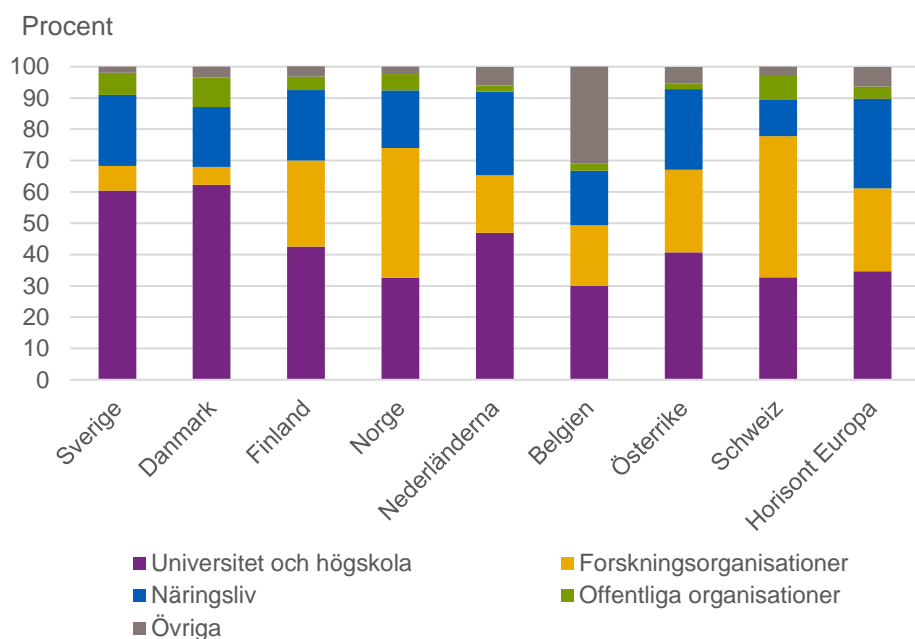
En mer detaljerad beskrivning av det svenska deltagandet per delprogram inom pelarna finns i Vinnovas årsbok för 2023. Av årsboken framgår att Sverige är särskilt starka inom ERC, EIC och kluster 1 (hälsa). I årsboken finns också en särredovisning av det svenska deltagandet i missions. Särskilt starkt deltagande skedde inom mission Cancer.

Beviljade medel per sektor

Det finns också skillnader i hur medel fördelas mellan sektorer i Sverige jämfört med andra länder. I Sverige, liksom Danmark, beviljas lärosätena en högre andel av landets beviljade medel jämfört med många andra länder (figur 8). Flera andra jämförbara länder har istället relativt starka forskningsinstitut. Instituterna har av tradition inte samma starka ställning i det svenska forskningssystemet.

I OECD:s statistik över forskare inom forskning och utveckling framgår att Sverige sticker ut med den högsta andelen av forskarna i företagssektorn. Det är därför rimligt att förvänta sig ett starkt svenskt deltagande från svenska företag (som i figuren benämns näringsliv). Sverige har också en stark företagssektor i Horisont Europa, bara i Österrike och Nederländerna är den sektorn starkare.

Figur 8. Beviljade medel per sektor och land. Sverige och jämförbara länder.



Beviljade medel inom Horisont Europa har en skev fördelning. Ett litet antal deltagare står för en mycket stor andel av de beviljade medlen. Vid mättillfället stod den mest framgångsrika hundradelen av deltagarna i Horisont Europa för 43 procent av totalt beviljade medel. Den största andelen av dessa deltagare, 85 procent, var lärosäten eller forskningsinstitut. För svensk del ingår tio deltagare i denna grupp av stordeltagare och de står sammantaget för 57 procent av medlen från Horisont Europa som beviljats svenska mottagare, se tabell 2. Ett liknande mönster finns i många andra jämförbara länder.

Tabell 3. De 10 största mottagarna av medel i Sverige. *Deltaganden* avser antalet gånger deltagaren har deltagit i något projekt i Horisont Europa.

Organisation	Beviljade medel (EUR)	Deltaganden	Deltaganden som koordinator	Andel deltaganden som koordinator (%)	Sektor
Lunds universitet	111 510 730	161	68	42	Universitet och högskola
Karolinska institutet	86 969 300	117	39	33	Universitet och högskola
Kungl. Tekniska högskolan	69 620 665	139	35	25	Universitet och högskola
Uppsala universitet	67 428 133	106	35	33	Universitet och högskola
Chalmers tekniska högskola	64 061 141	114	29	25	Universitet och högskola
Stockholms universitet	45 917 597	70	29	41	Universitet och högskola
Göteborgs universitet	43 559 391	82	29	35	Universitet och högskola
Linköpings universitet	40 799 852	59	24	41	Universitet och högskola
RISE Research Institutes of Sweden	34 078 841	78	6	8	Forskningsorganisationer
Sveriges lantbruksuniversitet	31 648 105	59	19	32	Universitet och högskola

Koordinerande deltagare och medelbelopp

Sverige skiljer ut sig jämfört med andra länder i att svenska deltagare beviljas höga belopp i genomsnitt och att många svenska deltagare som beviljas medel gör det i rollen som koordinator. En hög andel koordinatörer beskrivs ofta som en framgångsfaktor för ett land då det genererar fler deltagare från samma land. Koordinatörer beviljas också ofta ett högre belopp i projekten jämfört med andra projektdeltagare.³⁰

I tabell 4 listas Sverige tillsammans med jämförbara länder sorterat efter andel koordinerade projekt av samtliga deltaganden. Sverige rankas trea i tabellen och har samma ranking i EU27. Sverige har alltså en relativt hög andel koordinatörer. Svenska deltagare beviljas också i genomsnitt relativt höga belopp. Sverige sorteras som femte land i EU27 sett till genomsnittligt beviljade medel per deltagande och fyra bland jämförbara länder. Trots att benägenheten för att söka medel ur Horisont Europa alltså är relativt litet i Sverige kompenseras det delvis av att svenska sökanden beviljas höga belopp.

Tabell 4. Beviljade medel, medelbelopp för deltaganden, antal deltaganden och andel koordinatörer per land. Sverige och jämförbara länder.

Land	Beviljade medel (EUR)	Medelbelopp för deltaganden (EUR)	Deltaganden	varav som koordinator (%)
Danmark	890 445 955	508 536	1 751	25
Norge	977 996 314	606 321	1 613	22
Sverige	1 042 851 748	520 385	2 004	20
Nederländerna	2 788 211 308	601 296	4 637	20
Österrike	1 001 595 306	476 723	2 101	17
Finland	876 539 982	499 453	1 755	16
Belgien	2 122 063 592	529 325	4 009	15
Schweiz	68 312 687	42 247	1 617	1
Horisont Europa	30 513 292 238	429 414	71 058	15

Svenska deltagare koordinerar projekt i högre utsträckning jämfört med många andra länder. Att det är så kan inte förklaras av att någon enskild svensk sektor koordinerar i särskilt hög utsträckning. Mönstret återkommer i samtliga sektorer utom den för svensk del mindre sektorn forskningsinstitut. Svenska forskningsinstitut koordinerar i lägre utsträckning än forskningsinstitut i övriga Europa. Eftersom forskningsinstituten utgör en mindre del av det svenska deltagandet har det bara en marginell effekt på andelen koordinerade projekt i det svenska deltagandet.

³⁰Vinnova (2024) Horisont Europa – årsbok 2023.

I genomsnitt koordinerar en deltagare i Horisont Europa 5,9 procent av projekten de deltar i. I Sverige är motsvarande siffra 9,1 procent. För deltagare som har ett omfattande deltagande (över den 99:e percentilen) är andel koordineringar mycket högre, cirka 30 procent både bland de svenska deltagarna och i övriga Europa.

Diskussion och bedömning av måluppfyllelse

I det här kapitlet redovisar UKÄ analysen av i vilken grad målen i den nationella strategin för deltagande har uppnåtts. Underlag för analysen är statistik samt information från intervjuer och workshop. Utgångspunkt för bedömningarna är den nationella strategins förslag om insatser som bidrar till att målet kan uppnås.

Mål 1: Målet för deltagande är delvis uppnått

Den nationella strategins mål att Sverige ska ha ett högt deltagande i Horisont Europa definieras som att Sverige ska tillhöra de främsta deltagarna avseende andel beviljade ansökningar, och att vi ska beviljas mer än 3,7 procent av beviljade medel.

UKÄ bedömer att målet är delvis uppnått. Sverige tillhör ett av de länder som får flest ansökningar godkända av de ansökningar som man skickar in. Sverige når däremot inte målet för andelen beviljade medel. Av Vinnovas årsbok framgår att Sverige beviljas 3,4 procent av ramprogrammets totala beviljade medel, vilket är i nivå med resultaten från det förra ramprogrammet men under målvärdet för den nationella strategin för deltagande i Horisont Europa. En förklaring till detta kan ligga i att svenska forskare ansöker om medel i relativt låg utsträckning, i relation till söktrycket i jämförbara länder.

Ett hinder för deltagande i Horisont Europa som framförs av universitet och högskolor i intervjuer och workshop är att finansieringen av OH och andra kringkostnader inte är tillräcklig, vilket medför att lärosäten får finansiera framgångsrika projektansökningar med anslagsmedel. Flera workshop- och intervjudeltagare menar att riktade insatser för att kompensera universitet och högskolor för kostnader upp till full OH kan öka deltagandet i ramprogrammet. Deltagare från nätverket SWARMA föreslog samtidigt att universitet och högskolor bör överväga särskilda stödinsatser, exempelvis för att hitta lämpliga samarbetspartners och öka deltagandet inom delprogram där deltagandet är svagare. En annan åtgärd som kan öka deltagandet inom andra sektorer är fler riktade informationsinsatser till kommuner, regioner och företag, enligt vad som lyftes fram i intervjuerna med SKR och EU SME Support.

Av intervjuerna framgår att det är vanligt att lärosätena medfinansierar projekt inom pelare I, *Vetenskaplig spetskompetens*. Sverige sticker också ut som ett land med starka lärosäten och ett högt deltagande i pelare I. Inom pelaren är andelen beviljade medel för Sverige 4,3 procent, det vill säga högre än målet för hela det svenska deltagandet i Horisont Europa.

Inom pelare II, *Globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft*, är det enligt uppgifter från workshopdeltagare mindre vanligt att lärosätena bidrar med finansiering för OH till forskare som beviljats medel. Här beviljas Sverige också en lägre andel – 3,0 procent av totalt beviljade medel. Det är rimligt att tro att bristen på finansiering för OH från lärosätena, som i Sverige är en stor sektor, påverkar forskarnas benägenhet att söka medel och därmed söktrycket och omfattningen av det svenska deltagandet från lärosätena i pelare II.

Inom pelare III, *Innovativa Europa*, där Sverige beviljas en högre andel – 4,0 procent av totalt beviljade medel – är merparten av de sökande företag.

Det svenska deltagandet präglas av att svenska organisationer – ofta universitet och högskolor – många gånger koordinerar projekt. Det bidrar till att svenska aktörer i genomsnitt beviljas höga belopp inom ramprogrammet. Det bekräftas av statistiken i stort att koordinatörer ofta beviljas högre belopp.³¹ Här präglas svensk koordination av att stora deltagare koordinerar mer och att det svenska deltagandet består av få men stora deltagare.

Det har med tiden blivit ovanligare att svenska forskningsinstitut koordinerar projekt. Vinnova uttrycker en farhåga om att det riskerar att påverka deltagandet negativt. Rollen som koordinator ökar möjligheterna att nationellt attrahera samarbetspartners och därigenom öka deltagandet för landet, menar flera av de intervjuade. Forskningsfinansiärernas bild av fördelarna med att koordinera projekt bekräftas av de forskare som vi har talat med. Men bilden behöver nyanseras om man ser till statistiken. Där framgår att Sverige har en högre andel koordinatörer, men trots det beviljas en lägre andel medel än jämförbara länder.

En faktor som nämns vid flera intervjuer som kan bidra till ett ökat nationellt deltagande är landets möjlighet till inflytande på utlysningarna inom Horisont Europa. Formas ger exempel från de europeiska partnerskapen och beskriver att det är forskningsfinansiärerna på europeisk nivå som gemensamt utformar utlysningarna för partnerskapen. Därefter är det den svenska forskningsfinansiären som den sökande arbetar med för att skriva

³¹<https://www.vinnova.se/publikationer/horisont-europa-arsbok-2023> / Hämtad 2024-04-29

kontrakt. I klustrens arbetsprogram, liksom för missions, är det istället kommissionen som huvudsakligen utformar utlysningarna. Detta medför en skillnad i hur Sverige kan påverka utlysningarna, understryker Formas. I praktiken betyder det att Sverige i högre grad kan påverka utlysningarna inom partnerskapen, vilket i sin tur kan attrahera fler svenska deltagare och därmed komma att få betydelse för det framtida svenska deltagandet inom pelare II.

Insatser som föreslås i den nationella strategin, och som rör informationsspridning om ramprogrammet och dess möjligheter, genomförs på bred front av forskningsfinansiärer, universitet och högskolor. Samtidigt efterlyser SKR särskilda informationsinsatser till kommuner och regioner. Ramprogrammet riktar sig till fler deltagare än lärosäten, menar SKR, och deltagande synliggör den betydande forskning och innovation som bedrivs utanför universitet och högskolor. Även EU SME Support, det nationella stödet för små och medelstora företag, nämner att de trots ett fulltäckande stöd till sökande genom hela processen, kan behöva ytterligare informationsinsatser för att nå ut till företag.

Intervjusvaren bekräftas delvis av den snedfördelning av medel som beviljats svenska aktörer. I statistiken framträder en bild av att vissa deltagare har lärt sig vad som krävs av en ansökan för att projektet kan beviljas medel från Horisont Europa, och också vad som förväntas för att beviljas stora belopp. Samtidigt deltar andra grupper i mycket låg utsträckning, som svenska företag med mycket verksamhet inom forskning och innovation som skulle kunna delta i en högre utsträckning. Sammantaget kan det tolkas som att informationen via det nationella stödsystemet är särskilt betydelsefullt för offentlig verksamhet och företag.

Stödet behöver vara samordnat

Deltagande länder förbinder sig att erbjuda funktionen nationella kontaktpersoner (NCP) vilket medför att det finns standarder och riktlinjer framtagna av kommissionen som sedan anpassats av länderna. Den nationella strategin för svenskt deltagande i Horisont Europa uttrycker att svenska forskare behöver erbjudas stöd för att orientera sig i programmets möjligheter och att skriva ansökningar. Vid intervjuerna med företrädare för universitet och högskolor och offentlig verksamhet framgår det tydligt att stödet via de nationella kontaktpersonerna (NCP), och samarbetet med de experter som finns på Vinnova och de andra forskningsfinansiärerna, är mycket viktigt för att en ansökan ska bli av.

Samtidigt menar flera av deltagarna i nätverket SWARMA att det är en utmaning för sökande att NCP:erna är utspridda på flera sakmyndigheter. Dessutom varierar tiden som NCP:erna har för sitt uppdrag stort. Resultatet är ett ojämnt och bitvis ofullständigt stöd för

de sökande, i synnerhet för de som är involverade i arbetsprogram där kontaktpersonerna är placerade vid flera myndigheter, menar nätverket. Flera av de intervjuade från universitet och högskolor föreslår en mer centraliserad nationell stödstruktur för att bidra till ett mer strategiskt och framgångsrikt arbete för svenskt deltagande i Horisont Europa. UKÄ tolkar detta som att det finns ett behov av ytterligare samordning när det gäller den nationella stödstrukturen.

En mer samordnad nationell stödstruktur kan i sin tur påverka förutsättningarna för påverkansarbetet på EU-nivå. Också när det gäller experternas och departementens påverkansarbete är det flera deltagare från nätverket SWARMA och intervjuade från lärosäten som betonar behovet av ett utökat samarbete mellan forskningsfinansiärerna samt universitet och högskolor.

Samtliga lärosätesrepresentanter som vi intervjuat, och som har haft olika roller i deltagandet, menar dock att ett starkt internt stöd vid lärosätet är mer avgörande för den enskilda forskarens eller forskargruppens framgång än det nationella stödssystemet. Det interna stödet är i sin tur beroende av att det centralt placerat vid lärosätet finns kunskap och erfaren personal som kan vägleda forskare utifrån erfarenhet och god kontakt med de nationella kontaktpersonerna. Lärosätets interna stöd är en av de framgångsfaktorer som flera av de intervjuade med kopplingar till lärosäten – enskilda forskare, SUHF:s expertgrupp, doktorandkommittén och nätverket SWARMA – framhåller som avgörande för en konkurrenskraftig ansökan.

Mål 2: Deltagandet är betydelsefullt för kvaliteten på svensk forskning

Deltagande i Horisont Europa ska höja kvaliteten på svensk forskning samt stärka näringslivets konkurrenskraft och innovationsförmåga. Målet handlar om att öka intresset hos framgångsrika svenska forskare och företag av att delta i Horisont Europa, något som samtidigt är beroende av ett starkt nationellt stöd. Av strategin framgår att svenska deltagare ska locka internationellt framgångsrika forskare och företag till Sverige.

UKÄ bedömer att målet är uppnått. Svenska sökanden beviljas en högre andel av de beviljade medlen inom pelare I, Vetenskaplig spetskompetens och pelare III, Innovativa Europa. I båda fallen är andelen högre än målet i strategin, 4,3 procent respektive 4,0 procent. Utifrån statistik samt att Horisont Europa fördelar medel för excellent forskning och innovation i stor konkurrens gör UKÄ bedömningen att deltagandet höjer kvaliteten i svensk forskning och stärker näringslivets konkurrenskraft och innovationsförmåga.

Både forskare och forskningsfinansiärer som vi intervjuade är eniga om att forskare inom starka forsknings- och innovationsmiljöer relevanta för satsningar i Horisont Europa deltar i ramprogrammet.

Forskningsfinansiärer, forskare och nätverket SWARMA understryker betydelsen av att innehållet i delprogrammets utlysningar går i linje med Sveriges nationella satsningar. När innehållet motsvarar Sveriges behov betyder det mycket för kvaliteten på svensk forskning, resonerar de.

SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor och de två forskare vi intervjuat – och som båda har erfarenhet av att leda stora forskargrupper med både svensk och internationell finansiering – underströk att deltagandet i Horisont Europa är mycket betydelsefullt för nationell forskning av hög kvalitet. Ibland är deltagandet helt avgörande för forskningen som ska bedrivas, påpekar de, exempelvis i sammanhang där forskningen kräver kostsam utrustning och teknikutveckling för genomförandet.

Här understryker Vinnova att universitet och högskolor många gånger är den drivande kraften i ett projekt genom att de redan har kontakt med industrin och offentlig sektor inför en ansökan. I linje med att kopplingen till ett lärosäte kan vara av betydelse, framför EU SME Support att företag som är avknoppningar från lärosäten har större vana av ansökningsprocesser, vilket gör att de har större framgång med sina ansökningar. Dock har många företag med ursprung i forskning vid universitet och högskolor ofta behov av stöd att förbättra den kommersiella mognaden vilket krävs för program som riktar sig till mer utvecklade innovationer, tillägger EU SME Support.

För att öka deltagandet inom områden där deltagandet är svagare diskuterade nätverket SWARMA betydelsen av tydligare och bättre strategier för att öka deltagandet från lärosätenas håll. Nu initieras projekt oftast *bottom-up* från forskare som har planerat en ansökan och som redan har internationella kontakter. Det är snarare de forskare som behöver incitament att ansöka som nätverket SWARMA eller lärosätets ledning kan påverka, menar de. Nätverket är samtidigt eniga med de forskare som vi intervjuade om mönstret att forskare som tidigare har sökt medel från EU ansöker på nytt. Det finns en tröskel att övervinna för de som saknar den erfarenheten, understryker de. Ordföranden i SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor och de forskare som vi intervjuade framhåller betydelsen av att erfarna framgångsrika forskare som erhållit medel från ramprogrammet delar sina erfarenheter med potentiella sökande till ramprogrammet på alla nivåer. Det gäller från högsta policynivå till forskare inom den egna organisationen.

Mål 3: Deltagande bidrar i hög grad till nationella satsningar inom forskning och innovation

Deltagande i Horisont Europa ska bidra till att stärka Sveriges nationella satsningar. Målet handlar om att europeiska samarbeten bidrar till att stärka nationella satsningar i de fall då svenska forskare och myndigheter, offentlig verksamhet eller företag väljer att delta i delprogram som inkluderar forskning och innovation som även är finansierad i Sverige. På så vis kan deltagandet stärka även de svenska satsningar som genom Horisont Europa får ökad finansiering.

UKÄ bedömer att målet är uppnått. Forskningsfinansiärerna, nätverket SWARMA och de forskare som vi intervjuat uppger flera tydliga exempel på att nationella satsningar inom forskning och innovation gynnas av deltagande i Horisont Europa och tvärt om. Forskningsfinansiärerna och forskare uppger i intervjuerna att experternas kompetens inom både EU:s ramprogram och nationella program medför att de effektivt kan förmedla information om utlysningar och inhämta kunskap från referensgrupper och på så vis sammanlänka arbetet inom de nationella satsningarna med arbetet inom Horisont Europas olika delprogram.

Vi har från flera intervjuade från såväl forskningsfinansiärer som universitet och högskolor fått exempel på att nationella satsningar inom forskning och innovation gynnas av deltagande i Horisont Europa, men också att deltagandet i ramprogrammet gynnas av att Sverige deltar inom forskning och innovation där Sverige även bidrar med nationell finansiering. Det sker bland annat genom att i de nationella programmen inkludera mål om att interagera med relevanta arbetsprogram inom Horisont Europa för att dra nytta av samarbetet för den egna verksamheten i Sverige. De intervjuade forskarna har också egen erfarenhet av att deltagandet i Horisont Europa har bidragit inom de nationella satsningarna inom deras respektive forskningsfält. Mer konkret uppger bland annat Formas att deras satsning på experter som är förankrade i nationella program³² har förstärkt kopplingen till deltagandet i Horisont Europa. Av flera intervjuer framgår betydelsen av att experterna genom sin kunskap och sitt arbete inom både EU:s ramprogram och nationella program kan länka samman arbetet inom de nationella satsningarna med utlysningarna inom Horisont Europas olika delprogram. Formas, Vetenskapsrådet och Vinnova betonar att experterna också utvecklar sin kompetens genom att delta i både nationella satsningar och i Horisont Europa. Formas beskriver hur de försöker arbeta med länkar och synergier mellan de gemensamma europeiska behoven och de

³² <https://formas.se/om-formas/vad-vi-gor/nationella-forskningsprogram.html>

nationella behoven, i syfte att de europeiska utlysningarna ska passa svenska forskningsbehov och svenska aktörer.

Formas, Vetenskapsrådet och Vinnova ger också konkreta exempel på hur synergier kan uppstå mellan ramprogrammets olika delar och olika nationella program. Vinnova och Vetenskapsrådet nämner Socialstyrelsens regeringsuppdrag med att samordna EU Cancer plan som något som har bidragit till en tydligare samordning av Mission cancer. Vinnova nämner även Mission Klimatneutrala städer och Viable Cities, där det senare är ett av flera strategiska innovationsprogram där Sverige har samordnat utlysningar med utlysningar till nationella program.

Mål 4: Ökat deltagande för att möta samhällsutmaningarna

Kunskap och resultat från Horisont Europa ska i större utsträckning komma till användning i det svenska samhället. Målet handlar om att kunskap och resultat från forskningssamarbeten inom programmet ska användas av alla aktörer, även de som inte har deltagit i ramprogrammet, för att komma till nytta i arbetet med att möta samhällsutmaningar.

UKÄ bedömer att målet är delvis uppnått, men noterar samtidigt att måluppfyllandet kräver omfattande fortsatta insatser. I Sverige råder skilda uppfattningar om de instrument inom Horisont Europa som används för att gemensamt angripa stora samhällsutmaningar, det vill säga missions och europeiska partnerskap. Av intervjuerna framträder två förslag, där det ena handlar om fler riktade informationsinsatser för att öka deltagandet inom dessa delar i ramprogrammet och det andra snarare efterfrågar en tydligare och mer stringent strategi än att delta brett inom ramprogrammet. För måluppfyllelse av det här målet framhålls även insatser inom påverkansarbetet. Den delen av strategin tar UKÄ vidare upp under mål 8.

Sverige är aktivt inom missions, som med gemensamma medel ska angripa de stora gemensamma samhällsutmaningarna. Samtidigt framgår det av Vinnovas årsrapport att små och medelstora företags deltagande i mission-utlysningarna är lågt internationellt sett liksom i Sverige, trots att företag annars är väl representerade i andra instrument. Vinnova nämner att det förs diskussioner inom EU att missions behöver fler deltagare från näringslivet och civilsamhället för att uppdragen ska kunna genomföras. Andra missions som riktar sig till offentlig verksamhet, som kommuner och regioner, men de attraherar av någon anledning inte företag, påpekar Vinnova.

SKR menar att de utmaningsdrivna instrumenten missions och partnerskap genom att bidra till ett bredare deltagande i

ramprogrammet har lyft fram betydelsen av den forskning och innovation som bedrivs utanför universitet och högskolor. SKR ger exempel på hur deltagandet i ramprogrammet generellt sett bidrar till regionala satsningar inom samhällsutveckling. Kommuner och regioner kan genom att delta ett projektkonsortium skala upp sitt arbete och uppnå en rad synergieffekter genom EU-medel även från andra fonder, menar SKR. Finansieringen från Horisont Europa ger stöd till det pågående arbetet som redan bedrivs inom ramen för regional utveckling.

Det faktum att missions och partnerskap är riktade mot samhällsutmaningar och bygger på att många olika deltagare ansöker om att delta i ett konsortium väcker också andra synpunkter hos de intervjuade. Ordföranden i SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor och många deltagare i nätverket SWARMA framför en förhoppning om ett tydligare fokus för det kommande ramprogrammet, bland annat utifrån Regeringskansliets pågående arbete med att samla in synpunkter till ett svenskt *position paper*. De intervjuade föreslår exempelvis att utvärdera Sveriges deltagande i missions och europeiska partnerskap. Ordföranden i SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor menar att utvecklingen med de utmaningsdrivna instrumenten missions och europeiska partnerskap inte har gynnat ett litet land som Sverige, genom att det tvingar fram ett brett deltagande. Om ramprogrammets utveckling mot att angripa samhällsutmaningarna är här för att stanna innebär det en fortsatt utmaning. I praktiken kan det komma att betyda att Sverige måste ändra på sitt arbetssätt för att kunna delta på ett effektivt sätt.

Denna uppfattning delas dock inte av alla. Forskningsfinansiärerna som vi har intervjuat anser snarare att det är för tidigt i ramprogrammet att dra slutsatser om deltagandet bidrar till svensk forskning och innovation, i synnerhet från så nya satsningar som missions. SKR menar att den nationella strategin fokuserar på universitet och högskolor och inte på deltagare som regioner och kommuner. SKR uttrycker i sammanhanget farhågan att planerna inför nästa ramprogram riskerar att fokusera på lärosäten som den viktigaste drivkraften för forskning och innovation. SKR poängterar att en sådan utveckling skulle gå emot den europeiska strategin, där ett brett deltagande är väl etablerat. Även Formas uttrycker att det politiska intresset för de utmaningsdrivna instrumenten är svagt och att det kan drabba möjligheterna att fortsatt bredda deltagandet till regioner, kommuner och civilsamhället.

Flera forskningsfinansiärer har också tagit upp det som vi kan konstatera utifrån statistiken om svenskt deltagande per sektor, att lärosätena beviljas en högre andel av landets beviljade medel jämfört med många andra länder. Flera andra jämförbara länder har istället relativt starka forskningsinstitut. Den svenska traditionen med starka

lärosäten istället för starka forskningsinstitut är något som anförs som ett av motiven till att Sverige andelsmässigt presterar lägre i pelare II, *Globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft*. Forskningsinstituten har längre erfarenhet av en tillämpad forskning än lärosätena, det vill säga den forskning som förknippas med de utmaningsdrivna satsningarna inom pelare II som ska möta de gemensamma samhällsutmaningarna.

Mål 5: Deltagande bidrar i hög grad till kunskapsutveckling inom högre utbildning

Sveriges deltagande i Horisont Europa ska bidra till kunskapsutvecklingen vid högre utbildning inom universitet och högskolor. Målet handlar om att forskargrupper som deltar i Horisont Europa behöver samarbeta med kunskapsmiljöer där det finns ett nära samband med tvärvetenskaplig forskning, tvärspektoriell samverkan och högre utbildning.

UKÄ bedömer att målet är uppnått. De intervjuade med anknytning till universitet och högskolor uppger att deltagandet och samverkan med forskningsfinansiärerna bidrar till sammanhållna kunskapsmiljöer så att verksamheten hos EU-finansierade projekt förankras i högre utbildning, främst inom forskarutbildning. Lärosäten med mindre erfarenhet av att söka EU-medel bedöms kunna dra nytta av mer erfarna lärosätens arbete med ansökningar, inte minst genom nätverket SWARMA.

Bilden som intervjuerna ger är att det finns tydliga, för att inte säga uppenbara, mervärden av att delta i forskningsprojekt inom Horisont Europa för högre utbildning, inte minst för forskarutbildningen. Det budskapet förmedlas från workshopdeltagare och från intervjuerna med forskare, SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor och SFS doktorandkommitté. Finansieringen och ett breddat internationellt nätverk bidrar till forskarens och forskargruppens möjlighet att utvecklas inom forskningsområdet, menar samtliga. Utvecklingen för den deltagande forskaren ger avtryck för de som genomgår en forskarutbildning i anslutning till den aktuella forskargruppen. Doktorandkommitténs ordförande framhåller att finansieringen från Marie Skłodowska-Curie-åtgärderna som finansierar forskares rörlighet, utbildning och karriärutveckling, ökar möjligheterna för de unga forskare som vill starta en egen forskargrupp och utveckla ett större kontaktnät. En forskare ger också exempel på att medlen har möjliggjort att deltagarna inom ett konsortium har anordnat sommarkurser för doktorander och unga forskare.

Deltagare i nätverket SWARMA framför samtidigt att deltagandet i Horisont Europa påverkas av att villkoren för deltagande är möjliga att tolka. Deltagare menar att det är utmanande att förstå regelverken för de olika EU-programmen och delprogrammen inom Horisont Europa. Just partnerskapsprogram kräver mycket anpassningar från forskarnas håll, menar de. Flera deltagare i nätverket är eniga om att regelverket för Horisont Europa är svårare än regelverket var för Horisont 2020, bland annat eftersom det har tillkommit andra former av avtal.

Mål 6: Deltagande ger ökad tillgång till infrastrukturer och testmiljöer

Svenska forskare och svenskt näringsliv ska kunna använda och dra nytta av forskningsinfrastrukturer och test- och demonstrationsmiljöer i Europa. Målet handlar om att europeiska samarbeten ska bredda tillgången till infrastruktur vilket är resurseffektivt och ger en bredare kunskapsbas för de enskilda anläggningarna.

UKÄ bedömer att målet är delvis uppnått. Forskare och forskningsfinansiärer som vi har intervjuat ger flera konkreta exempel på att ramprogrammet tydligt främjar möjligheten för svenska forskare att få ta del av infrastrukturer utomlands. Svenska forskare har också kunnat erbjuda andra länders forskare att utnyttja infrastrukturer och testmiljöer som de förfogar över här. Samtidigt sker enligt tillgängliga data en tydlig nedgång i beviljade medel för infrastrukturer för Sveriges del. UKÄ föreslår att nedgången följs upp av ansvarig myndighet.

De forskare som vi har intervjuat, Vetenskapsrådet och ordföranden för SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor ger flera konkreta exempel på att ramprogrammet tydligt främjar möjligheten för svenska forskare att få ta del av dessa utomlands. Svenska forskare har också kunnat erbjuda andra länders forskare att utnyttja infrastrukturer och testmiljöer som de förfogar över här. Av våra intervjuer med forskare framgår att möjligheter att besöka eller använda andra projektmedlemmars testmiljöer och infrastrukturer främjar andra möjligheter till samarbete.

Vetenskapsrådet tar i intervjun upp att flera viktiga forskningsinfrastrukturer i Sverige erhåller mycket medel från Horisont Europa. Ramprogrammet har till exempel haft stor betydelse för optimeringen av arbetet med superdatorer, där arbetet gått mot ett mer internationellt samordnat arbete tack vare samarbetet mellan ländernas forskare.

Samtidigt sker enligt tillgängliga data en tydlig nedgång i beviljade medel för infrastrukturer för Sveriges del under perioden från den 1

januari 2021 till och med januari 2024.³³ Sverige erhöll under perioden som helhet 2,2 procent av utbetalda medel. Den nedåtgående trenden för området behöver belysas ytterligare, liksom vad som kan vara förklaringen till den. Utifrån våra intervjuer har vi sett att forskningsfinansiärerna bedömt att den svenska samordningen för området har brister och att arbetet präglas av reaktivitet snarare än av planering inför framtida ramprogram.

Mål 7: Deltagande bidrar i hög grad till främjandearbetet för öppen vetenskap

Sverige ska vara ledande inom öppen vetenskap och det svenska arbetet för öppen vetenskap ska dra nytta av Horisont Europa och omvänt. Syftet är att främja öppen tillgång till forskningsdata och vetenskapliga publikationer.

UKÄ bedömer att målet är delvis uppnått. Utifrån ramprogrammets riktlinjer för öppen vetenskap och av intervjuerna med Vetenskapsrådet och Kungliga biblioteket (KB) framgår att det finns goda förutsättningar att stärka samarbetet för den öppna tillgången av vetenskapligt baserad kunskap och att aktörerna bidrar till och påverkar utarbetandet av rutiner och principer för öppen vetenskap. Det återstår däremot att anpassa meriterings- och utvärderingssystem till ett öppet vetenskapssystem.

De projekt som får finansiering genom Horisont Europa har uppfyllt ramprogrammets riktlinjer för öppen vetenskap eftersom det är ett krav för deltagande. Det betyder i sin tur att Horisont Europa i hög grad bidrar till att främja öppen vetenskap eftersom det ska vara en del av alla beviljade projekt. Av den statistik vi tagit del av är det däremot inte möjligt att utläsa hur mycket av medlen som gått till projekt som har ett fokus på öppen vetenskap. Det finns samtidigt projekt där kopplingen är uppenbar, som projekt inom *Responsible Research and Innovation* (RRI), *public engagement*, samverkan, forskningskommunikation, medborgarforskning och det europeiska partnerskapet *The European Open Science Cloud* (EOSC). För just partnerskap är dock siffrorna om deltagande generellt sett osäkra på grund av förseningar i eCorda-rapporteringen, även om det inte är hela förklaringen till svårigheterna att klassificera projekt.

UKÄ konstaterar i samband med intervjuerna att viktiga svenska aktörer är involverade i policyarbete kring öppen vetenskap. De nationella riktlinjerna för öppen vetenskap³⁴ som KB tog fram utifrån ett regeringsuppdrag har skapat en god grund för det fortsatta arbetet för främjande och implementering, menar både KB själva och

³³ Vinnova (2024) Horisont Europa – årsbok 2023.

³⁴ <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nationella-riktlinjer-for-oppnen-vetenskap.html>
Hämtad 2024-05-28

Vetenskapsrådet. Av intervjuerna framgår också att det finns en slags harmonisering av policy kring öppen vetenskap mellan forskningsfinansiärerna beroende på arbetet inom Horisont Europa.

Den nationella strategin för deltagande tar däremot endast upp öppen tillgång till forskningsdata och vetenskapliga publikationer inom ramen för öppen vetenskap och begränsar därmed målet till att gälla enbart öppna data och öppen tillgång. Vad gäller öppen tillgång till vetenskapliga publikationer är Vetenskapsrådet och KB ense om att Sverige ligger långt fram i utvecklingen. Andra delar, som öppna lärresurser är däremot mindre utvecklade. Vetenskapsrådet pekar på vikten av att inkludera till exempel öppna lärresurser, öppna forskningsmetoder samt forskningskommunikation i begreppet, och nämner att forskningskommunikation inte finns med i de nationella riktlinjerna för öppen vetenskap.

De intervjuade från KB och Vetenskapsrådet nämner att flera sammanslutningar av till exempel forskningsfinansiärer i Europa bedriver policydrivande arbete och delar erfarenheter av arbetet i sina hemländer. En stor mängd sammanslutningar arbetar internationellt med påverkansarbete inom öppen vetenskap, vilket gör det svårt att få en överblick av hur arbetet inom området fortskrider. Vid intervjun med KB uttrycker de en farhåga att den höga graden av delegering i Sverige för öppen vetenskap kan göra att det inte blir någon kraftsamling bakom arbetet.

Till det ska fogas att hinder och möjligheter inom området öppen vetenskap värderas olika. Från lärosäteshåll uppmärksammas också problem och risker med att dela forskningsdata, snarare än möjligheterna med öppen vetenskap. Ett utvecklingsområde som alla aktörer vi talat med nämner är meriteringssystem för forskare som ligger i linje med förväntningarna på öppen vetenskap.

Mål 8: Påverkansarbetet på EU-nivå kan samordnas ytterligare

Sverige ska i ökad utsträckning påverka EU:s forsknings- och innovationspolitik genom ett aktivt deltagande. Målet handlar om medlemsländernas möjligheter att påverka utvecklingen av ramprogrammet och utformningen av de olika arbetsprogrammen i Horisont Europa genom deltagande i programkommittéer och referensgrupper samt kommissionens expertforum.

UKÄ bedömer att målet är delvis uppnått. Av underlagen från samtliga intervjuer och workshopen framgår att påverkansarbetet stärks genom att svenska aktörer är aktiva i programkommittéarbetet

och i utformandet av arbetsprogrammen.³⁵ Det finns också nätverk, experter och referensgrupper som samordnar och främjar svenskt påverkansarbete, samt delegater, experter och referensgrupper som har dialog med forskare och företag för att utarbeta de svenska positionerna. Påverkansarbetet stärks också av svenska aktörers närvaro och nätverk i Bryssel, som används för att öka möjligheterna för svenska satsningar att dra nytta av de satsningar som görs inom ramprogrammet. UKÄ drar samtidigt slutsatsen utifrån vad som framkommit om påverkansarbetet vid intervjuerna att Sverige behöver samordna arbetet på EU-nivå ytterligare för att det ska bli mer strategiskt och för att bättre synliggöra Sverige.

Det finns en nationell struktur för påverkansarbete med experter för varje område inom Horisont Europa som har sin tillhörighet hos någon av forskningsfinansiärerna. Regeringens riktlinjer för arbetet anger att experterna ska ha en referensgrupp knuten till sig. Experterna har ofta men inte alltid, som framgår av våra intervjuer, referensgrupper kopplade till sig. Experternas sakkunskap och samarbete med en referensgrupp framstår vid intervjuerna som mycket betydelsefulla för möjligheterna att påverka innehållet i utlysningarna inom delprogram. UKÄ gör bedömningen att alla experter bör ha en referensgrupp kopplad till arbetet i programkommittén. UKÄ bedömer också att experternas roll är av stor vikt och att expertrollen bör därför framgent prioriteras av berörda myndigheter så att samtliga experter har adekvat kompetens och nödvändiga resurser för sitt arbete.

När det gäller påverkansarbetet som bedrivs inom ramprogrammet framhåller Formas vikten av att experterna har mycket goda sakkunskaper inom det område som de arbetar med i Horisont Europa. Formas lyfter också fram betydelsen av att experterna får tid att arbeta med strategiska frågor i tidiga skeden. Då finns det bättre möjligheter att utlysningarna utformas så att de i högre grad passar svenska forskare, som då i ännu högre grad kan ansöka om och beviljas medel.

Inom Horisont Europa utförs påverkansarbetet främst av nationella experter i samarbete med Regeringskansliet. Därutöver utförs ett påverkansarbete av universitet och högskolor, oberoende av det som genomförs av de nationella experterna. Deltagare i nätverket SWARMA ger exempel på att lärosäten via kontoren i Bryssel för Europauniversitet som de deltar i, får information som också är av värde för deltagandet i Horisont Europa.

Flera svenska aktörer på såväl nationell som regional och lokal nivå har valt att ha kontor i Bryssel. Sveriges regioner och kommuner

³⁵ Arbetsprogrammen anger huvuddragen för de olika utlysningarna i ramprogrammen under ett till två års intervall.

menar att kontoren är en förutsättning för att de ska kunna vara med i påverkansarbetet inom regional utveckling. En forskare som vi intervjuade menar att Sverige i påverkansarbetet på EU-nivå borde använda sig mer av strategiskt kunniga personer med breda kompetenser som kan bidra på plats i nätverken där branschorganisationer ofta har ett stort inflytande på programmets innehåll. Förslagen som UKÄ tagit del av understryker betydelsen av att Sverige är mer på plats i Bryssel för att få information i tid och påverka innehållet i utlysningarna.

Samtidigt understryker både nätverket SWARMA och de enskilda forskare som vi har intervjuat att det skulle gynna svenskt påverkansarbete på EU-nivå avsevärt om forskningsfinansiärerna tog med forskare eller andra lärosätesrepresentanter mer i arbetet på plats i Bryssel. Deltagare från nätverket SWARMA efterfrågar också ett tydligare samarbete på nationell nivå för att Sverige ska bli mer strategiskt och framgångsrikt i ramprogrammet. De betonar att lärosätenas autonomi inte bör stå i vägen för ett målmedvetet samarbete mellan lärosäten på internationell nivå. En liknande synpunkt kom från en av de intervjuade forskarna som menade att ett tydligare samarbete mellan universitet och högskolor kan stärka Sveriges inflytande och framgång i ramprogrammet.

I ett bredare perspektiv framför de intervjuade bland forskningsfinansiärer, universitet och högskolor samt företag och offentlig verksamhet synpunkten att Sverige inte är tillräckligt proaktivt i förhållande till många andra medlemsländer. De menar att andra länder är tidigare med att bestämma sig för en hållning, både inför programutlysningar och nästa ramprogram. UKÄ drar slutsatsen utifrån vad som framkommit om påverkansarbetet vid intervjuerna att Sverige behöver samordna påverkansarbetet på EU-nivå ytterligare för att bli mer strategiskt och för att bättre synliggöra Sverige.

Bilaga 1. Resultat från intervjuer och en workshop

I det här kapitlet har vi sammanställt intervjusvar från sexton intervjuer och uppgifter som framkom i samband med en workshop. Frågorna som vi ställde var anpassade till de olika roller inom det svenska deltagandet i Horisont Europa som intervjudeltagarna har eller representerade. För varje intervju inleds sammanställningen med en förklaring av aktörens roll eller den intervjuades roll och vilka frågeområden som vi uppehöll oss vid.

Inledning

För flera av strategins mål har det varit relevant att inhämta synpunkter från forskningsfinansiärerna. Flera mål påverkas exempelvis av den nationella stödstrukturen för Horisont Europa.

Vinnova har i uppdrag av regeringen att som samordnande myndighet stötta ett starkt svenskt deltagande och följa upp det svenska deltagandet i Horisont Europa. Vinnova publicerar årligen aktuell statistik för deltagandet i en årsbok³⁶. Vi intervjuade inledningsvis personer på chefsnivå på Vinnova och Vetenskapsrådet samt hade kontinuerlig dialog med dem när behov uppstod, bland annat för att få kontakt med de som på Vinnova och Vetenskapsrådet arbetar med uppgifterna från eCorda. Vi intervjuade också personer på chefsnivå på Formas vid den avdelning där de arbetar med kluster, partnerskap och missons.

För att få kunskap om stödsystemet för små och medelstora företag intervjuade vi supporttjänsten för företag, EU SME Support. Vi intervjuade en representant från Sveriges Kommuner och Landsting (SKR) för att få veta mer om förutsättningarna för deltagare inom offentlig sektor.

Vetenskapsrådet intervjuades i en separat intervju utifrån de uppdrag som de har enligt instruktionen och som rör forskningsinfrastruktur samt öppen tillgång till forskningsdata. Vi intervjuade även representanter från Kungliga biblioteket om deras uppdrag i instruktionen som bland annat handlar om öppen tillgång till vetenskapliga publikationer.

Synpunkter från universitet och högskolor inhämtade vi genom en workshop med fyrtio deltagare från nätverket SWARMA samt i intervjuer med ordföranden för SUHF:s expertgrupp för

³⁶ Den senaste årsboken publicerades den 23 april 2024.

internationaliseringsfrågor och forskare från två olika lärosäten. För att inkludera blivande forskares syn på deltagandet i ramprogrammet intervjuade vi också ordföranden för SFS doktorandkommitté.

Intervju med Vinnova

Att stötta ett svenskt deltagande i Horisont Europa är ett kärnuppdrag för Vinnova. Utifrån Vinnovas roll som nationell samordnande myndighet för Horisont Europa intervjuade vi personer med för uppdraget centrala roller för att få en övergripande bild av hur deltagandet är organiserat i ramprogrammet, hur påverkansarbetet bedrivs på EU-nivå, och hur den nationella stödstrukturen är organiserad för potentiella sökande. Vi bad också Vinnova lyfta fram utmaningar och framgångsfaktorer med koppling till strategins mål för deltagande.

Hur är deltagandet i ramprogrammet organiserat?

UKÄ ber Vinnova redogöra för hur deltagandet i ramprogrammet är organiserat. Vinnova inleder genom att nämna att den svenska regeringen vart sjunde år tar beslut om vilka myndigheter som ska medverka i ramprogrammet och vad deras uppgifter är. Vid uppstarten av Horisont Europa fanns det en tydlig strävan i Sverige att ha en nationell strategi. I den ingår mål som att Sverige exempelvis borde kunna erhålla 3,7 procent av anslagen. I nuläget når dock Sverige inte upp till detta mål, och det går nedåt i flera dimensioner. Sverige har tidigare nått en högre andel än så. Sveriges andel är i nuläget omkring 3,3–3,4 procent. Vinnova menar att en av förklaringarna till att deltagandet har stannat av är att det har blivit ovanligare att forskningsinstituten i Sverige koordinerar projekt. Det riskerar att påverka deltagandet negativt. Med en svensk koordinator har projektet enklare att attrahera samarbetspartners från det egna landet, vilket Vinnova menar kan betyda ökade möjligheter att från svenskt håll erhålla ytterligare medel. En annan faktor som däremot kan påverka deltagandet negativt, och som ibland diskuteras, är att det i Sverige finns mycket nationellt utlysta medel att ansöka om. Det faktum att det är svårare att ansöka om medel på EU-nivå kan då bidra till att forskare avstår att söka EU-medel, föreslår Vinnova.

Vinnova påminner om att det finns några lagligt reglerade uppdrag inom Horisont Europa som medlemsländerna måste organisera. Exempelvis ska länderna ha nationella kontaktpersoner (NCP) som erbjuder sökande stöd inom ramprogrammet. Inom strukturen för Horisont Europa finns det NCP:er för de olika områdena/klustren, med exempelvis en NCP per kluster. Landet ska också erbjuda deltagande i partnerskap och delta i programkommittéer. Det finns 19 områden som medlemslandet ska utse NCP för och 15

programkommittéer som medlemslandet är skyldig att bemanna med ledamot och expert.

Det finns också inslag i Horisont Europa som är nationellt styrda och som inte är reglerade av EU, nämner Vinnova. Det gäller den nationella strategin för svenskt deltagande, en årlig uppföljning av deltagandet som publiceras i en årsbok, och EU-Sam som är en grupp för samverkan mellan forskningsfinansiärerna.

Vinnova samarbetar utifrån sin samordnande roll med nationella aktörer som t.ex. NCP:erna, experterna i programkommittéerna, lärosätenas nätverk för Grants' Offices (SWARMA) samt stödet för små och medelstora företag, EU SME Support.

EU-kommissionen är motorn som driver programmet framåt, poängterar Vinnova. EU-kommissionens beslut förs vidare genom programkommittéer samt i arbetsgrupper och via partnerskap. Sökande som har fått avslag kan överklaga till EU-kommissionen, men programkommittéerna är medlemsstaternas forum för att övervaka att kommissionen hanterar sina processer korrekt. Medlemsstaten kan inte påverka enskilda ärenden, men kan kräva förbättringar och förändringar i EU-kommissionens genomförande av programmet, förklarar Vinnova. Medlemsstaterna har inte makt att överklaga, men de kan framföra synpunkter till EU-kommissionen.

Påverkansarbetet på EU-nivå

UKÄ ställer frågan till Vinnova om hur påverkansarbetet på EU-nivå bedrivs. Vinnova framhåller här betydelsen av kontoret i Bryssel som de delar med Vetenskapsrådet, och som utgör navet där myndigheterna förmedlar kontakt, arrangerar event och bedriver omvärldsbevakning.

Vinnova beskriver organisationen för beredningen av program och utlysningar. Programkommittéerna har beslutsmandat om utlysningstexten och vilka krav som ställs för en beviljad ansökan, med andra ord vad forskningen ska handla om. En programkommitté tar kontinuerligt fram nya utlysningar, så kallade *work programmes*. Det finns 15 programkommittéer och de bemannas av berörda departement. I programkommittéerna deltar Europeiska kommissionen tillsammans med medlemsländernas och de associerade ländernas ledamöter. Till alla programkommittéer ska det också finnas experter kopplade. I Sverige finns dessa experter hos berörd sakmyndighet. Regeringens riktlinjer för arbetet anger att experterna ska ha en referensgrupp knuten till sig. Experten tar vidare referensgruppens behov och expertkunskap till programkommittén så att det som formuleras blir i linje med behoven för Sveriges forsknings och innovationssystem. Vinnova deltar i några av programkommittéerna. Europeiska kommissionen har också egna

referensgrupper som också tar in synpunkter som därefter prövas i diskussion med medlemsländernas representanter. Programkommittéerna utvärderar också genomförda utlysningarna, vilket är viktigt eftersom de inte beviljar ansökningarna till de egna utlysningarna, poängterar Vinnova. Det gör Europeiska kommissionen.

Experterna i WG sammankallar också en referensgrupp. Vinnova beskriver hur tillvaron för dessa experter ibland kan sägas vara som att å ena sidan ha kontakt med ”verkligheten” och sedan försöka samordna sig till en åsikt i olika organ i Horisont Europa. Vinnova menar att referensgrupperna även har visat sig vara mycket betydelsefulla i påverkansarbetet.

Vinnova beskriver även arbetet i EU-Sam där forskningsfinansiärerna samverkar för att bland annat koordinera vem och i vilka partnerskap som Sverige ska delta i. Besked från EU-Sam framförs i den strategiska programkommittén (SPC). I SPC deltar experter från Vinnova och Vetenskapsrådet samt ledamöter från Regeringskansliet.

Även om det är forskningspropositionen som ytterst styr vilka områden som Sverige ska satsa på, blir det ofta ämnesmässigt mer detaljerat än vad som förutsetts när Sverige ska omsätta områdena i praktiken, noterar Vinnova.

Den nationella stödstrukturen för akademi, företag och offentlig sektor

UKÄ ber Vinnova att redogöra för hur den nationella stödstrukturen är organiserad för potentiella sökande, eftersom stödet bedöms som så betydelsefullt från Europeiska kommissionens håll. Vinnova beskriver att systemet utgörs av främst de nationella kontaktpersonerna (NCP) som är placerade vid olika sakmyndigheter. Vinnova påpekar att det i praktiken kan innebära att NCP:erna är utspridda på flera olika myndigheter om forskningsområdet är komplext. NCP:erna informerar och ger stöd till sökande parter genom hela processen. Det finns en NCP per område i hela strukturen av Horisont Europa.

Det finns även ett system med primära NCP:er som anger vilken av myndigheterna som har ett större ansvar. Vinnova förtydligar att för pelare I har Vetenskapsrådet ett primärt ansvar, medan Vinnova har det primära ansvaret för pelare II och III. Vinnova beskriver också att tiden som NCP:erna kan lägga på sitt uppdrag varierar mellan 5 och 100 procent av en heltidstjänst. Det är närmast chef som resurssätter rollen som NCP vid myndigheten. EU-kommissionen bestämmer vilka NCP-ansvar som ska finnas, i dagsläget finns 19 olika, de flesta matchar mot delprogram i Horisont Europa, men en del täcker horisontella aspekter eller delmängder av ett delprogram. Regeringen

bestämmer sedan vilka myndigheter som ska utföra uppdragen och myndighetscheferna bestämmer budget och personal för uppgifterna.

Vinnova förtydligar att deras stöd främst fungerar genom intermediärer, exempelvis nätverk med representanter från akademien eller företag. Det sker genom att varje NCP har egna nätverk för att hantera sitt uppdrag. Det finns även klusternätverk, tillägger Vinnova, och ger exempel på att Vinnova bjuds in till de olika nätverkens nationella konferenser. Det förekommer också att myndigheten får inbjudningar till konferenser som hålls inom de olika ekosystemen i Horisont Europa.

Vinnova framhåller också att det är viktigt för den nationella stödstrukturen att större organisationer har ett Grants' Office. Det är med den funktionen vid lärosätet, via nätverket SWARMA, som Vinnova kommunicerar. Vinnova ser också till att de har representanter från nätverket SWARMA i referensgrupperna. På så vis kan Vinnova ge tidig information till akademien och få omedelbar återkoppling på förslag som kommer. Många gånger är akademien den drivande kraften, det är de som redan har kontakt med industrin och offentlig sektor, menar Vinnova. Vinnova förtydligar att universitet och högskolor, storindustri och institut har stödstrukturer internt som gör det lätt att interagera med dom indirekt via deras stödstruktur. För småföretag, civilsamhället/ideella aktörer och myndigheter saknas den möjligheten och rådgivningen blir mer direkt med individen som avser söka EU-projekt.

UKÄ ställer frågan om hur stödstrukturen för företag ser ut. Vinnova framhåller att det i Sverige finns kostnadsfri rådgivning för små och medelstora företag (SME) om ansökningar inom Horisont Europa. Företagen får stöd från ansökan och genom hela processen fram till slutrapporteringen, förklarar de. Som en följdfråga undrade UKÄ om det finns utmaningar i det arbetet eftersom Vinnova nämnde att akademien ofta utgör den drivande kraften för samarbete mellan olika parter. Vinnova medger att det kan vara svårt att nå ut till målgrupperna när det gäller små och medelstora företag samt offentlig sektor. Det är svårtolkat vad det beror på, men Vinnova resonerar kring om det är så att exempelvis företagen behöver se resultat inom ramen för den existerande organisationen och inte flera år framåt.

Utmaningar och framgångsfaktorer i arbetet med att öka deltagandet

UKÄ ber avslutningsvis Vinnova säga något om utmaningarna och framgångsfaktorerna i arbetet med att öka det svenska deltagandet i ramprogrammet. Vinnova menar att det ibland är en utmaning att tolka sitt uppdrag och om de ska stötta de starka aktörerna som söker eller uppmuntra de som inte söker. Vinnova har fått signaler om att de

som aldrig har ansökt om medel också har svårt att komma över den tröskeln. Tröskeln beskrivs av flera potentiella sökande som ett hinder för att öka svenskt deltagande, menar Vinnova. Det är svårt för Vinnova att ge konkreta råd till svenska aktörer om vilka de ska samarbeta med i samband med en ansökan. Vinnovas erfarenhet är att stora etablerade aktörer har internationella nätverk medan mindre aktörer saknar sådana. Vinnova bedömer samtidigt att de ger gott stöd generellt och är en tillgång för sökande.

Intervju med Vetenskapsrådet

Vetenskapsrådet är involverat i ramprogrammets alla delar och har huvudansvar för program inom pelare I, *Vetenskaplig spetskompetens*. Vetenskapsrådet är även involverat i pelare II, *Globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft*, i *Pathfinder*-delen av Pelare III och i den horisontella pelaren om *Breddat deltagande och förstärkande av ERA*. Vetenskapsrådet har tillsammans med Vinnova ansvar för merparten av NCP:erna och experterna som deltar i programkommittéer. UKÄ ställde frågor till Vetenskapsrådet om hur de arbetar inom den nationella stödstrukturen och hur påverkansarbetet på EU-nivå är organiserat. Avslutningsvis ombads Vetenskapsrådet ange utmaningar och framgångsfaktorer i arbetet med Horisont Europa.

Det nationella stödsystemet

UKÄ frågar Vetenskapsrådet om hur de arbetar inom den nationella stödstrukturen eftersom de tillsammans med Vinnova ansvarar för merparten av nationella kontaktpersoner. Vetenskapsrådet inleder med att beskriva sitt samordnande NCP-uppdrag när det gäller pelare I (Europeiska forskningsrådet – ERC, Marie Skłodowska Curie-åtgärder och forskningsinfrastruktur). Marie Skłodowska-Curie som är öppet för alla sektorer och här arbetar Vetenskapsrådet därför bredare eftersom potentiella sökande finns även utanför akademien. Vetenskapsrådet beskriver hur de kan vända sig till Research Institutes of Sweden (RISE), andra myndigheter eller Teknikföretagen för att försöka attrahera kompetens som kan ha nytta av den här delen av ramprogrammet.

Vetenskapsrådet har primära NCP:er inom pelare I och NCP:er även för delar av pelare II samt den horisontella pelaren (*Bredda deltagandet och Stärka ERA*). En medarbetare kan ha flera funktioner, även om rollerna som expert och NCP för samma område oftast fördelas på olika personer, förklarar Vetenskapsrådet. Stödet åt sökande sker bland annat genom dialog med nätverket SWARMA. Den dialogen är viktig, betonar Vetenskapsrådet, eftersom NCP:erna inte granskar och ger feedback på ansökningar i Sverige, något som däremot NCP:er kan göra i andra länder.

Vetenskapsrådet beskriver hur NCP:erna exempelvis informerar genom utskick till Grants' Offices och via webinarier. Stödet som erbjuds kan också handla om intervjuutbildning inför nästa steg i ansökningsprocessen. De forskare som beviljas medel från ERC bjuds in till en mottagning, berättar Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet beskriver hur stödet kan utvecklas för de ansökningar som har hamnat på reservlistan inom ERC. I nuläget kan ansökningar på reservlistan komma att erbjudas finansiering av EU t ex om mer medel skjuts till. Det finns också begränsad finansiering för reserver exempelvis från Vetenskapsrådet (och från flera svenska forskningsstiftelser i *Swedish Foundations' Starting Grant*).

Vetenskapsrådet poängterar att ansökningarna på reservlistorna i regel håller mycket hög vetenskaplig nivå och att EU:s bedömning av ansökningarna håller hög kvalitet. Det är därför förmånligt att rekrytera dessa kompetenta forskare genom att erbjuda finansiering från Vetenskapsrådet. Inom Marie Curie erbjuder Vetenskapsrådet begränsad finansiering av de högst rankade reserverna inom *Post Doctoral European Fellowship* om de erhållit en *Seal of Excellence*. Dessa stödåtgärder bedöms av Vetenskapsrådet som betydelsefulla eftersom programmen tar emot fler ansökningar av excellent kvalitet än det finns medel för.

UKÄ ställer frågan om Vetenskapsrådet kan ge exempel på utmaningar i NCP:ernas arbete. Ramprogrammet har ändrats över tid och arbetet kräver numera mer samverkan med andra aktörer, däribland civilsamhället, utifrån utlysningar som är mer tvärdisciplinära, menar Vetenskapsrådet.

Påverkansarbetet på EU-nivå

UKÄ frågar Vetenskapsrådet hur påverkansarbetet på EU-nivå är organiserat. Vetenskapsrådet informerar om att arbetet i programkommittéerna (PK) är policyfokuserat genom att de tar fram program och utlysningar. Experterna som deltar där har referensgruppernas expertis som stöd för de synpunkterna som bildar underlag för Regeringskansliet och den svenska position som framförs i PK. Bland experterna inom en given programkommitté är en sammankallande. Vetenskapsrådet tillägger att påverkansarbetet även sker genom att ta plats i expertgrupper, att ha permanent närvaro i Bryssel, svara på samråd med mera.

Intervju med stödet för små och medelstora företag, EU SME Support

Vissa program inom Horisont Europa riktar sig specifikt till små och medelstora företag (SMF) och för de som vill söka finansiering från dessa finns EU SME Support, en nationell upphandlad stödfunktion

som finansieras av Vinnova, Tillväxtverket och Energimyndigheten. Tjänsten koordineras av Research Institutes of Sweden (RISE) och har ett antal organisationer knutna till sig. EU SME Support är kostnadsfri för företagen och erbjuds över hela landet. UKÄ frågade representanter från RISE och Chalmers Industriteknik om hur de arbetar inom den nationella stödfunktionen och vilka utmaningar och framgångsfaktorer de har identifierat i arbetet.

Kriterier för stöd till företag

UKÄ frågar EU SME Support om vad villkoren är för att företagen kan komma ifråga för tjänsten. Supporttjänsten förklarar att tjänsten är öppen för alla som klassas som SMF enligt EU definition; färre än 250 anställda och antingen har en årsomsättning som inte överstiger 50 miljoner euro, eller en årlig balansomslutning som inte överstiger 43 miljoner euro. De främsta programmen som tjänsten gäller är Eurostars, EIC-programmen samt Innovationsfonden. EUSME Support erbjuder rådgivning, utbildningar i ansökan samt pitch/intervjuträning i samband med ansökan liksom marknadsföring om programmen och även rådgivning för företag under beviljat projekt t ex vid ändrade förutsättningar och rapportering.

Utlysningarna riktar sig till företag med innovationer i varierande mognadsfas. För samtliga utlysningar gäller att företaget bör sikta på internationell marknad och kunna motivera unicitet, konkurrensposition, kommersiell skalbarhet samt internationell marknadspotential. För utlysningar som riktar sig till mer mogna innovationer krävs en mer utarbetad affärs- samt kapitalplan för teknisk samt kommersiell utveckling, kompetensplan samt motivering av kundvärde liksom samarbeten med strategiska partners. Vissa program har öppna utlysningar relevanta för alla tekniker med främst civila tillämpningar. Andra program erbjuder finansiering för enbart utpekade teknikområden alternativt en kombination. Positiva långsiktiga effekter för EU dvs dess samhälle, befolkning samt industri, eftersöks i de flesta utlysningar.

Företag som kontaktar EU SME Support har ibland behov att stärka sina ansökningar utöver själva ansökan. Just den affärsmässiga motiveringen är ofta underutvecklad och det handlar exempelvis om kapitalplan, insikter kring internationell marknad samt konkurrens. Supporttjänsten påminner också om att patentstatus samt strategi är viktig i flertal program. Vissa bolag behöver också stöd kring att forma samarbetsprojekt liksom hitta internationella partners för gemensam ansökan.

UKÄ frågar supporttjänsten om vilka motiven kan vara när de avråder företag från att ansöka om medel. Supporttjänsten påpekar att företag lotsas vidare till andra möjligheter till exempel om de enbart har ett forskningsinriktat fokus utan plan för kommersialisering

alternativt utvecklar innovationer som inte kräver finansiering på den nivå som programmen erbjuder. En annan avrådan kan handla om att konsortiet behöver stärkas. Det kan också finnas nationella satsningar som passar bättre för företaget till exempel då företaget inte har uppnått eftersökt teknisk mognad eller behöver stärka kommersiell mognad inför ansökan. Ibland hänvisar supporttjänsten till kompletterande nationella stöd tex finansiärer, verifieringsmöjligheter, inkubatorer, acceleratorer, IGNITE, Almi, SIP:ar eller stöd i samverkan med EU, till exempel Enterprise Europe Network, KIC:ar. Mycket små företag kan ha problem med ansökan, säger supporttjänsten. De har inte tiden och pengarna som krävs för att gå i mål med en ansökan, inte minst eftersom programmen ändras regelbundet men också ansökningsformulären. Företag med ursprung utanför akademi och forskning har också ibland svårighet att navigera ansökningar och villkor. För vissa program som riktar sig till mer mogna innovationer krävs ofta att bolaget tagit in tidig investering och/eller för dialoger med investerare, menar supporttjänsten.

UKÄ frågar supporttjänsten om vad villkoren är när det gäller finansieringen för företag som deltar i projekt. De flesta SMF-inriktade programmen erbjuder bidrag mellan 50 och 70 procent. EIC Accelerator som riktar sig till företag med mer mogna innovationer erbjuder även möjlighet att söka kapital i form av investering eller konvertibla lån som komplement eller alternativ till bidrag. De beskriver vidare att programmen tar hänsyn till ett projekts mognadsgrad, det vill säga hur långt man kommit i framtagande av produkten. Här är regeln ju högre mognadsgrad desto högre egen medfinansiering från företaget. Supporttjänsten menar att det är ett hinder för många mikroföretag att internationella samarbetspartners och egna medel ska finnas vid ansökningsstarten. SMF-inriktade program kräver också stark motivering av internationell affärspotential och skalbarhet.

UKÄ undrar om de känner till beviljandegraden för ansökningar från SME och får svaret att den ligger på 5–10 procent. Undantaget är programmet Eurostars, där beviljandegraden är 30 procent. Framgångarna i Eurostars förklarar supporttjänsten med att ansöknings- liksom bedömningsprocessen sett snarlik ut under ett flertal år.

Utmaningar och framgångsfaktorer

UKÄ ställer frågan till supporttjänsten om vilka utmaningarna är samt framgångsfaktorerna. Supporttjänsten menar att stödet skulle underlättas av en stödstruktur som är lättare att navigera i. Det finns fler möjligheter att ansöka om stöd för företag regionalt, nationellt liksom inom EU men stöden är utspridda. Många företag som vänder sig till EU SME Support inkluderar anställda som inte talar svenska och EUSME Support erbjuder stöd på engelska men många andra

regionala och nationella stödaktörer erbjuder rådgivning samt information främst riktat till svensktalande. Stödsystemet är också något olika beroende på teknikområde samt regional tillhörighet och behoven hos företagen skiljer sig också beroende på teknikområde liksom teknisk och kommersiell mognadsfas.

En framgångsfaktor som EU SME Support har noterat utifrån egna erfarenheter är att företag som är avknoppningar från lärosäten har större vana av ansökningsprocesser. Dock har många företag med ursprung från akademi och forskning ofta behov av stöd att förbättra kommersiell mognad (till exempel marknadspotential, affärsplan, kapitalplan, partners och kunddialoger) vilket krävs för program som riktar sig till mer mogna innovationer.

Supporttjänsten understryker också betydelsen av att de har ett nära samarbete med Vinnova, Energimyndigheten och Tillväxtverket. Det samarbetet innebär exempelvis att företag som gått vidare i olika ansökningsprocesser direkt kan få information om supporttjänsten och kan ta kontakt med EU SME om så önskas. Supporttjänsten framhåller också betydelsen av att de har utökat det digitala stödet och har därmed blivit mer tillgängliga och kostnadseffektiva.

Workshop med nätverket SWARMA

Nätverket SWARMA (Swedish Association for Research Managers and Administrators) består av forskningsrådgivare, forskningsadministratörer och chefer för forskningsstödsfunktionen vid svenska lärosäten som är medlemmar i SUHF. SWARMA samlar en stor kompetens relaterad till extern forskningsfinansiering. Nätverket tolkar och implementerar regelverk för EU-program i samråd med de nationella kontaktpersonerna (NCP) som finns vid Vinnova, Vetenskapsrådet och andra forskningsfinansiärer. Nätverket är också representerade i referensgrupperna till de nationella experterna som representerar Sverige i Horisont Europas programkommittéer. För att kunna inhämta synpunkter från olika och så många lärosäten som möjligt genomförde vi en workshop där fyrtio deltagare diskuterade i mindre grupper frågor om det interna stödet vid lärosäten och erfarenheter från den nationella stödstrukturen.

Lärosätets interna stöd

UKÄ frågar deltagare i nätverket hur de organiserar sitt interna stöd och fördelar samt nackdelar som de ser med det. Flera deltagare inleder med att beskriva att utmaningen som de upplever i sin funktion är mängden utlysningar som de måste hantera vid lärosätet. De utvecklar trots utmaningen kontinuerligt sin interna information och arbetar mycket med att nå ut till forskarna, exempelvis genom utbildningar på avdelningsnivå eftersom den lokala anknytningen

uppfattas som betydelsefull, menar de. Samtidigt är det svårt att söka upp forskare, menar flera deltagare. Merparten av deltagarna beskriver att det interna stödet är organiserat *bottom-up*, genom att forskare tar initiativet söker upp forskningsstödsfunktionen (Grants Office eller motsvarande) vid lärosätet.

Flera deltagare beskriver också att deras lärosäte överväger att omorganisera Grants Office för att utforma ett mer decentraliserat stöd närmare forskarna. Motiven är bland annat att de sökande behöver betydligt mer stöd i ansökningsfasen och möjlighet till mer tid med projektkoordinator och NCP. Någon deltagare påpekar att ett starkt internt stöd är avgörande när en forskare ska växla upp från rollen som projektdeltagare till att vara koordinator för ett projekt.

Den nationella stödfunktionen

UKÄ ställer frågan till deltagarna hur den nationella stödstrukturen med nationella kontaktpersoner fungerar. Deltagarna ställer inledningsvis en retorisk fråga om hur den nationella stödstrukturen ser ut i Sverige jämfört med i andra länder. De menar att det finns många lärdomar att dra från andra länders stödstrukturer.

Flera deltagare i workshopen efterfrågar mer stöd från NCP:erna. De anser att Sverige behöver förstärka sitt NCP-nätverk och bland annat ge ytterligare stöd till nätverket SWARMA. Flera deltagare nämner i sammanhanget att det är ett problem att Sveriges NCP:er ofta har uppdraget på deltid och dessutom är utspridda på olika myndigheter. För att ge ett exempel på hur splittringen kan se ut, beskriver en deltagare att det för ett kluster finns tre myndigheter med ett särskilt ansvar och att deras NCP:er är fördelade på tre olika forskningsfinansiärer.

En deltagare menar att lärosätets interna stödfunktion får mer och tidigare information från de NCP:er som har direktkontakt med EU. En annan anser att det faktum att vissa NCP:er inte längre deltar i expertgrupperna i samma utsträckning som de tidigare gjorde, medför att de ibland saknar kunskap om de aktuella förslagen. En annan påpekar att lärosätet får mycket mer information om Europasamarbetet via Europauniversiteten. Samarbetet inom universitetsalliansen driver lärosätena framåt på EU-nivå utan att egentligen blanda in Horisont Europa, menar deltagaren.

En deltagare påpekar att samarbetet med NCP:erna är beroende av kompetensen hos enskilda personer och i mindre grad är beroende av en optimal stödstruktur. Det är bland annat personalomsättningen i NCP-gruppen som drabbar stabiliteten i kompetens och därmed samarbetet, menar de.

I Sverige förväntas lärosätena vara självständiga. Det är en omständighet som inte riktigt avspeglas i hur den nationella stödstrukturen är organiserad. Samtidigt betonar många deltagare med eftertryck att nätverket SWARMA generellt samarbetar mycket väl med NCP:erna och med Vinnova, och att NCP:erna generellt sett har ett genuint engagemang och hög kompetens.

Åtgärder för ett ökat deltagande

UKÄ frågar nätverket vad deras erfarenheter är av medfinansiering av projekt. Många workshopdeltagare är överens om att behoven av medfinansiering generellt sett hindrar ansökningar av EU-medel. Ersättningen för OH gör det svårt att uppmuntra forskare att söka medel från Horisont Europa, menar de, eftersom det i praktiken betyder att anslagsmedel också ska medfinansiera EU-bidrag.

UKÄ ställer frågan i nätverket vilka åtgärder som de anser kan bidra till deltagandet. Flera deltagare diskuterade betydelsen av tydligare och bättre strategier från lärosätenas håll för att öka deltagandet i Horisont Europa. Som det är nu initieras projekt oftast *bottom-up* från forskare som har planerat en ansökan och som redan har internationella kontakter. Det är snarare de forskare som behöver incitament att ansöka som nätverket SWARMA eller lärosätets ledning kan påverka. Deltagarna är eniga om mönstret att forskare som tidigare har sökt medel från EU ansöker på nytt och att det finns en tröskel för de som saknar den erfarenheten att övervinna. En deltagare påminner om hur lärosätena arbetar effektivt med att främja deltagandet, exempelvis genom att det vid flera lärosäten finns en handlingsplan för forskningsfinansiering.

En deltagare menar att det för forskarnas del är minst lika intressant att arbeta med projekt inom annan EU-finansiering. Det är därför viktigt att villkoren för deltagande är begripliga eftersom det är utmanande att förstå regelverken för de olika programmen, till exempel DEU och RFCS. Vidare kräver partnerskapsprogram mycket anpassningar, menar de. Många deltagare är eniga om att regelverket för Horisont Europa är svårare än det var för Horisont 2020, bland annat eftersom det har tillkommit andra former av avtal. Struktur och effektivitet hänger ihop – Sverige kan bidra till förenkling av programstrukturen genom att adressera svårigheten för deltagare att hitta rätt och göra rätt. Flera deltagare lyfter vikten av att Sverige bör verka för ytterligare förenkling av regelverket.

En deltagare menar att Sverige skulle behöva vara mer tillåtande genom att använda de finansieringsmöjligheter som finns. Ibland övertolkar Sverige reglerna för medfinansiering och förbiser möjligheter till andra stöd inom till exempel regionen. Inställningen till olika former av finansiering är onödigt restriktiv och det hämmar deltagandet.

En deltagare påpekar behov av att de förskott som skickas ut till olika deltagarländer i världen skulle behöva stöd från en nationellt finansierad försäkring, något som ibland skapar en osäkerhet hos deltagare.

Flera deltagare lyfter även den ekonomiska risken som ett hinder för många att våga ansöka om medel från Horisont Europa, framför allt som projektkoordinator i större EU-projekt. Ett förslag på åtgärd för ett ökad deltagande är därför att inrätta någon form av nationell fond eller dylikt för att ge stöd åt de lärosäten som drabbas ekonomiskt av att en projektpart av olika anledningar behövt dra sig ur ett EU-finansierat forskningsprojekt. Det är ovanligt att det händer, men för de lärosäten som drabbas är konsekvensen hög och i många fall en avgörande risk som kan få lärosätet att avstå att ansöka.

Möjligheter att påverka på EU-nivå

UKÄ frågar nätverkets deltagare hur de ser på möjligheterna att påverka på EU-nivå. Flera deltagare uttrycker önskemålet att forskningsfinansiärerna i mycket högre grad skulle ta med sig lärosätena in i påverkansarbetet på EU-nivå. De menar att lärosätena behöver driva frågorna tillsammans med experter och NCP:er.

En deltagare exemplifierar hur de har kunnat påverka utlysningar inom ramprogram. Överlag fungerar den möjligheterna bra, men det finns glapp eftersom industridrivna partnerprogram har sämre påverkansmöjligheter, menar deltagaren.

Sverige behöver samarbeta mer strategiskt nationell nivå så att vi kan arbeta mer effektivt och målmedvetet inom EU, menar en deltagare avslutningsvis. Sveriges framgångar är främst beroende av att vi som medlemsland bestämmer och samordnar oss kring vad vi vill göra med vårt deltagande.

Intervju med Vinnova om missions

I Horisont Europa finns fem områden för missions³⁷ och Sverige deltar i samtliga. Flera forskningsfinansiärer³⁸ är inblandade i det svenska arbetet och på Vinnova finns en nationell kontaktperson för missions. UKÄ ställde därför frågor till samordnaren och andra personer som arbetar med instrumentet om hur arbetet är organiserat, det nationella stödsystemet fungerar och vad som skulle främja arbetet ytterligare inom missions.

³⁷ Missions ska med stor synlighet och stort genomslag skapa en starkare koppling mellan EU:s forskning och innovation och samhällets och allmänhetens behov.

³⁸ Formas är engagerade i uppdragen för Klimatanpassning, Markens tillstånd och livsmedel, Friska hav, kust- och inlandsvatten, Smarta och klimatneutrala städer. Vetenskapsrådet har ansvar för uppdragen om Cancer och Klimatanpassning.

Organiseringen av arbetet med missions

UKÄ inleder med att fråga Vinnova om hur de organiserar arbetet med missions inom myndigheten och mellan myndigheterna. Vinnova inleder med att beskriva att varje mission har en arbetsgrupp, som fungerar som en programkommitté men kallas för arbetsgrupp (WG). I arbetsgrupperna deltar de nominerade representanterna från sakmyndigheterna, i vissa arbetsgrupper deltar flera av dem beroende på området som berörs.

Vinnova betonar att missions är tvärvetenskapliga i den strategiska planen och i hur arbetsprogrammen tas fram, vilket betyder att strategiska programkommittén för Horisont Europa (SPC) har beslutsrätten för missions. SPC tar fram den strategiska planen för hela ramprogrammet och fungerar därmed som en programkommitté för hela Horisont Europa. SPC styr därför i viss utsträckning inriktningen av ramprogrammet och därmed övergripande inriktning av de utlysningarna som programkommittéerna sedan ska arbeta fram. Arbetsgrupperna (WG) har däremot den tematiska expertisen, poängterar Vinnova, och de fungerar som programkommittéexperter. Arbetsgrupperna bidrar till att frågor är ordentligt genomdiskuterade innan beslut fattas. Det finns också mission boards på EU-nivå som fungerar som styrgrupper.

Nationella stödstrukturen inom missions

UKÄ frågar Vinnova om den nationell stödstrukturen är densamma för missions. Vinnova bekräftar att de nationella kontaktpersonerna (NPC:er) har samma uppdrag i missions som i Horisont Europa i övrigt. Även experterna har samma form av roll och utses på samma sätt som i övriga ramprogrammet. Vinnova påpekar att det ska finnas referensgrupper för varje mission. Det tillhör expertens roll att tillsätta en sådan.

Alla forskningsfinansiärer är inte representerade för alla fem missions. Regeringskansliet kommer med en förfrågan om vilka experter som kan bidra med sin sakkompetens till respektive mission. Det ser därför lite olika ut med vilken myndighet som är involverad i en mission beskriver Vinnova.

Främjande åtgärder för deltagandet i missions

UKÄ har noterat att små och medelstora företags deltagande i mission-utlysningarna är lågt internationellt sett liksom i Sverige, trots att företag annars är väl representerade i andra instrument. UKÄ ställer därför frågan till Vinnova om vad de anser skulle främja deltagandet i missions. Vinnova resonerar om det handlar om att klusterutlysningarna eventuellt är tydligare för små och medelstora företag när de ska delta och söka medel. Vinnova nämner också att

diskussioner förs inom EU att missions behöver fler deltagare från näringslivet och civilsamhället. De finns också missions som riktar sig till offentlig verksamhet, som kommuner och regioner påpekar Vinnova. Dessa missions kan däremot ha svårare att locka deltagare från näringslivet, tillägger de.

UKÄ ställer frågan om hur samspelet ser ut mellan EU-nivån och nationella program. Vinnova nämner att att regeringsuppdrag inom ett område kan bidra till arbetet inom de utmaningsdrivna missions. Ett exempel är Socialstyrelsens regeringsuppdrag med att samordna *EU Cancer plan*. Uppdraget har bidragit till en tydligare samordning av Mission cancer. Vinnova nämner även relationen mellan *Viable Cities* och *Mission Klimatneutrala städer*, där Vinnova, Formas och Energimyndigheten tillsammans finansierar *Viable Cities* som är ett av flera strategiska innovationsprogram där Sverige har samordnat utlysningar med utlysningar till nationella program. Båda programmen har som missions att bidra till klimatneutrala städer, vilket bidrar till ett mer sammanhållet system för området. En gynnsam samordning förutsätter samtidigt att det på nationell nivå finns en metod, ett arbetssätt, eller ett uppdrag som skapar incitament och kopplingar till Horisont Europa. Vinnova menar att det kan vara betydelsefullt för Sveriges framgångar inom missions att angreppssättet där motsvarar angreppssättet inom vissa områden på nationell nivå. Det finns en ambition att skapa synergier med nationella satsningar, anser Vinnova. När det gäller påverkan i andra riktningen, nämner de att kommissionen har inspirerats av Sveriges arbete inom klimatsmarta städer.

Vinnova framhåller här betydelsen av att Sverige avgör vad vi nationellt ska prioritera och det gäller även ramprogrammet. I strategin nämns planeringsmedel, men det kan behövas ett regeringsuppdrag för att initiera aktiviteten inom ett område, betonar Vinnova.

Vinnova tror att sökande uppfattar missions som vilka utlysningar som helst, även om de ibland ställer högre krav på sökande att ha förståelse för de nya arbetssätt som missions förespråkar och kommissionen experimenterar med. Det finns mängder av utlysningar att navigera bland för att hitta metoder som man är ute efter och var ett projekt passar in, medger Vinnova.

Krav på medfinansiering inom Horisont Europa

UKÄ frågar Vinnova hur kraven på medfinansiering från de sökande ser ut för olika typer av program. Vinnova beskriver tre olika typer av projekt (*Research and Innovation Actions*, *Innovation Actions* och *Coordination and Support Actions*). Forskningsnära projekt (RIA) får täckning för 100 procent av godkända kostnader, utifrån ett särskilt regelverk, och därtill 25 procent för OH. Projekt inom innovation

med en närhet till marknaden (IA) och för de organisationer som är vinstdrivande gäller 70 procent för godkända kostnader och 25 procent för OH. Projekt som är med policyorienterade (CSA) får också 100 procent av godkända kostnader. Vinnova nämner att missions tillämpar samma regelverk som övriga Horisont Europa. Missions skiljer sig åt från övriga Horisont Europa genom att projekt kan få medel också för implementering av innovationer. För att man ska lyckas med missions så försöker EU hitta pengar från andra källor. Vinnova nämner exempelvis att budgeten för missions aldrig räcker för att renovera byggnader som ska klara klimatförändringar och därför söker kommissionen efter andra finansiella lösningar.

UKÄ ställer frågan om vad finansieringsmodell benämnd *lump sum* betyder. Vinnova förklarar att det började som en pilot och sedan infördes som en modell för förenkling av projektrapportering. Det är fortfarande komplext för deltagarna eftersom de måste specificera en detaljerad budget när de skickar in ansökan. Kommissionen har uttryckt att *lump sum* kommer att öka gradvis under de kommande åren; ungefär 40 procent ska vara *lump sum* i pelare 2. För *lump sum* sker interimsutbetalning och slutbetalning precis som vanligt, men man kommer inte vikta utbetalningen mot ekonomisk redovisning och tidsredovisning utan projektet får klumpsumman efter avslutade arbetspaket och godkänd slutrapport.

Intervju med Vetenskapsrådet om missions

Vetenskapsrådet är involverade i främst Mission cancer och Mission klimatförändringar. Särskilt starkt deltagande skedde 2023 inom Mission cancer där det beviljades flest projekt under 2023³⁹, vilket är i överensstämmelse med att cancer är ett starkt forskningsområde i Sverige. UKÄ ställde därför frågor till Vetenskapsrådet om hur de bedriver arbetet inom missions både på nationell och internationell nivå.

Organiseringen av arbetet med missions

UKÄ frågar Vetenskapsrådets expert från Mission Cancer hur arbetet bedrivs inom missions. Vetenskapsrådet inleder med att beskriva att Mission cancer är en del av EU:s övergripande cancerplan. Socialstyrelsen har i uppdrag att samordna det nationella arbetet med att genomföra planen. Mission cancer fungerar som en viktig finansieringskälla för att implementera cancerplanen, berättar Vetenskapsrådet, vilket för UKÄ är ett exempel på koppling mellan ramprogrammet och nationella program.

³⁹<https://www.vinnova.se/publikationer/horisont-europa-arsbok-2023> / Hämtad 2024-04-29

Vetenskapsrådet beskriver övergripande hur missions ligger under strategiska programkommittén (SPC) för Horisont Europa. SPC är den funktion som styr ramprogrammet som helhet. Därunder finns arbetsgrupper, en för varje mission, där Sverige deltar i alla grupperna. Det är i arbetsgrupperna som Sverige initialt framför sina synpunkter, därefter förs synpunkter fram i SPC. Vetenskapsrådet jobbar med vad Sverige ska ha för synpunkter utifrån experternas insamlade kunskap, men departementet har sista ordet i vad som ska läggas fram i SPC.

Vetenskapsrådet beskriver vidare att det för Mission cancer finns en referensgrupp med lärosäten, regioner, privata forskningsstiftelser och företag som medlemmar. De kommer med inspel om vad de anser är viktigt för utlysningarna och vad de svenska delegaterna bör driva i programkommittéerna. Det är däremot osäkert om alla missions har en referensgrupp, påpekar Vetenskapsrådet. Det upplevs som en svårighet inom Mission cancer att få med företag. Ett skäl kan vara att det är ett mycket mer bekant område för regioner och lärosäten medan det krävs mer stöd och information till företag. Vetenskapsrådet påminner samtidigt om att de utifrån sin instruktion inte har så mycket kontakt med företag.

UKÄ frågar även Vetenskapsrådet om hur de arbetar inom den nationella stödstrukturen med missions. Det nationella stödet inom missions utgörs av en NCP som har sin tillhörighet på Vinnova. Vetenskapsrådet, Formas och Vinnova arbetar med missions i samarbete med NCP på Vinnova. Vetenskapsrådet har också kontakt med nätverket SWARMA, via referensgruppen för hälsa, där stödet går genom Grants' Offices på lärosätena. Därmed blir stödet mer direkt och då NCP:erna i Sverige inte brukar granska enskilda ansökningar – vilket kan ske i andra länder – blir stödet mer handfast och detaljerat ute på lärosätena, menar Vetenskapsrådet.

Intervju med Formas om missions

Forskningsfinansiären Formas arbetar med Horisont Europa inom pelare II, *Globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft* och med fyra⁴⁰ av de fem missions som finns. Utifrån de många uppdragen i ramprogrammet ställde UKÄ frågor till Formas om hur deras arbete inom missions är organiserade, den nationella stödstrukturen från deras perspektiv och hur deltagandet i Horisont Europa bidrar till nationella satsningar. UKÄ bad också Formas beskriva framgångsfaktorerna och utmaningarna i arbetet som de bedriver inom Horisont Europa.

⁴⁰ Klimatanpassning, Markens tillstånd och livsmedel, Friska hav, kust-och inlandsvatten, Smarta och klimatneutrala städer.

Organseringen av arbetet med missions

UKÄ frågar Formas om hur de organiserar sitt arbetet i de missions som de deltar i. Formas beskriver att de deltar tillsammans med Utbildningsdepartementet och Klimat- och Näringslivsdepartementet samt Vinnova och Vetenskapsrådet i en strategisk programkommitté på EU-nivå. Det finns också arbetsgrupper för var och en av de fem missions. Konkret går arbetet till så att den strategiska programkommittén överlämnar ett arbetsprogram med utlysningstext som diskuteras i arbetsgruppen för relevant mission och ger återkoppling. Det är tvåårsperioder för utlysningarna som publiceras via strategiska programkommittén och som Formas och andra forskningsfinansiärer får ha synpunkter på innan de publiceras. Sverige går inte in med nationella medel för att stödja missions.

Det finns fem mission boards som fungerar som en styrelse för ett mission. En av dessa styrelser har en svensk deltagare. Det anses ändå betydelsefullt att ha med svenska ledamöter i mission board. Ledamöterna utses genom ett ansökningsförfarande där forskare kan ansöka. Det har också nyligen etablerats referensgrupper för missions i Sverige.

Länk mellan nationella program och missions

UKÄ frågar Formas om hur de arbetar för att ramprogrammets missions ska främja nationella satsningar. Det finns en stark strävan att länka samman missions med nationella satsningar, bekräftar Formas. Mission Klimatneutrala städer har exempelvis nationella forskningsprogram att länkas till. De gånger som det är svårt att länka nationella satsningar till missions till försöker forskningsfinansiärer hitta europeiska program att ansluta sig till.

UKÄ tar upp att små och medelstora företags deltagande i mission-utlysningarna är lågt internationellt liksom i Sverige. Företag är annars bra representerade i några andra instrument inom Horisont Europa. UKÄ frågar Formas om de har förslag på åtgärder för att öka företagets deltagande i missions. Formas svarar att det vanligen är kommuner som av naturliga skäl ansöker om medel till just Mission Klimatsmarta städer, den mission som de är mycket engagerade i. Det är framför allt innehållet i utlysningarna som styr intresset till kommuner och regioner. Mission är dock inte stängt för andra aktörer som de inom näringslivet och inom lärosäten, understryker Formas. En möjlighet för kommuner och regioner, som Formas nämner, är att söka finansiering för något man ändå planerat att göra och därigenom skapa synergieffekter mellan EU-medel och de egna medlen.

Utmaningar och framgångsfaktorer

UKÄ frågade Formas om de kan nämna några utmaningar och framgångsfaktorer i arbetet med missions. Formas framhåller möjligheterna med att samhällsutmaningarna som missions adresserar ligger högt på den svenska agendan. Att det finns en stark koppling till nationella satsningar påverkar möjligheterna för Sverige att bli beviljade medel, menar Formas. Det är dock en utmaning att det finns så många utlysningar och att hinna informera om dessa bland potentiella sökande.

En annan utmaning är att missions är ett relativt nytt instrument inom ramprogrammet. Att inkludera medborgare inom missions är också svårt för Formas då det inte ingår i deras myndighetsuppdrag. Lyckas man engagera regioner och lokala aktörer så främjar det inkluderingen av medborgare, understryker de samtidigt. Men då måste det finnas en långsiktighet i satsningen eftersom många olika parter blir involverade. Formas nämner också att styrningen från politikens sida vad gäller missions är svag i nuläget, på gott och ont. Eftersom alla förslag inte behöver gå på remiss till Regeringskansliet kan arbetet med utlysningar och ansökningar ske snabbt och effektivt.

Formas betonar att de valt att satsa på rollen som expert genom att besätta expertpositioner med gedigna kunskaper inom området för ett mission. Experterna har genom sin sakkunskap också kännedom om de nationella satsningar som görs inom områden och kan skapa synergieffekter mellan dessa program och missions. Formas menar att deras arbetssätt att koppla ihop ramprogrammet med nationella satsningar befrämjar deltagandet. Även kommunikationen till utförarna är betydelsefull för utfallet, menar Formas när de försöker förmedla de nationella forskningsprogrammen samtidigt som de förmedlar möjligheter på EU-nivå. Utmaningen är, understryker Formas, att se till att experterna får tillräckligt med tid avsatt för sina uppdrag.

Intervju med Formas om kluster och europeiska partnerskap

Formas arbetar med Horisont Europa inom pelare II, *Globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft* i klustret om klimat, energi och mobilitet samt i klustret om livsmedel, bioekonomi, naturresurser, jordbruk och miljö. Inom det senare har Formas också ansvar för att samordna arbetet. Formas är också engagerade i åtta partnerskap. Utifrån de många uppdragen inom ramprogrammet ställde UKÄ frågor till Formas om hur de organiserar arbetet med klustren samt europeiska partnerskap samt hur påverkansarbetet sker.

Organiseringen av arbetet med kluster och partnerskap samt påverkansarbetet

UKÄ frågar Formas om hur arbetet med kluster respektive partnerskap är organiserat. Formas svarar att de deltar i kluster 5 och 6 och är koordinerande i kluster 6. Det finns i båda fallen en delegation som består av cirka åtta personer från forskningsfinansiärer och departement, varav tre-fyra är experter. Experterna kommer från tre olika forskningsfinansiärer.

Delegationerna har veckomöten där de planerar och pratar om bland annat underlag från EU-kommissionen och möjliga synpunkter från Sveriges sida. Däremellan arbetar experterna med sakinnehållet och om vad som behöver förberedas fram till nästa programkommittémöte. Experterna förmedlar en bild av forskningsbehoven till departementet utifrån vad som kommit fram i de svenska referensgrupperna och genom dialoger med andra experter och programansvariga vid de tre forskningsfinansiärerna.

Formas beskriver hur de försöker arbeta med länkar och synergier mellan de gemensamma europeiska behoven och de nationella behoven, i syfte att de europeiska utlysningarna ska passa svenska forskningsbehov och svenska aktörer. Formas fäster stor vikt vid att, om möjligt, länka arbetet inom ramprogrammet till de olika nationella forskningsprogrammen och övriga nationella forskningsagendor. Formas ansvarar för fyra nationella forskningsprogram och dessa har egna forskningsagendor och identifierade forskningsbehov. Experterna ansvarar för att ta fram underlag kring dessa synergier.

UKÄ frågar Formas hur de kan påverka innehållet i klustren. Formas menar att det ligger på dem själva att vara effektiva i det arbetet. När den strategiska planen tas fram är det ett viktigt skede för påverkan. Ett annat skede är när ett nytt arbetsprogram ska tas fram. Då är det betydelsefullt att de kan bidra i ett tidigt skede. I samband med programkommitténs möten är det normalt sett departementets representant som för Sveriges talan utifrån experterna underlag. Experterna för ibland talan om ärendet kräver en djupare förståelse för ämnet. Formas understryker här att Sverige har många internationella samarbeten och har en tung röst relativt till landets storlek. Det är vanligt att övriga länder lyssnar på Sverige och ger Sverige medhåll. Till slut bestäms ett program och det blir en utlysning inom ett kluster. Formas förtydligar att det kan vara ett arbetsprogram som öppnar för ett åttiotal specifika utlysningar inom olika ämnen, *topics*.

UKÄ frågar Formas om deltagandet går bra i deras kluster. Formas svarar att det går bra, men att det går ännu bättre för Sverige i partnerskapen. Formas förtydligar att arbetet för de sökande blir mer omfattande när man ansöker inom ett kluster. När deltagare söker till arbetsprogrammen som finns i kluster söker de direkt till

kommissionen. Ansökningarna handlar om stora belopp och stora konsortier inom klustren. Ansökningarna till partnerskap går däremot till forskningsfinansiärer, som Formas. Formas förtydligar att ansökan går till det koordinerande landets forskningsfinansiär, med kopia till motsvarande nationell forskningsfinansiär utan att passera kommissionen. Det förfarandet är enklare och handlar om mindre ansökningar, vilket verkar vara fördelaktigt för Sveriges deltagare. Formas beskriver ytterligare att det är forskningsfinansiärerna på europeiska nivå som gemensamt utformar utlysningarna för partnerskapen. Därefter är det den svenska forskningsfinansiären som den sökande arbetar med för att skriva kontrakt. Det är med andra ord stor skillnad mellan partnerskap och klustren, understryker Formas. I klustrens arbetsprogram, liksom för *missions*, är det kommissionen som huvudsakligen utformar utlysningarna. Detta medför en mycket stor skillnad i hur Sverige kan påverka utlysningarna, understryker Formas, mellan kluster och exempelvis partnerskap och *missions*.

UKÄ frågar Formas om kraven på hur många internationella partners som krävs i utlysningarna av kluster respektive partnerskap. Formas svarar att det oftast är minst tre länder för både kluster och partnerskap.

UKÄ ställer frågan till Formas om hur europeiska partnerskap uppstår. Formas svarar att det är en lång process, men att många har ett ursprung från tidigare ramprogram genom sakområden som har uppdaterats. Det finns ett rådgivande organ för kommissionen, SCAR, med arbetsgrupper där flera partnerskap utvecklas. Det är sedan hos kommissionen, inom ramen för respektive kluster, som man ansöker om ett partnerskap. Kommissionen går därefter ut med en förfrågan från den strategiska programkommittén. Länderna svarar på det med att de anger sina så kallade nationella engagemang.

UKÄ frågar Formas om finansieringen inom samfinansierade partnerskap alltid betyder 30 procents finansiering från kommissionen. Formas svarar att finansieringen kan utsträckas till 50 procent från kommissionen. Det är ett partnerskap mellan nationella forskningsfinansiärer, förtydligar Formas. Partnerskapen utformas därmed i hög utsträckning av nationella finansiärer, som står för en stor del av finansieringen. Arbetet som görs i partnerskapen görs också på nationell nivå. Länderna delar upp arbetet mellan sig. Ju mer Sverige axlar i ett partnerskap, särskilt inom olika strategiska delar, desto bättre passar utlysningarna svenska deltagare. Det betyder i sin tur oftast fler koordinatörer och en högre beviljandegrad för Sveriges del. Ytterst handlar det om utlysningstexter och strategiska dokument, som den gemensamma forskningsagendan för partnerskapet, där forskningsråden tar en stor roll, menar Formas.

Utmaningar och framgångsfaktorer

UKÄ frågar Formas om det finns utmaningar med att vara så många involverade i arbetet med klustren från olika forskningsfinansiärer och departement. Formas säger att det inte är något problem eftersom experternas olika och kompletterande kompetens behövs när de tar fram sakinnehållet. Det är viktigt att experterna har ett väletablerat nätverk inom sina områden och kompletterar varandra. Ingen har överblick över allt, det handlar om att man hör sig för och använder sitt nätverk för att se klustrets bästa, framhåller Formas.

UKÄ frågar om det finns någon annan utmaning som Formas vill framföra. Formas lyfter fram betydelsen av att de får tid att arbeta med strategiska frågor i tidiga skeden. Formas menar att de har expertisen men att de inte alltid hinner med ett omfattande arbete trots att det är ett arbete som ger resultat. Formas förtydligar att om de får tid och resurser kan utlysningarna utformas så att de i så hög grad som möjligt passar svenska forskare som då i ännu högre grad kan söka och beviljas medel.

UKÄ frågar om det finns utmaningar med att informera om alla möjligheter som finns. Formas nämner att det nog framför allt kan gälla för missions, som är ett nyare instrument i sammanhanget.

Intervju med Vetenskapsrådet om europeiska partnerskap

Europeiska partnerskap är initiativ där EU-kommissionen och privata och/eller offentliga partner förbinder sig att gemensamt stödja utvecklingen och genomförandet av ett forsknings- och innovationsprogram. Partnerskap är ett instrument inom Horisont Europa som kan inkludera många aktörer för att tematiskt tackla stora utmaningar. Partnerskap är också en alternativ form av finansiering av forskning och innovation som kan involvera utveckling av strategier och policyutveckling inom ett specifikt forskningsområde, som exempelvis testbäddar, infrastruktur och öppen vetenskap. Vetenskapsrådet deltar i flera partnerskap och därför ställde UKÄ frågor om hur de bedriver arbetet och vilka utmaningar som de har identifierat.

Arbetet med europeiska partnerskap

UKÄ frågade Vetenskapsrådet hur arbetet med partnerskap är organiserat. Vetenskapsrådet beskriver att ett partnerskapsområde uppstår genom att medlemsländer förespråkar ett visst område eller att Europeiska kommissionen förslår ett område. I *samfinansierade partnerskap* deltar EU:s medlemsstater och associerade länder, med framför allt forskningsfinansiärer och andra offentliga myndigheter. Inom dessa utvecklar och finansierar forskningsfinansiärerna

tillsammans med EU-kommissionen forskningsutlysningar. Forskningsfinansiärerna skriver sedan avtal med kommissionen. För svenska sökande innebär det att de ansöker direkt till en svensk forskningsfinansiär utan att ansöka via en europeisk plattform hos Europeiska kommissionen. Vetenskapsrådet menar att det för forskare är relativt enkelt att ansöka om medel inom partnerskap eftersom de ansöker om medel hos Vetenskapsrådet eller annan nationell forskningsfinansiär och inte hos kommissionen. Vetenskapsrådet sköter all administration mot Europeiska kommissionen, vilket i praktiken betyder att ansökan är liknande en vanlig ansökan om externa medel, nationellt sett.

UKÄ frågade Vetenskapsrådet om hur Sverige nationellt samordnar sig i partnerskap. Forskningsfinansiärerna träffas i gruppen EU-Sam där de diskuterar strategiska frågor, inklusive vilka partnerskap Sverige ska ingå i. Vinnova ansvarar för sekretariatet för EU-Sam och Regeringskansliet bjuds in till dessa möten. EU-sam har en budget på 200 miljoner som går till finansiering av partnerskapen, tillägger Vetenskapsrådet.

UKÄ frågade Vetenskapsrådet om hur europeiska partnerskap finansieras. Vetenskapsrådet ingen angiven budget för att finansiera deltagande i partnerskap, men ska i enlighet med direktiven i regleringsbrevet stärka det svenska deltagandet i Horisont Europa. Vetenskapsrådet förtydligar att finansieringen delas mellan kommissionen och medlemsländerna. Den nationella medfinansieringen kan uppgå till 70 procent medan kommissionen som regel finansierar 30 procent.

Utmaningar och framgångsfaktorer med europeiska partnerskap

UKÄ frågar Vetenskapsrådet om utmaningar och framgångsfaktorer som de har identifierat i arbetet med europeiska partnerskap. Vetenskapsrådet tar upp utmaningarna med de samfinansierade partnerskapen. Forskningsfinansiären ska koordinera medel som utbetalas till flera deltagande länder. Dessutom beskriver parterna att återrapporteringen till Europeiska kommissionen är betungande. För de svenska forskarna innebär samfinansierade partnerskap dock tvärtom mindre administration eftersom man får medel direkt från den nationella finansiären, menar Vetenskapsrådet. En framgångsfaktor Vetenskapsrådet lyfter fram är att det är enklare för forskningsfinansiärerna att arbeta med partnerskap om det finns existerande svenska nationella satsningar.

UKÄ frågade Vetenskapsrådet hur potentiella sökande hittar sina samarbetspartners. Vetenskapsrådet menar att de som söker om medel oftast har ett nätverk sedan tidigare. För de som söker nya samarbetspartners har ibland partnerskapen sökverktyg. I vissa fall

bjuder också partnerskapen in till nätverkande via chattfunktioner och liknande när nya utlysningar presenteras.

Intervju med Vetenskapsrådet om forskningsinfrastrukturer

Vetenskapsrådet har enligt instruktionen i uppdrag att stödja satsningar inom forskningsinfrastruktur, planera tillgången till forskningsinfrastruktur i samverkan med andra forskningsfinansiärer och fördela medel till nationell forskningsinfrastruktur och internationella åtaganden. De följer också upp Sveriges medlemskap i svenska, europeiska och internationella infrastrukturer.

Nationella satsningar och Horisont Europa

UKÄ frågar Vetenskapsrådet om hur de arbetar med nationella satsningar inom forskningsinfrastrukturer och om arbetet är länkat till arbetet som bedrivs inom Horisont Europa. Vetenskapsrådet beskriver att det finns utlysningar inom Marie Curie med samfinansiering som relaterar till forskningsinfrastruktur.

UKÄ frågar Vetenskapsrådet om de kan ge exempel på projekt om forskningsinfrastrukturer som finansierats av ramprogrammet. Vetenskapsrådet svarar att de ska informeras om Vetenskapsrådets medel används som medfinansiering för projekt inom ramen för Horisont Europa. Medel till forskningsinfrastrukturer kommer oftast från minst tre håll: lärosätets anslag, Vetenskapsrådet och eventuellt från Horisont Europa. Vetenskapsrådet nämner att stora anläggningar i Sverige (MAX IV, ESS) har erhållit medel från ramprogrammet. Det kan handla om att utländska laboratorier får tillgång till ESS som testmiljö och ESS har även fått medel för att samordna stora projekt. De större anläggningarna har de administrativa resurserna som krävs för att driva EU-projekt. Även MAX IV har öppnats upp för fler länder, nämner Vetenskapsrådet. Ett annat område där ramprogrammet haft betydelse är optimering av arbetet med superdatorer. Arbetet går mot ett mer samordnat arbete från att tidigare bedrivits på många ställen med lite kontakt mellan laboratorerna, påpekar Vetenskapsrådet.

Ytterligare exempel som Vetenskapsrådet tar upp är arbetet med kvalitetsmärkning som bedrivs genom organisationen ERIC (*European Research Infrastructure Consortium*).

Mikroelektroniklaboratorierna i Sverige har fått medel. Satsningar på kvantdatorer vid Chalmers Tekniska högskola och acceleratordrivna anläggningar och partikelfysik vid Uppsala universitet är också stora mottagare av EU-medel.

Påverkansarbetet på EU-nivå

UKÄ frågar Vetenskapsrådet om hur de arbetar med påverkansarbetet. Vetenskapsrådet beskriver att det tidigare var programkommittéerna som gjorde utlysningarna. Nu finns det mycket mer av strategiska inriktningar ovanifrån som styr programkommittéerna och det har minskat förutsägbarheten, menar Vetenskapsrådet. Utlysningarna förflyttas och ändras med kort varsel på ett sätt som forskarna inte förstår och det kan vara avgörande för om de får medel. Forskarna har blivit lidande av detta, anser Vetenskapsrådet.

Sverige är reaktiva i påverkansarbetet och startar ibland för sent, menar Vetenskapsrådet. För närvarande formulerar Sverige synpunkter och planer inför det nya ramprogrammet, medan många länder redan har publicerat sina samlade åsikter. Vi måste vara tidigt ute eftersom vi är ett litet land och driva enkla prioriterade linjer tillsammans med andra, påpekar Vetenskapsrådet. Svenska deltagare vill exempelvis att utlysningar från europeiska forskningsrådet (ERC) ska vara mer fria ämnesmässigt. Om vi i Sverige organiserade oss i tid och koncentrerade resurser så skulle det ha större effekt för våra forskare, anser Vetenskapsrådet.

Under exempelvis FP7 var kommittéarbetet mer aktivt och styrdes inte så mycket uppifrån. Nu finns det en strategisk programkommitté vars beslut ska styra programkommittéerna. Det har, tillsammans med covid-19-pandemin, gjort att kontakterna med forskarna minskat och inflytandet från administrativ koordination ökat, framhåller Vetenskapsrådet. Brexit har också skadat deltagandet eftersom Sverige ofta samarbetade med Storbritannien.

Vetenskapsrådet menar att vi i det svenska systemet kan arbeta mindre splittrat och göra mer för att samordna oss. Sverige är en liten spelare med 10 miljoner invånare av Europas 450 miljoner. Vi behöver tänka mer strategiskt och vara ihålliga med det, anser Vetenskapsrådet.

Intervju med Vetenskapsrådet om öppen vetenskap

Vetenskapsrådet har tre uppdrag i sin myndighetsinstruktion inom det bredare temat öppen vetenskap. Myndigheten samordnar, främjar och följer upp arbetet med öppen tillgång till forskningsdata och redovisar utvecklingen årligen. Myndigheten samordnar och främjar även det svenska engagemanget i *European Open Science Cloud* (EOSC) som är ett partnerskap inom Horisont Europa om öppen vetenskap. Myndigheten har även ansvar för att samordna forskningskommunikation och arbetar långsiktigt för att forskningen ska komma till nytta i samhället. Utöver dessa uppdrag arbetar

Vetenskapsrådet även med öppen tillgång till publikationer och är delaktiga i olika nationella och internationella sammanhang, tex Science Europe.

UKÄ ställde frågor till de som på Vetenskapsrådet arbetar med frågor relaterade till öppen vetenskap om relationen mellan det arbetet och strategins mål för deltagande.

Samordning för öppna data på nationell nivå

UKÄ frågar Vetenskapsrådet om förutsättningarna som råder när det gäller deras uppdrag med samordning av arbetet med öppen tillgång till forskningsdata.

Vetenskapsrådet konstaterar att öppen vetenskap hittills har fokuserat på öppna forskningsdata och öppen tillgång till publikationer. Det finns många andra delar av öppen vetenskap och för att det ska slå igenom måste man jobba med alla delarna, konstaterar de.

Vetenskapsrådet nämner de nationella riktlinjerna för öppen vetenskap som nu finns och som KB har tagit fram. Dessa riktlinjer är en viktig startpunkt och en möjlighet för utökad samordning i frågorna.

Öppen vetenskap och Horisont Europa

UKÄ frågar om de kan ge exempel på kopplingar mellan deras arbete med öppen vetenskap och ramprogrammet. Vetenskapsrådet inleder med att understryka att Sverige drar nytta av arbetet på EU-nivå. Det finns projekt i Horisont Europa om öppen vetenskap och projekt som är kopplade till öppen vetenskap där svenska deltagare är med.

Vetenskapsrådet poängterar att öppen vetenskap synliggörs genom bedömningskriterier i utlysningarna av projektmedel inom Horisont Europa. Vetenskapsrådet nämner att öppen vetenskap i ramprogrammets programutlysningar också är något som främjar arbetet med öppen vetenskap på nationell nivå. Även forskningskommunikation finns med som ett krav i utlysningar från Horisont Europa, påpekar Vetenskapsrådet. Vetenskapsrådet har föreslagit att det också ingår i begreppet öppen vetenskap. Kungliga biblioteket (KB) inkluderar inte i nuläget forskningskommunikation i de nyligen publicerade nationella riktlinjerna för öppen vetenskap.

Främjandearbetet på EU-nivå

UKÄ frågar Vetenskapsrådet om hur de har organiserat främjandearbetet på EU-nivå för frågorna som rör öppen vetenskap. Vetenskapsrådet nämner att de deltar i programkommittéerna där frågor om öppen vetenskap kan komma upp. Som medlem i COARA

(The Coalition for Advancing Research Assessment), som EU-kommissionen initierat, deltar Vetenskapsrådet i diskussionerna om hur forskares arbete med kommunikation kan bli mer uppmärksammat och meriterande. En annan del av arbetet sker via NCP:er, även när det gäller forskningskommunikation.

Vetenskapsrådet påminner också om att det inte bara är EU-kommissionen som driver frågorna om öppen vetenskap. Kommissionen är däremot en stark part och inte bara genom Horisont Europa. När länder följer EU-kommissionens riktlinjer visar de samtidigt vägen för andra länder, anser Vetenskapsrådet. Samtidigt medför kraven på öppen vetenskap en stor omställning för forskarvärlden, som tar tid.

The European Open Science Cloud (EOSC)

UKÄ frågar Vetenskapsrådet om hur arbetet inom EOSC är organiserat. EOSC är för närvarande ett partnerskap inom Horisont Europa. Vetenskapsrådet är medlem i EOSC-föreningen, är utsedd som så kallad uppdragsorganisation i denna, och stödjer regeringskansliet som expertmyndighet i EOSC Steering Board. Inom Horisont Europa har det under forskningsinfrastruktur-satsningar utlysts EOSC-relaterade projektmedel. Där finns projekt kring FAIR (Findable, Accessible, Interoperable and Reusable)-data och även mer specifika frågor kring öppen vetenskap, förtydligar de.

Science Europe och öppen vetenskap

UKÄ frågar Vetenskapsrådet om *Science Europe*. De beskriver att en del av *Science Europe*, en sammanslutning av forskningsfinansiärer och forskningsutförande organisationer i Europa, arbetar bland annat med frågor som rör öppen vetenskap. Vetenskapsrådet har i nuläget representanter som deltar i fem arbetsgrupper. En arbetsgrupp handlar specifikt om Horisont Europa. Vetenskapsrådets generaldirektör sitter med i styrelsen. Inom *Science Europe* har man exempelvis tagit fram vägledningar om hantering av forskningsdata och stödmaterial av olika slag, lyfter Vetenskapsrådet fram.

Intervju med Kungliga biblioteket

KB har i sin instruktion att samordna, följa upp och främja samverkan i arbetet för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. Från och med januari 2024 finns nationella riktlinjer för öppen vetenskap framtagna av Kungliga Biblioteket.

Övergripande om arbetet med öppen tillgång

UKÄ frågar KB om arbetet med öppen vetenskap och om de känner till kopplingar till ramprogrammet och strategins mål för deltagande. KB beskriver att arbetet tidigare framför allt handlade om informationsförsörjning, det vill säga förhandling om avtal med förlag och prenumerationer. På senare år styrs arbetet i högre grad av frågor som rör öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. KB samordnar det så kallade Bibsamkonsortiet som utgörs av ett 90-tal svenska organisationer – universitet, högskolor, myndigheter och statliga forskningsinstitut. Konsortiet har en styrgrupp med representanter från lärosäten och tillsammans med KB tecknas avtal med förlag som möjliggör öppen tillgång. Det har varit framgångsrikt och det kan vara ett skäl till att Sverige ligger i framkant inom öppen tillgång med en hög andel öppna publikationer.

KB publicerar årligen en rapport om hur öppen tillgång till publikationer utvecklas. Där följer de upp hur stor andel publikationerna, det vill säga artiklar, som är öppet tillgängliga förtydligar KB. De har också ett uppdrag att kartlägga de totala utgifterna för vetenskaplig publicering för svenska universitet och högskolor och följer den internationella utvecklingen om öppen vetenskap.

Vetenskapsrådet har ett motsvarande uppdrag om öppna forskningsdata och KB samverkar med dem för att se öppen tillgång till forskningsdata och vetenskapliga publikationer som en helhet, påpekar KB. Internationellt ses båda delarna som komponenter av öppen vetenskap.

KB har haft ett uppdrag att ta fram nationella riktlinjer för öppen vetenskap och dessa rapporterades i början av 2024. Där har synen på öppen vetenskap breddats i linje med internationella rekommendationer. KB har också en plattform som de erbjuder svenska öppet tillgängliga vetenskapliga tidskrifter att använda.

Horisont Europas betydelse för öppen vetenskap

UKÄ frågar KB om de kan ge exempel på att öppen vetenskap främjas av svenskt deltagande i ramprogrammet och hur de kan delta i det arbetet. KB menar att det är tydligt att Horisont Europa arbetar med öppen vetenskap. Inom ramprogrammet ställs krav på öppenhet om data och publikationer, men KB säger samtidigt att de inte har gjort några analyser av det. Lärosätena behöver däremot efterleva att Horisont Europa ställer krav på öppen vetenskap.

KB lyfter fram att Europa i jämförelse med andra delar av världen har en proaktiv inställning till öppen vetenskap. Det är av stor betydelse att Horisont Europa sätter krav på öppen tillgång och det driver ju på utvecklingen, hävdar KB. Fokus i Sverige har varit främst öppen

tillgång till forskningsdata och vetenskapliga publikationer, så även i strategin för deltagande, påminner de om. Öppna läresurser ligger Sverige efter med och deltagande från civilsamhället också, anser KB, kanske gäller det även öppna forskningsmetoder. KB framhåller samtidigt betydelsen av hur forskarnas meriter värderas. Det styr i hög grad vilka incitament som forskarna har.

KB menar att det finns en slags harmonisering av policy mellan forskningsfinansiärerna tack vare Horisont Europa. Det är däremot inte alltid lätt att se vad som är Horisont Europa och vad som är EU i övrigt, påpekar KB.

KB tar också upp att ramprogrammen tidigare har finansierat infrastrukturer mer än enskilda projekt som kan vara öppna. OpenAIRE⁴¹ är ett exempel på det, som med medel från EU-kommissionen har skapat en infrastruktur för att följa bland annat publikationer och forskningsdata.

KB menar också att de drar nytta av projekt inom Horisont Europa som handlar om öppen vetenskap. De tar del av deras rapportering, deltar i webinarier och bidrar i viss utsträckning till projekten. KB bidrar på så vis till kunskapsutvecklingen om öppen vetenskap, anser de. KB påminner också om annan svensk verksamhet, t.ex. Vetenskap och allmänhet som arbetar mycket med medborgarforskning.

Påverkansarbetet

UKÄ frågar KB om de deltar i påverkansarbete på EU-nivå för öppen vetenskap. KB säger att lärosätena arbetar mer aktivt och strategiskt med de här frågorna. I Norge finns universitet som är mycket aktiva i frågan. KB påpekar att de inte deltar som organisation men deltar som experter i programkommittéer. De har däremot deltagit i ERA-arbetet om öppen vetenskap och genom diskussioner om *actions* i utlysningar om öppen vetenskap, förtydligar de. En del handlar om upphovsrätt. KB har också varit med i arbetet med att ta fram en ny *action* om mer jämlika förutsättningar att bedriva öppen vetenskap, där Vetenskapsrådet är svensk kontakt. Ett annat exempel är OpenAIRE, där KB har deltagit i styrgruppen.

KB lyfter en farhåga med det faktum att öppen vetenskap hanteras av så många organisationer. Splittringen mellan olika myndigheter och andra aktörer kan bidra till att kraftsamlingen i arbetet med öppen vetenskap uteblir. Det kan vara mer utmanande att arbeta med frågorna i Sverige där det inte finns en myndighet eller

⁴¹En sammanslutning av ett femtiotal medlemmar som skapat en e-infrastruktur för att främja öppen vetenskap.

intresseorganisation som samordnar arbetet, något som finns i flera andra länder.

Samordning för öppen tillgång

UKÄ frågar KB om hur arbetet med öppen tillgång till vetenskapliga publikationer har påverkats av ramprogrammet. KB nämner att det är intressant att följa upp hur det varit med öppen tillgång i projekt som Horisont Europa har finansierat. Arbetet med öppen vetenskap skulle kunna samlas ytterligare inom EU, menar de. Det finns samtidigt mycket arbete om öppen vetenskap inom EU som inte relaterar till Horisont Europa, påminner de om.

KB tar upp utvecklingen inom ramprogrammen och om att fokus på öppen tillgång och öppna data kan ha påverkats av EU och de policyer som utvecklats där. Sveriges nationella riktlinjer för öppen vetenskap fokuserar på fler aspekter av begreppet. De tar bland annat allmänhetens delaktigheter i forskningsprocessen, som innefattar till exempel medborgarforskning och brukarmedverkan, påpekar KB. Öppna läresurser ingår också i de nationella riktlinjerna, ett område som kan påverkas av att det i Sverige ofta finns en tydlig uppdelning mellan utbildning och forskning. Att i samband med forskningsmeritering bara titta på publikationer och bibliometriska indikatorer är smalt, men utvecklingen inom detta fält pågår, menar KB.

Intervju med forskare vid Uppsala universitet

Vi har valt att intervjua några forskare som ansökt och erhållit medel från Horisont Europa. Kristina Edström är professor i kemi vid Uppsala universitet och har lång erfarenhet av framgångsrika ansökningar om medel från ramprogram. Edström koordinerar för närvarande ett europeiskt partnerskap om batteriforskning. Hon beskriver att hon deltar mycket aktivt i diskussionerna om agendan för detta område för att bidra till att driva policyer. Vi ställde frågor om internt stöd, om rollen som koordinators, om finansieringen och om hur hennes forskningsområde dragit nytta av ramprogrammet.

Edström betonar att hennes roll som koordinators för ett EU-projekt kräver mycket stöd, både ekonomiskt och administrativt. Stödet är tydligt lärosättesberoende, menar hon. Det är så krävande att sätta ihop ansökan och administrera ett konsortium att man egentligen hellre är medarbetare än koordinators, hävdar Edström. Lunds universitet har varit framgångsrika och de har satsat mycket på interna stödet på lärosätet. Det är också olika mycket stöd för olika fakulteter på ett och samma lärosäte, säger Edström.

Edström beskriver vidare att processen med att ansöka om EU-medel präglas av att det är många strategier som hjälper till att skriva ansökningar. Slutsatsen av resonemanget är att det nästan kräver ett företag för att vara koordinator.

Edström påpekar att det har utvecklats en kultur där det finns de som har framgångsrik forskning där kostnaderna täcks och fattiga institutioner som har det betydligt svårare att ansöka om EU-medel. De forskare som har mycket externa medel kan använda delar av dessa för att kompensera för den lägre andel OH man får av kommissionen.

Att Sverige inte får så mycket EU-medel inom humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsämnesområden kan delvis beror på att de har mindre externa forskningsmedel, föreslår Edström. Det borde finnas förstärkning för OH-kostnaderna för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning.

Edström nämner också att utvecklingen går mot att EU förväntar sig högre TRL-nivåer⁴², dvs. att de produkter som tas fram ska ha kommit långt i utvecklandet för att kunna skapa impact i närtid. Utvecklingen gynnar forskningsinstitutet. Industrin har dock börjat protestera och vill ha lägre TRL-nivåer eftersom de inte vill lämna ut nästan färdiga produkter offentligt till EU-projekt. Industrin har därför börjat efterlysa mer utlysningar som rör grundforskning, förklarar Edström.

Edström säger att inom hennes eget fält, batteriforskning, har deltagandet i ramprogrammen hittills bidragit till den nationella satsningen, sett över en längre tid. Det är samtidigt modesvängningar i forskningen och det är svårt att förutsäga vad som är viktigt i framtiden, menar Edström.

Forskarutbildningen påverkas definitivt positivt av deltagande i Horisont Europa, anser Edström. Doktorander från olika deltagarländer kan gå gemensamma kurser inom ett EU-projekt. Hon har erfarenhet av att tre systerprojekt skapade en sommarskola

Edström förklarar att de när de skapar ett konsortium gör studiebesök på varandras anläggningar. Åtkomsten kan samtidigt bero på vad testbädden är. Ofta är det mycket dyra anläggningar som kräver särskild personal och det komplicerar möjliggörande, menar Edström.

Edström nämner att det i dag oftast är en person från Vetenskapsrådet och det är viktigt att den experten har en bra referensgrupp knuten till

⁴²Technology Readiness Levels (TRLs) är indikatorer på mognadsgraden av en viss teknologi.

sig. Arbetet som expert är personberoende och kräver mycket kunskap inom området.

När det gäller påverkansarbetet kan det vara så att lärosätesledningarna inte tycker att de kommer in i det arbetet eftersom det är enskilda forskare som kan påverka, påpekar Edström.

Edström framhåller att det är oerhört viktigt att engagera sig, ha folk som är med i arbetsgrupper, synas och göra sig till ett ansikte för att kunna hitta relationer med policymaker, vilket är avgörande. Edström framhåller att de har haft mycket hjälp av Vinnovas kontor i Bryssel. Hon menar vidare att vi i Sverige tenderar att underskatta personer med bred kunskap och som är strategiska, men de skulle kunna ha 25 procent av sin tid för EU-projekt. Det finns ett antal associations i Bryssel, branschorganisationer, som har enormt inflytande i ramprogrammet. Det betyder mycket att träffa dem på plats i Bryssel och då måste vi kanske tänka på Sveriges gemensamma behov, som i ett aktiebolag i stället för som konkurrenter om samma medel. Ett mönster som Edström ser inom sitt eget fält är att de stora forskningsinstituten i Europa tar över initiativen allt mer. Instituterna har resurserna som krävs för att jobba med detta administrativt och har närmare kontakter med industrin som tillför finansiella medel. I Sverige försöker dock RISE ha en allt tydligare roll på området, poängterar Edström.

Intervju med forskare vid Karolinska institutet

Ingrid Kockum som tillhör gruppen forskare som vi intervjuat är för närvarande koordinator för ett större projekt inom Horisont Europa, vilket hon även var under Horisont 2020. Projekten ligger inom pelare I *Vetenskaplig spetskompetens*. Vi ställde frågor (1) om påverkansarbetet på EU-nivå, (2) om lärosätets interna stöd, (3) om mervärdet av att delta, (4) om rollen som koordinator och (5) hinder och möjligheter i deltagandet i Horisont Europa.

När det gäller påverkansarbetet sitter Kockum med i en referensgrupp för ett delprogram. Det finns i denna grupp med personer som granskat ansökningar till ramprogrammet, vilket är en värdefull kompetens att ha tillgång till, understryker Kockum. De utlysningstexter som publiceras innehåller inslag som ibland kan vara tolkningsbara och det är viktigt att hitta rätt tolkning. Här menar Kockum att det skulle vara önskvärt att forskare i högre grad deltar när utlysningstexterna tas fram. Vinnova nämns som viktiga i lobbyarbetet för ramprogrammet.

Kockum har sökt och erhållit medel från Vinnova för att ta fram en ansökan. Det var särskilt användbart när de arbetade med en första

ansökan och saknade erfarenhet av denna typ av ansökningar. Vinnova har även bistått med hjälp att tolka utlysningstext. Det interna stödet på lärosätet är avgörande, understryker Kockum. På lärosätet har man dels möjlighet att få stöd inför ansökan men också stöd för uppföljning och återrapportering. Arbetet som koordinator innebär mycket arbete med ekonomisk återrapportering.

Horisont Europa har inneburit att lärosätet fått ett större nätverk i sin forskning. Möjligheter att dela testmiljöer inkluderande dataset, med andra partners har ökat, menar Kockum. Forskaren får också möjlighet att profilera sig och bli mer känd, i synnerhet i rollen som koordinator. Som koordinator ökar möjligheterna att knyta till sig fler aktörer i Sverige. Rollen innebär normalt att man erhåller en större del av budgeten för ett projekt.

Att vara koordinator för projekt som går över landsgränser innebär vissa risker, t.ex. om någon part inte fullgör uppdraget, påpekar Kockum. Hon understryker att kontakter mellan parterna innan gemensamma projekt startas är viktiga. Det går dock inte att gardera sig mot all osäkerhet; när någon nyckelperson byts ut hos en part kan det innebära hinder för projektet om den nya personen väljer att inte prioritera projektet.

Beträffande medfinansiering är det ett mindre problem vid lärosätet. Det sedvanliga påslaget med 25 procent för kringkostnader räcker. Kockum lyfter snarare behovet av forskarkompetens när utlysningstexterna tas fram och betydelsen av erfarenhet eller erfaret stöd vid författandet av en ansökan. Det är mycket viktigt att erfarna forskares stöd tas till vara när nya ansökningar ska tas fram, något som av resursskäl då det gäller forskarnas arbetstid inte alltid är möjligt.

När Kockum jämför sina erfarenheter av Horisont 2020 och Horisont Europa framhåller hon att det numera görs fler utvärderingar under projektens gång och att dessa är detaljerade. Det är å ena sidan bra att få veta att man är på rätt väg genom en utvärdering, men om de blir för detaljerade och fokuserar på sådant som hur projektet beskrivs skapar det merarbete. Hon berättar att det är stort steg att ansöka om medel inom ett ramprogram första gången, det är svårt att navigera bland alla utlysningar.

Intervju med ordföranden i SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor

Sveriges Universitets- och Högskoleförbund (SUHF) har en expertgrupp som arbetar med internationaliseringsfrågor. Det finns också flera undergrupper till denna: arbetsgrupp för EU-frågor inom

forskning, utbildning och innovation, och en grupp för arbete med Europauniversitet. Eftersom expertgruppen genom dessa undergrupper bevakar EU-frågor inom forskning och utbildning, intervjuade UKÄ ordföranden för SUHF:s expertgrupp Erik Renström. Vi ställde frågor om svenskt deltagande i Horisont Europa, ramprogrammets innehåll, påverkansarbetet på EU-nivå, den nationella och de interna stödstrukturernas utformning och betydelse, mervärde av deltagande för svensk högre utbildning, samt hinder och möjligheter i den svenska deltagandet.

Svenskt deltagande i Horisont Europa

Historiskt, berättar Renström, har internationalisering varit inriktat på arbete med utbytesstudenter. När det gäller internationalisering av forskning är arbetet annorlunda så till vida att det sker mestadels initierat från olika forskargrupper.

Utifrån några nedslag i statistiken om svenskt deltagande i de olika pelarnas program, bekräftar Renström att de flesta forskarna känner sig hemma inom pelare I. När det gäller pelare II har lärosätet börjat föra dialog om hur man ska närma sig denna. Pelare II är det är en lite udda fågel för lärosätena i Sverige. Kraven på medfinansiering är olika inom olika utlysningar och det är ett återkommande problem att täcka upp den för lärosätena.

Renström beskriver hur det egna lärosätet välkomnar utbildningsdepartementets s.k. *white paper* som ska redogöra för vad Sverige vill inför nästa ramprogram. Fokus är inställningen till ramprogrammet, vilket har saknats tidigare, menar Renström. Det finns en strävan att samla sig nationellt. Det gäller exempelvis vad Sverige tycker om missions. Det är dags att utvärdera om missions har varit ett bra och givande angreppssätt för Sverige.

Ramprogrammets innehåll med missions och europeiska partnerskap

De utökade inslagen med *missions* och europeiska partnerskap har inte gynnat Sverige, framhåller Renström. Det har lett till att många lärosäten i Sverige ställer sig frågan om kommande policy för ramprogrammet och om Sverige ska behöva ändra på sitt arbetssätt eller försöka påverka innehållet i ramprogrammet.

Påverkansarbetet på EU-nivå

Renström inleder med att säga att hans bild är att påverkansarbetet inte fungerar bra eftersom det på förhand inte riktigt har bestämts vad som ska påverkas. Att inte ha en tydlig nationell strategi för detaljerna gör att det är svårt att uttrycka skarpa synpunkter i referensgrupperna, beskriver Renström. När det är dags att uttrycka

sig som medlemsstat saknar man det mandatet. Renström anser att det har funnit en brist på vetskap om vad man ska driva i påverkansarbetet. Flera andra medlemsstater har tydligare och tidigare agendor, menar Renström. Utbildningsdepartementets initiativ till att skriva ett positionspapper är ett steg i rätt riktning, hävdar Renström.

Det nationella stödsystemet och interna stödet

Renström säger att det nationella stödet via NCP:erna har betydelse för lärosätenas handläggare, som får information om utlysningar. Men i grund och botten måste lärosätet ha en egen stödstruktur, anser Renström och betonar att framgång bygger i hög grad på det interna stöd man har på sitt lärosäte. Det är viktigt med personer på lärosätet som har erfarenhet av arbete i Bryssel för att få förståelse för ramprogrammet.

Renström beskriver förhållandena vid det egna universitetet och nämner att avdelningen för forskningsservice har funnits länge. De har byggt upp en välfungerande struktur, och det finns en medvetenhet på lärosätet om att stödet finns. För stöd i samband med ansökningarna om forskningsfinansiering har lärosätet en central struktur. De flesta lärosäten har inte en kritisk massa av personal som kan jobba med detta på fakulteterna, menar Renström. Han poängterar betydelsen av att personerna på den centrala stödfunktionen är vara välkända i verksamheten så att forskarna vågar ställa banala frågor om olika utlysningar. Lärosätet har resonerat att om de ska kunna ha tillgång till personer med expertkunskap om Horisont Europa går det inte att decentralisera funktionen.

Det egna lärosätet uppmärksammade får två år sedan i en uppföljning att deltagandet i pelare II var lågt, men att de hade relevant forskning för pelaren. Efter ett visst påverkansarbete internt fick de fakulteterna med på tåget, menar Renström. De hade, som så många andra lärosäten tidigare, ansett att ansökningar skulle riktas mot pelare I.

Mervärdet för svensk högre utbildning

Det finns tydliga mervärden med att delta i ramprogrammet, understryker Renström. Genom EU-anlagen och EU-nätverken har det egna lärosätets forskare möjligheter att bredda sig. Resurserna är också viktiga och inom vissa forskningsområden är de en nödvändig förutsättning. Renström menar att inriktningarna har varit tydliga från ramprogrammet och tydligare på senare år sedan pandemin. Många deltagarländer började se värdet av olika policydokument som sedan blev till utlysningar. I kontrast är Sveriges nationella finansieringsinstrument mer fragmentiserat än ramprogrammet.

Inom öppen vetenskap bedrivs ett ambitiöst arbete på nationell nivå, framhåller Renström. SUHF har antagit planer i arbetet med öppen vetenskap. Det finns däremot två konfliktintressen som aktualiserats ytterligare den senaste tiden: strävan mot öppen vetenskap och att samtidigt vilja att skydda sina data.

När det gäller testmiljöer finns exempel på en ökad tillgång till sådana och Renström nämner egen erfarenhet av strålningsutrustning i Grenoble. Det finns också ett ökat internationellt inslag på MAX IV. Möjligheterna sprider vetskap om vad som finns i andra länder vilket leder till kontakter vid andra anläggningar.

Hinder och möjligheter

Behovet av medfinansiering är ett bekymmer, medger Renström. Problemet kan röra behoven av beslut om finansiering på olika nivåer t.ex. på institutionsnivå.

Det finns en förhoppning om en nationell strategi som tar upp vad Sverige vill med sitt deltagande.

När det gäller det interna stödet handlar det om vad som är mest kostnadseffektivt. Det är viktigt att stödet har en viss koncentration av kunskap för att fungera väl, det spelar en mindre roll hur det är organiserat, menar Renström, som på nytt lyfter fram betydelsen av lärosätets interna stöd framför det nationella stödet.

En framgångsfaktor som Renström noterat från det egna lärosätet är att deras utfall blev bättre förra året, deras beviljandegrad ökade. I försök att söka mönster fann de inga tydliga sådana eftersom både etablerade och yngre forskare deltog. Renström nämner betydelsen av att de har seniora forskare som delar med sig av sina erfarenheter till de yngre. En annan observation som Renström gjort är att de som var framgångsrika i pelare II i högre grad verkar ha en utländsk bakgrund. Tolkningen är att de har erfarenheter och kontakter från andra länder, vilket kan underlätta i arbetet med att bilda konsortier inom pelare II.

Intervju med Sveriges kommuner och regioner

Sveriges kommuner och regioner (SKR) har som en del av organisationen en internationell enhet som bland annat är verksam i Bryssel. Enheten har funnits redan från det att Sverige blev medlem i EU. UKÄ ställde frågor till SKR om hur de organiserar sitt påverkansarbete, uppfattar att den nationella stödstrukturen fungerar, kan ge exempel på kommuners och regioners deltagande i Horisont

Europa och kan förmedla framgångsfaktorer och utmaningar för kommuners och regioners deltagande.

Påverkansarbetet på EU-nivå

UKÄ frågade SKR om hur deras påverkansarbete är organiserat. SKR utgör kansli- och expertorganisation för den svenska delegationen i Europeiska regionkommittén, ett rådgivande EU-organ som består av lokala och regionala folkvalda företrädare från de 27 EU-länderna. Genom regionkommittén kan SKR föra fram synpunkter på EU-lagstiftning som direkt påverkar regioner och kommuner. SKR nämner att Regionkommittén exempelvis arbetar med att ta fram en gemensam hållning inför kommande ramprogram. Regionkommittén gör forsknings- och innovationspolitiska ställningstaganden i syfte att påverka EU:s forsknings- och innovationspolitik, och driver politiken på regional och lokal nivå. Detta exempel på flernivåstyrning är sällan synliggjort i svensk kontext, där fokus tenderar att bara läggas på statlig nivå.

SKR samarbetar också med det så kallade SWERI-kontoret i Bryssel, som drivs av Vinnova och VR gemensamt. Svenska representanten i Bryssel är också en konstant kontaktyta. Många kommuner och regioner har också egna Brysselkontor, som arbetar med regional utvecklingspolitik inom EU. Det omfattar också frågor om forskning och innovation.

SKR framför att medlemmarna har riktat kritik mot den nationella organisationen kring-ramprogrammet. Kritiken går ut på att kommuner och regioner har haft svårt att komma in i diskussioner om ramprogrammets inriktning. Sverige har uppfattats som för formalistiska på så sätt att utkast på arbetsprogram och utlysningstexter inte delas av de ansvariga nationella myndigheterna. Om så sker händer det mycket sent i arbetsprocessen. Andra medlemsstater uppvisar en större öppenhet och arbetar mer samordnat mellan olika aktörer, menar SKR.

SKR påpekar att det pågående arbetet med ett nationellt positionspapper inför FP10, som de också har bjudits in till en hearing om på Regeringskansliet, oroar regioner och kommuner. Farhågan är att det blir ett större fokus på grundläggande forskning som bedrivs inom universiteten och att Sverige frångår nuvarande fokus i Horisont Europa på tillämpad forskning och innovation för att angripa stora samhällsutmaningar.

Den nationella stödstrukturen

UKÄ frågade SKR om hur den nationella stödstrukturen fungerar för kommuner och regioner. SKR inleder med att de uppskattat att Vinnova fick i uppdrag att för Horisont 2020 finna en nationell

organisering för deltagandet. Inför ramprogrammet Horisont 2020 gjorde Vinnova ett stort arbete med att bygga upp en nationell organisation. SKR:s medlemmar uppskattade detta mycket då det skedde med ett inkluderande perspektiv genom att näringslivet, regioner och kommuner bjöds in att medverka i arbetet. Exempelvis genomförde Vinnova och SKR tillsammans en mängd aktiviteter för att öka kommuners och regioners deltagande i ramprogrammet. Horisont Europas stödstruktur har burits av Vinnova och Vetenskapsrådet gemensamt och säkert fungerat bra i flera avseenden. Det har varit uppskattat bland SKR:s medlemmar med de digitaliserade stöd- och informationspaket som framför allt Vinnova erbjudit. Det är svårare att bedöma Vetenskapsrådets insatser då de riktats till lärosäten. När mycket av ansvaret numera delas mellan Vinnova och Vetenskapsrådet ser SKR att fokus ibland flyttas från forskning och innovation till forskning, vilket inte är i linje med de europeiska sammanhangen. SKR menar att-villkoren påverkas av att den nationella strategin har fokus på lärosätenas deltagande och inte på regioner och kommuner. Näringslivet har egen kompetens och de har gott stöd från Vinnova. SKR efterlyser särskilda informationsinsatser till kommuner och regioner. Det är särskilt viktigt eftersom ramprogrammet riktar sig till fler aktörer än lärosäten. Uppföljningarna av deltagandet, gärna vid halvtidsutvärderingar, kan ligga till grund för dessa riktade insatser, anser SKR. Ett annat stöd för regioner och kommuner erbjuds är via sina Brysselkontor, poängterar SKR.

Det är inte självklart att det är ett svenskt lärosäte som ingår som akademisk partner i de konsortier som svenska regioner och kommuner är med i. SKR beskriver samtidigt att om en kommun eller region i ett projekt har ett lärosäte som medsökande involveras ibland det lärosätets Grants' Office. För kommuner och regioner finns samtidigt andra stöd, som regionala utvecklingsförvaltningar som har goda kunskaper om EU:s program och fonder. Regioner och kommuner samt SKR är mycket positiva till att delta i ramprogrammet och vill se att programmet fortsätter i linje med nuvarande innehållet i Horisont Europa, med en stor ansats att ta sig an stora samhällsutmaningar. SKR menar att den nationella strategin för deltagande har ett för stort fokus på universitet och högskolors deltagande.

UKÄ frågade SKR om kommuners och regioners deltagande i ramprogrammet och villkoren som påverkar det. SKR nämner att eftersom deras medlemmar deltar i finansieringen av ramprogrammen är de angelägna om att få tillbaka medel och möjligheter till samhällsutveckling. Genom att delta i ett projektkonsortium kan de skala upp sitt arbete och nå en rad synergieffekter genom EU-medel även från andra fonder. Finansieringen från Horisont Europa ger stöd till det arbete som redan görs inom ramen för regional utveckling, påpekar SKR.

Det finns både mindre kommuner och riktigt stora regioner som deltar i projekt, påpekar SKR. Region Skåne och Västra Götalandsregionen samt Stockholm är stora aktörer i Horisont Europa. Det förekommer att regioner och kommuner samarbetar kring deltagande i projekt.

Projekt där kommuner och regioner deltar handlar t.ex. om hälso- och sjukvård, hållbar stadsbyggnad, miljöteknik, innovativ samhällsbyggnad, mobilitet och grön omställning. SKR har många medlemmar som är med i ramprogrammets *Viable Cities*. Det finns samtidigt utmaningar med att delta, menar SKR. Det tar tid, även att hitta rätt partners för ett projekt. Men många samarbeten visar sig vara hållbara över mycket lång tid, vilket framförs som en av fördelarna. Horisont Europa utmärker sig genom uppdelningen i så kallade *actions*. Inom hälso- och sjukvård är de intresserade av *research actions*, medan många kommuner och regioner attraheras till *innovation actions* utifrån ett generellt fokus på tillämpbarhet. Som exempel på stora svenska samhällsområden där flera regioner har varit involverade nämner SKR projekt just inom hälso- och sjukvård samt digitaliseringsprojekt. SKR menar att ju fler utlysningar som rör stora samhällsutmaningar, desto större är chansen att kommuner och regioner kan vara med. Här behövs det en förstärkning av möjligheter för aktörer som bedriver forskning och innovation men befinner sig utanför akademien.

Framgångsfaktorer och utmaningar för kommuners och regioners deltagande

UKÄ frågade SKR om vilka utmaningar och framgångsfaktorer som de har identifierat med kommuners och regioners deltagande. SKR understryker att Sverige måste ta ett nytt grepp inför det nya ramprogrammet. I Sverige råder ett begränsande synsätt med uppfattningen att forskning och innovation genomförs inom akademien medan det också sker i hög utsträckning utanför universitet och högskolor, hos statliga forskningsinstitut och inom näringslivet med privata forskningshuvudmän. Det viktigaste framgångsfaktorn är att Sverige definierar om forskningshuvudmannaskapet och försöker bredda det perspektivet. Sverige är annorlunda i Europa genom att vi inte har många stora forskningsinstitut som flera av de andra länderna har. Det försvårar bland annat samarbetet i konsortierna, betonar SKR.

SKR anser vidare att Sverige behöver anpassa sig till hur jämförbara länder i Europa betraktar forskning och innovation som en angelägenhet för hela samhället, som t.ex. Finland och Nederländerna. Sverige behöver en nationell strategi som är anpassad till att forskning och innovation inte bara är en angelägenhet för akademien, hävdar SKR. Med de senaste tio årens forskningspolitik i minnet verkar det orimligt att Sverige ska gå emot den trenden och

snäva in mot mer akademibaserad forskning, menar SKR avslutningsvis.

Intervju med ordföranden för SFS doktorandkommitté

Sveriges doktorander och unga forskare har intresse av ramprogrammet och kanske framför allt de delar som rör olika former av stöd till unga forskare, som Marie Skłodowska-Curie-åtgärderna som finansierar forskares rörlighet, utbildning och karriärutveckling. UKÄ intervjuade ordföranden för Sveriges Förenade Studentkårers doktorandkommitté, Topias Tolonen-Weckström. UKÄ ställde frågor om hur Sveriges deltagande i Horisont Europa bidrar till kunskapsutvecklingen vid högre utbildning inom universitet och högskolor och om det finns det exempel på doktorander som finansieras via medel från Horisont Europa

UKÄ frågade om doktorandkommittén noterat exempel på att deltagandet i ramprogrammet bidrar till kunskapsutvecklingen inom högre utbildning. Topias Tolonen-Weckström menar att unga forskare behöver söka alternativa finansieringskällor till de nationella finansieringskällorna, där är Horisont Europa mycket värdefullt. Marie Skłodowska-Curie-åtgärderna ses av naturliga skäl som särskilt intressanta för doktorander eftersom man kan få medel för post-doc. Det blir ett viktigt ekonomiskt bidrag för doktorander som vill göra karriär, menar Tolonen-Weckström.

På frågan om det finns det exempel på doktorander som finansieras via medel från Horisont Europa svarar Tolonen-Weckström att det är svårt att få in uppgifter om det.

När det gäller påverkansarbete finns inget särskilt påverkansgrupp för doktorander inom ramprogrammet, men kommittén är med och representerar i flera fora på universitetsnivå exempelvis när lärosätena formulerar strategier om Horisont Europa. Doktorander deltar också i EURODOC som är ett nätverk för yngre forskare där man samlas kring policyfrågor och påverkansarbete gentemot EU-kommissionen. Sverige är mycket aktiva i EURODOC och de senaste åren har det varit flera svenska verksamma personer inom EURODOC:s förtroendeuppdrag.

Tolonen-Weckström påpekar att de vid lärosätena diskuterar stöd till doktorander för att söka medel ur Horisont Europa. Det är svårt att få en överblick hur det ser ut på lärosätena men det är en diskussion som pågår. Hans erfarenheter från stöd för forskare i Finland ger vid handen att stödet där är mer holistiskt. Det finns ett mer centraliserat stöd och lärosätena har ett starkare strategiskt arbete i Finland är bilden.

Doktorandkommittén ser det som särskilt viktigt att yngre forskare får stöd att söka och få medel för att fortsätta sin akademiska karriär och bygga egna forskargrupper, betonar Tolonen-Weckström. Möjligheterna för nyblivna doktorer att forska i andra länder eller göra forskningsbesök är viktiga framhåver han. De är ofta bilaterala samarbeten mellan institutioner som bygger på nätverk bland mer seniora forskare.

Beträffande ramprogrammets innehåll frågar UKÄ om relationen mellan humaniora och samhällsvetenskap och de mera tekniskt-naturvetenskapliga delarna. De senare har störst utrymme i ramprogrammet. Tolonen-Weckström menar att det finns fler möjliga program att söka medel ifrån inom tekniskt-naturvetenskapliga delar inklusive matematik. Men det är också mer naturligt för forskare inom humaniora och samhällsvetenskap att stanna i Sverige efter disputationen och det är vanligare att forska på svenska.

UKÄ frågade Tolonen-Weckström om Europauniversiteten och möjligheter till samarbeten där för unga forskare. Han har erfarenhet som student från Helsingfors och från att försöka bygga nätverk genom Europauniversiteten. De flesta såg inte så mycket möjligheter inom Europauniversiteten och de idéer som finns realiserar inte, menar han. Men Tolonen-Weckström understryker att han och många andra tycker att grundidén med Europauniversitet är bra.

Avslutningsvis framhåller Tolonen-Weckström att SFS upplever att de borde vara mer engagerade i frågor om Horisont Europa samt att de oftare borde få möjlighet att framföra doktorandernas synpunkter och engagera sig mer i påverkansarbetet.

Bilaga 2.

Regeringsuppdraget

Halvtidsutvärdering av strategin för deltagande i Horisont Europa

Universitetskanslersämbetet ska genomföra en halvtidsutvärdering för att följa upp och analysera det svenska deltagandet i Horisont Europa. Utvärderingen ska innehålla en bedömning av hur deltagandet har utvecklats och i vilken grad de uppsatta målen har uppnåtts. Uppdraget ska genomföras i dialog med universitet och högskolor samt andra berörda myndigheter och intressenter.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 14 juni 2024.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

